

T. C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ARAPÇA HARF-İ CERLERİN ANLAM
ÖZELLİKLERİ VE TÜRKÇE
KARŞILIKLARI: CÂMIU'D-DURÛSİ'L-
ARABİYYE BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Khadija Iben KHAYAT ZOUGARI

Danışman

Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Erzincan 2018

TEZ BİLDİRİMİ

“ARAPÇA HARF-İ CERLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI: CÂMÎU’D-DURÛSÎ’L-ARABİYYE BAĞLAMINDA BİR İNCELEME” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Khadija Iben KHAYAT ZOUGARI

EK 3: TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĐÜNE

Bu çalışma Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri: Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ

Jüri : Yrd. Doç. Dr. M. Cihat ÜSTÜN

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Yakup KIZILKAYA

**ARAPÇA HARF-İ CERLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ VE TÜRKÇE
KARŞILIKLARI: CÂMIU'D-DURÛSİ'L-ARABİYYE BAĞLAMINDA BİR
İNCELEME**

Khadija Iben KHAYAT ZOUGARI

**Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2018**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ

ÖZET

Arapça Harfi Cerlerin Anlam Özellikleri ve Türkçe Karşılıkları” konulu tezimiz yirmi edattan ve onların Türkçedeki karşılıklarının incelenmesinden oluşmaktadır. Çalışmamızda Arapçadaki harfi cerlerin Türkçedeki edatlarla mukayesesini ve onların Türkçeye çevirileri hususundaki tespit ve mütalaalarımızı bulacaksınız.

Anahtar kelimeler: Harf-cer, edat, öne ve son ekler, tercüme.

**THE MEANING FEATURES OF ARABIC HARF AL CÂR'S AND THEIRS
TURKISH COUNTERPARTS: AN INVESTIGATION IN THE CONTEXT OF
CÂMIU'D-DURÛSÎ'L-ARABÎYYE**

Khadija Iben KHAYAT ZOUGARI

**Erzincan University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish
Language and Literature**

M. A. Thesis, December 2017

Thesis Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Faruk GÛRBÛZ

ABSTRACT

Our thesis named 'The meaning features of Arabic harf al câr's and theirs Turkish counterparts' consists of twenty Arabic prepositions and examination of their Turkish equivalents. In this study you will find a comparison of Arabic prepositions and Turkish which has been made.

Keywords: Harf al-câr, preposition, suffix, translation.

ÖNSÖZ

Bu çalışma Arapça harf-i cerlerin Türkçedeki karşılıklarını konu almaktadır.

Çalışmanın amacı, Arapça harf-i cerlerin Türkçedeki karşılıklarını belirlemek, harf-i cerlerin Türkçeye yapılan çevirilerde değişen ve değişmeyen özelliklerini belirlemek, çeviri esnasında Türkçedeki anlam kaymalarını belirlemeye çalışmaktır.

Bu çalışmamız, cer harflerinin ve anlamlarının Türkçe ile mukayese edilerek daha iyi anlaşılmasını sağlamak açısından önemlidir.

Harf-i cer mefhumu geniş anlam özelliklerine sahiptir. Bu araştırma, girişte Arapçada harf kavramının anlam özellikleri ve onun hakkında alimlerin söyledikleri harflerin kısımları, çeşitleri ve görevleri, cer harflerinin tanımı ve görevleri, gelişmede *Câmi 'u'd-Durûsi'l-Arabiyye* kitabında ve başka kitaplardaki harf-i cerler ve orada zikredilen anlam özelliklerinin Türkçe karşılıklarını belirlemek şeklinde sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada karşılaştırmalı tahlil yöntemi uygulanmıştır. Buna göre harf-i cerlerin ait oldukları Arapçadaki anlamları, kullanılış ve anlam özellikleri tespit edildi, sonra da tespit edilen bu anlamlar ve anlam haritaları ile çeviri yoluyla aktarıldıkları hedef dil olan Türkçedeki anlamları, çeviri sırasında uğradıkları anlam kayıpları veya anlam genişlemeleri karşılaştırıldı. Karşılaştırma sonucunda tespit edilen bulgular tartışıldı.

Tez yazım süresince; her türlü yardımı, bilgiyi ve desteği benden esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Faruk GÜRBÜZ, Doç. Dr. Faysal OKAN ATASOY ve her zaman manevi desteğiyle yanımda olan eşime teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	XII
I. GİRİŞ.....	1
A. Harfin Manaya Delaleti.....	2
B. Arapça'da Harflerin Kısımları:.....	3
1. Hece Harfleri:.....	3
2. Meânî Harfleri:.....	3
3. Hurufu'l-Meanî'nin Kısımları.....	3
a) Kuruluşuna Göre Harfler.....	3
(1) Müfret ve Tekil:.....	3
(2) Mürekkeb:.....	3
b) Amel Edip Etmemesine (Görevlerine) Göre Harfler (Edatlar):.....	4
c) Kullanım Özelliklerine Göre Harfler.....	4
II. HARFİ CERLER.....	4
4. Harfi Cerlerin Tanımı.....	4
5. Harfi Cerlerin Kısımları.....	4
6. Cerr Harflerinin Çeşitleri:.....	6
d) الباء B Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	7
(1) Al-Ba: Bu Harfin Camiu'd-Durus'l-Arabbiye'de On Üç Manası Vardır...7	

(a) Bağlama ve Bitiştirme.....	7
(b) B Harfi Cerrinin Yardım Alma Anlamı.....	8
(c) B harf-i Cerrinin Sebep Bildirme Anlamı.....	8
(d) B Harf-i Cerrinin Geçişlilik Anlamı.....	9
(e) B Harf-i Cerrinin Yemin Anlamı.....	10
(f) B Harf-i Cerrinin Karşılık Anlamı.....	10
(g) B Harf-i Cerrinin Bedel Anlamı.....	10
(h) B Harf-İ Cerrinin Zarf Anlamında Kullanılması.....	11
(i) B Harf-i Cerrinin Beraberlik Anlamı.....	11
(j) B Harf-İ Cerrinin Bir Kısım veya Parça İfade Etme Anlamı.....	12
(k) B Harf-i Cerrinin Hakkında عن Anlamı.....	12
(l) B Harf-i Cerrinin على Üzerinde Anlamı.....	12
(m) B Harf-i Cerrinin Tekid-Pekiştirme Anlamı.....	13
(2) باء Harfinin Diğer Anlamları.....	13
(3) ب (BA) Harfi Türkçe de “ile” Manasına Gelir.....	14
e) من Min Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	18
(1) Min’in Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de: Sekiz Manası Vardır.....	18
(a) Min Harf-i Cerrinin Başlama Anlamı.....	18
(b) Min’in Bir Kısımın Bir Bölümün Parçası Anlamı.....	19
(c) Min Cer Harfinin Beyan Manası.....	19
(d) Min’in Te'kid/Pekiştirme Anlamı.....	20
(e) Min’in Bedel Anlamı.....	21
(f) Min’in “-de”, “-da” Anlamı.....	21
(g) Sebep Bildirme.....	21
(h) ‘ Min’in عن “an” “-den, -dan” Manası.....	22

(2) 'in Diğer Anlamları.....	22
(3) Harfinin Türkçe Karşılığı “-den, “-dan” Ekleridir.....	24
f) إلی İla Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	31
(1) İlâ'nın Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Üç Manası Vardır:.....	31
(a) Bitiş İfade Eder.....	31
(b) İla'nın Beraberlik Manası.....	33
(c) عند İla'nın (de, da) veya Yanında Anlamı.....	34
(2) 'nın Diğer Anlamları.....	34
(3) harfinin Türkçe Karşılığı “-a”, “-e” Ekleridir.....	35
g) حتّى Hatta Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	39
(1) -e Kadar: Yani الی Gibi Bitiş Anlamındadır.....	39
(2) حتّى Harfinin Türkçe Karşılığı “-e Kadar” Edatıdır.....	41
h) عَنْ an Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	43
(1) Cer Harfinin Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Altı Manası Vardır....	43
(a) An'ın Ayrılma ve Uzaklaşma Anlamı.....	43
(b) بعد An'ın Sonra Anlamı.....	44
(c) على An'ın Üzerine Anlamı.....	44
(d) An'ın Sebep Anlamı.....	45
(e) من An'ın “min” Anlamı.....	45
(f) An'ın Bedel Anlamı.....	45
(2) 'An'nın Diğer Anlamları.....	46
(3) Harfinin Türkçe Karşılığı “-den”, “-dan” Ekleridir.....	46
i) عَلَى Ala Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	46
(1) 'nın Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Sekiz Manası Vardır.....	47
(a) İsti'la'üst, Üzerine Anlamı.....	47

(b) في Ala'nın "fi" (de, da) Anlamı.....	47
(c) عن Ala'nın An (den, dan) Anlamı.....	47
(d) Ala'nın Sebep, İçin (ل) Anlamı.....	48
(e) مع Ala'nın Beraber Anlamı.....	48
(f) من Ala'nın min (den, dan) Anlamı.....	48
(g) ب Ala'nın Be "İle" Anlamı.....	49
(h) Ala'nın İstidrak (Telafi Etmek, Bir Yanlışı Düzeltmek) Anlamı.....	49
(2) على Harfinin Türkçe Karşılığı Üzere Edatıdır.....	50
j) في fi Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	54
(1) في Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Yedi Manası Vardır.....	54
(a) Zarf Edatı Olarak İki Anlamı Vardır; 1. Gerçek Ve 2. Mecaz Anlamı.....	54
(b) "Fi"nin Sebep Anlamı.....	54
(c) مع "Fi"nin "mea" Beraberlik Anlamı.....	55
(d) İsti'ala'على Üst, Üzere Anlamı.....	55
(e) "Fi" Mukayese, Karşılaştırma Manasında da Kullanılmıştır.....	55
(f) "Fi"nin Yapıştırma Yani İlsak İçin ب "Bi" Anlamı.....	55
(g) الى "Fi"nin (e, a) "İla" Anlamı.....	56
(2) في 'nin Diğer Anlamları.....	56
(3) في Harfinin Türkçe Karşılığı -De, -Da Ekleridir.....	57
k) الكاف ka Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	60
(1) ك Camid-Durus'l-Arabiyye'de dört manası vardır.....	61
(a) Teşbih, Benzetme: Bu "ke"nin Temel Anlamıdır.....	61
(b) "ke"nin Sebep, Gaye Anlamı.....	61
(c) على "Ke" Üst, Üzere Anlamı da Vardır.....	61
(d) "Ke"nin Te'kid Anlamı. Bu irapte fazlalıktır da denmiştir.....	61

(2) ك 'nin Diğ er Anlamı.....	63
(3) ك Harfinin Türkçe Karş ılığ ı Gibi Edatıdır.....	63
1) اللام lam Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	67
(1) ل Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de On Beş Manası Vardır.....	67
(a) “li” Harfi Cerri Sahiplik İfade Eder.....	67
(b) “li”nin Ait Olma, Mahsus Olma Anlamı.....	67
(c) “Li” Sahiplik Benzeri İfade Eder:.....	67
(d) “Li” Açıklama İfade Eder.....	68
(e) “Li”nin Sebep, İlet, Nedenlik Anlamı.....	68
(f) “Li” Te'kid İfade Eder. Konuşmanın te'kidi için irabta fazlalık kabul edilir.....	69
(g) “Li” Güçlendirmek İfade Eder:.....	69
(h) “Li”nin Gayeyi Sonlandırma Anlamı. Yani “İla” إلى Anlamı.....	70
(i) “Li”nin Yardıma Çağırma Anlamı.....	70
(j) “Lil”nin Ta'accüb ve Hayret Anlamı.....	70
(k) “Li”nin Akibet ve Netice Anlamı.....	71
(l) “Li” İsti'la' İfade Eder. Yani على (üst, üzere) Manasında.....	72
(m)“Li” Zaman İfade Eder (Zaman Ve Tarih Lam'ı Olarak İsimlendirilir).....	72
(n) مع “Li”nin “Mea” Beraberlik Anlamı.....	73
(o) في (de, da) Manasında.....	73
(2) ل 'in Diğ er Anlamları:.....	74
(3) ل Harfinin Türkçe Karş ılığ ı Hem İç in Edatı Hem -nin Ekidir.....	75
m) الواو والتاء Vav Ve Ta Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.....	81
n) مُذ ومُنذُ Müz Ve Münzü Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.....	81

o) رُبُّ Rubbe Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	84
p) خَلَا وَعَدَا وَحَاشَا Hala, Ada ve Haşa Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.....	88
q) كَيْ Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	90
r) مَتَّى Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	91
s) لَعْلٌ Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.....	91
III. SONUÇ.....	94
IV.KAYNAKLAR.....	96

KISALTMALAR

- c. Cilt
- s. Sayfa

I. GİRİŞ

Harf her şeyin yan tarafı, kenarı, ucu demektir. Dilciler bu tarifi asıl mana olduğu konusunda hemfikirdirler. Eski olsun yeni olsun farklı manalara ayrıldığı her anlam bu asla döner. Dilcilerin harf maddesinin ilk anlamı olarak belirttikleri ‘had’, ‘taraf’ veya ‘bir şeyin kenarı’ terimlerinin aşağıda özetleyeceğimiz şekilde birçok yorumu vardır:

Harf, istikrarsız, belirsiz, sınırın iki tarafına eğilmiş düşebilecekmiş; kenarda, tam da zirvenin ucunda güçlük ve zorluk çekiyor gibi duran ve bir durumdan diğer bir duruma geçmeye alışmış gibi anlamlara gelmektedir. (eş-Şerif, 1996, Girişten).

Başın iki harfi, iki tarafı demektir. Dağın ve geminin harfi, geminin ve dağın yan tarafları demektir. Kalem harfi ise kalem ucunu demektir. (eş-Şerif, 1996, Girişten).

Bağavi tefsirinde “Tefsircilerden çoğunun harften maksatlarının şüphe olduğunu söyler ve bu kelimenin aslının da bir şeyin kenarı olduğunu vurgular. Örneğin dağın veya duvarın kenarında/ucunda ayakta durulamaz, insan sendeler. Tıpkı şek/şüphe de böyledir. Dinin harfinde durmak demek dinde sebat etmemek anlamına gelir. Duvarın ucunda sendeleyerek dikilmeye çalışırken insanın zayıf olduğu tarafa düşmesi gibi şek de insanın ayağını kaydırır.” (eş-Şerif, 1996, Girişten) der.

Zemahşeri Keşşaf’ta harf için “Dinin içine girmeden (hakikatı anlamadan) kenarında kalmaktır. Bu da itminan ve sakin olmaktan dinlerinde endişe ve kafa karışıklığının ortaya çıkmasına bir örnektir. Orduda kenarda duran biri (savaşmaya niyeti olmayan, vatan derdi olmayan biri) savaşın sonunda zafer ve ganimeti hissederse mutmain olur ve istikrarlı bir şekilde savaşır. Ancak aksi bir durumda vazgeçer ve kaçır.” (eş-Şerif, 1996, Girişten) der.

Nübüvvet devrinin sonlarında belirli merhaleler katedilerek, bu mananın yeni istihdam alanları gelişmiştir. “Kuran 7 harf üzerine indirildi” hadis-i şerifi varid olduktan sonra hadisi şerifteki harf/harflerden maksadın sınırları konusunda farklı icthatlar beyan edilmiştir. (eş-Şerif, 1996, Girişten).

El Ferahidî, “Halil’in her kelime Kuran’ın vecihleri üzere okunur ve harf olarak isimlendirilir.” dediğini nakleder. Yine “Bu harf, İbn-i Mesut harfinde okunur, yani onun kıraatinde okunur.” (el-Ferahidi, 2003, s. 305) şeklinde rivayetlerde bulunarak bu kelimenin okumak anlamında mecazlaştığını dile getirir.

İbn-i Manzur “Her kelime Kuran’ın vecihleri üzere okunur. Peygamber Efendimiz’n Hadis-i Şerifinde geldiği gibi Kur’an yedi harf üzere inmiştir. Burada harfle dil kastedilmiştir. Onun manası her bir harfin yedi vecih olması değildir. Bu diller Kuran’da farklı farklıdır. Bazısı Kureyş diliyle, bazısı Huzeyl diliyle, bazısı Hevzan diliyle ve bazısı Yemen Ehli’nin diliyledir.” şeklinde bir açıklama yapar ve “Alfabenin harf olarak isimlendirilmesinin nedeni de harf harf olarak isimlendirilir ve her şeyin harfi o şeyin tarafıdır. Dağın, nehrin, kılıcın harfi/tarafı gibi.” (İbn Manzur, 2009, c. 9, s. 42) diye de devam eder.

el-Muradî, “Alfabe bu şekilde isimlendirilir, çünkü harf kelimada bir taraftır ve fudladır. Yani cümleden çıkarılsa bile yerine başka bir şey getirelerek cümle aynı şekilde kalır. Harfin sözlük anlamı taraftır.” (el-Muradi, 1992, s. 23, 24) der.

Abadi de “Harfe kelimenin bir tarafında olduğu için ya da kendisinde zayıflık olduğu için veya kelime onunla kuvvetlendiği için ona harf denir.” (Abadi, 1996, c. 1, s. 86) demektedir.

el-Kefevî “Alfabe bununla isimlendirildi. Çünkü o kelimenin taraflarıdır ve harf kelime manasında kullanılır. Mesela (ل) harftir denir. Yani harf kelimedir. Eski dilcilere göre harf, mabsuta harflerinden oluşan, kelimalar oluşturan şeydir. Kelime mecaz olarak söylenir.” (el-Kefevi, 1998, s. 393) der. Buna göre “harf”in kelime anlamında kullanıldığı anlaşılır.

C. Harfin Manaya Delaleti

Harfin manaya delaleti hakkında nahivcilere göre iki görüş vardır. Bir görüşe göre harf başkasının manasına delalet eder, diğer görüşe göre ise harf kendi manasına delalet eder. Matar “Her harfin kendi manası vardır, ayrıca başka bir harfle bir araya geldiğinde ortaya çıkan farklı manaları da vardır. Bu farklı manaları terkiplerin oluşturduğunda da anlayabiliriz.” (el-Hilali, 1985, s. 42) der ki bu günkü dilbilimdeki “bağlam” konusuna telmih yapar.

D. Arapça’da Harflerin Kısımları:

1. Hece Harfleri:

Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

أ . ب . ت . ث . ج . ح . خ . د . ذ . ر . ز . س . ش . ص . ض . ط . ظ . ع . غ . ف . ق . ك . ل . م . ن . ه . و . ي .

2. Meânî Harfleri:

Dilbilgisel, anlamsal ve fiil çekimleri gibi arasında çeşitli görevler üstlenen ve ses değerleri olan kelimelerdir. Ahfeş “Hurufu’l-Meani olmadan kelimeler ne fiil ne sıfat ne tensiye ne de cemi olarak çekimlenebilirler.” diye söylemiştir. (İbn Zekeriyye, 1997, s. 50). Burada harften maksat hurufu’l-meanidir, yani anlamı harfler/kelimelerdir.

3. Hurufu’l-Meani’nin Kısımları

a) Kuruluşuna Göre Harfler.

(1) Müfret ve Tekil:

Tek bir harften oluşanlar.

(الألف و الهمزة و الباء و التاء و السين و الفاء و الكاف و اللام و الميم و الياء)

(2) Mürekkeb:

İki harften oluşanlar (إلى \ او \ يا \ وا \ لم \ لن) veya üç harften oluşanlar (إلى \ إلى \ لكن \ لعنّ) veya dört harften oluşanlar (إلى \ إلى \ لكن \ لعنّ) veya beş harften oluşanlar (إلى \ إلى \ لكن \ لعنّ) gibi

b) Amel Edip Etmemesine (Görevlerine) Göre Harfler (Edatlar):

- Amel etmeyenler (anlamca ve şekilce görevleri olmayanlar), mühmel diye isimlendirilirler : الالف, الهمزة, الميم, النون, اذا, لو, لولا, نعم, قد, هل
- Amil (görevli) olup olmaması caiz olanlar : التاء, الكاف, اللام, الواو, لا
- Amel ederler (anlamca ve şekilce görevleri olanlar), ameli de ismi ref ve nasb ederler, fiile benzeyen harfler gibi. İsimleri cer ederler, harfi cerler gibi. Ve fiili nasb ederler: (اللام, لا, لم, لما), fiili cezm ederler: (ان, لن, كي)

c) Kullanım Özelliklerine Göre Harfler

- İsme has olanlar, harfi cerler gibi.
- Fiile has olanlar nasb ve cezm harfleri gibi.
- İsim ve fiil arasında ortak olanlar.
- İstifham (هل و الهمزة) ve atıf harfleri gibi. (Yakup ve Asi, 1987, s. 574).

II. HARFİ CERLER

4. Harfi Cerlerin Tanımı

Bazı harfler amel edişine (görevlerine) göre “harf-i cer” olarak isimlendirilir ve isimleri cer ederler. Yani esreli yaparlar. Bazıları da fiillere etki etmek açısından “harf-i cer” olarak isimlendirilir; çünkü fiillerin manalarını isimlere bağlı olarak ortaya çıkarırlar veya fiilleri isimlere izafe ederler. Mesela (ذهب الي البيت) dediğinde (الذهاب) fiilinin manasını (البيت) ismine bağlarsın veya (الذهاب) fiilini ev kelimesine izafe edersin. (Ziyab, 1982, s. 11).

5. Harfi Cerlerin Kısımları

Ziyab “Harfi cerler üç kısma ayrılmıştır” (Ziyab, 1982, s. 13, 14) der.

Bir kısmı, bazı nahivcilere göre bu harfler izafet harfi sayılan harflerdir. Bazıları bu görüşü kabul etmez. Onlar: (كي و لعل و متي) key, lealle ve meta. Ve başka (أبواب) konularda daha güçlü (yani kullanmaları daha çok ve daha uygun) olanlar. Onlar, istisna için kullanılan harfler (حاشا, عدا) hela, haşa ve eda (Ziyab, 1982, s. 13, 14). Yani Ziyab izafet harfi derken harfi cer demek istedi.

Bazıları da, kullanılmasında karışıklık bulunmayan harflerdir. Bunlardan her birinin bir veya belli birkaç anlamı vardır. O anlamların dışına çıkmazlar. Bunlar “ منذ، من، تا، رب حتى، كاف، واو، مذ، vav, kaf, hatta, rubbe, munzu, muz ve kasem için olan harflerdir. (Ziyab, 1982, s. 13, 14).

anlamları çok ve iç içe olan harfler de vardır. Nahivciler onlar hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Konuşanlar onların kullanımında tereddüde düşmüşlerdir. Onlar da; “باء، من، في، عن، إلى، لام، على” harflerdir. (Ziyab, 1982, s. 13, 14).

Yakub ve Âsî, amel ve asıl bakımından onları ikiye ayırmışlardır. Amel açısından da iki kısma ayırmışlardır.

Zahir ismi cer edenler üç kısımdır: Onlardan bazıları belli bir zahir isme has olmayan harflerdir ve üç tanedirler. واو، كاف، حتى، hatta, kaf ve vav’dır.

Onlardan zamana has olan harfler de vardır. Bunlar iki tane olup منذ ve muz ve munzu’dur.

Allah lafzına ve kabe ya da mütekellim yâ’sına izafe edilmiş Rab lafzına has olanları da vardır. O da تا، ta’arfidir. Örneğin “تالله لأكيدن أصنامكم” ve “ترب الكعبة” gibi.

Onlardan bazıları zahir ismi ve zamiri cer eden harflerdir. Bunlar من، إلى، على، باء، في، ان ve lam’dır.

Asıl bakımından ise harfler üç kısma ayrılır:

Asıl ve onlara benzeyen harflerdir. Onlar, amillerinin anlamlarını tamamlayan ve amiliyle beraber kazandığı anlamla onun eksikliğini gideren ve amiline mütaalik olan harflerdir. Örneğin: “سافر الطلاب في الباخرة”.

Zait harflere benzeyen harflerdir. Onlar cümleye yeni bir anlam katmazlar. Sadece cümlenin genel anlamını pekiştirip güçlendirirler. Bir amile mütaalik değildirler. Örneğin: “كفى بالله شهيدا” gibi.

Zait harflere benzeyen harflerdir. Onlar da zait harfler gibi lafız açısından ismi cer ederler. Lakin o ismin irabdan mahalli (yani dilbilgisel işlevleri) olur. Bu harfler

cümleye yeni ve bağımsız bir anlam katar ve amile mütaallik değildir. Onlar da şunlardır: لعل، لولا ve رب، لعل. Örnek: رب صديق مخلص كان أوفى من قريب.
(Yakup ve Asi, 1987, s. 493-494).

Galâyinî ise cer harflerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

Cer harfleri üç kısımdır. Onlar asıl, zait ve zaide benzeyen harflerdir.

Asıl harfler bir mütaallaka ihtiyaç duyanlardır. Anlam ve irab açısından onlara ihtiyaç vardır. Örnek: كتبت بالقلم. (Galayini, 1993, c. 3, s. 197).

Zait harfler irab açısından kendilerine ihtiyaç duyulmayan, anlam açısından ihtiyaç duyulan ve bir mütallaka ihtiyacı olmayan harflerdir. Çünkü sadece cümlenin anlamını pekiştirmek için getirilirler. Örnek: "ما جئنا من أحد" ve "ليس سعيد بمسافر".
(Galayini, 1993, c. 3, s. 197).

Zait harflere benzeyenler, lafız ve anlam açısından kendilerine ihtiyaç duyulan harflerdir. Lakin bir mütaallaka ihtiyaç duymazlar. Onlar beş tane olup رب، خلا، عدا، و، حاشا ve لعل harfleridir. Bunlar bir mütaallaka ihtiyaç duymadıkları için onlara zait harflere benzeyen harfler denilir. Aynı şekilde lafız ve anlam açısından kendilerine ihtiyaç duyulduğu için asıl harflere de benzerler. Fakat asıl harflere de benzedikleri hâlde sadece zait harflere benzeyenler demekle yetinilmiştir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 197).

6. Cerr Harflerinin Çeşitleri:

Gaye harfleridir. Onlar إلى ve حتى'dır.

İbtida harfidir. O da لعل'dir.

Taklîl harfidir. O رب'dir.

Kasem harfleridir. Onlar من ve باء، واو، تاء، لام'dir.

Sebep harfleridir. Onlar باء، لام، كي'dir.

Teşbih harfidir. O كاف'tır.

Zamanda başlangıç harfleridir. Onlar منذ، مذ، منذر.

Mekânda başlangıç harfidir. O من dir. Buna ve باء harfine tab'îz harfleri denilir.

Musâhabe (beraberlik) harfidir. O مع dir.

Müzâvele (ayrılma) harfidir. O عن dir.

Vi'â' (bulunma) harfidir. O في dir.

İsti'lâ harfidir. O على dir. (el-Hilali, 1985, s. 45, 47, 48).

d) الباء B Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

-الباء لها ثلاثة عشر معنى في جامع الدروس العربية

1- الإلصاق وهو المعنى الأصلي لها. وهذا المعنى لا يُفارقها في جميع معانيها. ولهذا اقتصر عليه سيبويه.

(1) Al-Ba: Bu Harfin Camiu'd-Durus'l-Arabbiye'de On Üç Manası Vardır.

(a) Bağlama ve Bitiştirme

Bu edatın temel anlamı bağlama ve bitiştirmedir. Bu anlam diğer tüm anlamlardan ayrılmaz. O yüzden Sibeveyh bu edatın anlamını bu anlamıyla sınırlandırmıştır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 168). Bu anlam üzerinde bütün nahivciler ittifak etmişlerdir.

والإلصاق إما حقيقي، نحو "أمسكت بيدك. ومسحت رأسي بيدي"، وإما مجازي، نحو "مررت بدارك، أو بك"، أي بمكان يقرب منها أو منك.

Bu edatın bağlama anlamı hakkında şunlar söylenebilir: Ya أمسكت بيدك. ومسحت "Elini tuttum, başımı elimle sildim. " cümlesinde olduğu gibi gerçek anlamda kullanılır; ya da "مررت بدارك، أو بك" "Evine uğradım veya sana. " cümlesinde olduğu gibi bulunduğu yere veya sana yakın bir mekan anlamında mecaz olarak kullanılır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 168).

Birinci örnekte (أمسكت بيدك) ب cer harfinin Türkçe karşılığı "Elini tuttum" şeklindedir ve Türkçe karşılığı ismin "i" halidir. Ancak Arapça aslı şöyle düşünülebilir. Burada ب harfi bağlama anlamına gelmiştir. Ama aynı zamanda sanki fonksiyonu

yokmuş gibi gelir. (مسحت رأسي بيدي) “Başımı elimle sildim” örneğinde ب harfi hem bağlama hem vasıta manasında gelmiştir. Yani “Başımı elim **vasıtasıyla** sildim.” Demektir. Bu bağlamdaki ب harfinin Türkçe karşılığı “ile” edatıdır. Üçüncü örnekte, yani (مررت بدارك, أو بك) “Sana veya evine uğradım” cümlesinde ب harfinin Türkçe karşılığı “a” e hâl eki olmalıdır. Türkçede “ile” edatı, bu bağlamdaki ب harfi cerrinin karşılığı olamaz.

(b) B Harfi Cerrinin Yardım Alma Anlamı

2- الاستعانة، وهي الداخلة على المستعان به - أي الواسطة التي بها حصل الفعل - نحو "كتبْتُ بالقلم وبِرَيْثُ القلم بالسكين". ونحو "بدأتُ عملي باسمِ الله، فنجحتُ بتوفيقِهِ".

Burada bir fiilin gerçekleşebilmesi için kendisinden yardım alınan vasıta veya aleti anlatır.

- "Kalemle yazdım" ve "kalemi bıçakla açtım" gibi. "كتبْتُ بالقلم وبِرَيْثُ القلم بالسكين" -

- "Allah'ın adıyla işime başladım, bu sebeple onun tevfiğiyle başarılı oldum" gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 169). Bu cümlelerde be harf-i cerrinin Türkçe karşılığı “ile” edatıdır. Yani “b” harf-i cerrinin buradaki örneklerdeki anlamı vasıtaadır. Türkçeye “ile” edatı ile çevrilmelidir. (ذهبت بطيارة) “Uçakla gittim” yani “Uçak **vasıtasıyla** gittim” şeklinde olmalıdır. Bu anlam bu edatın en temel ve yaygın anlamıdır.

(c) B harf-i Cerrinin Sebep Bildirme Anlamı

3- السببية والتعليل، وهي الداخلة على سبب الفعل وعلة التي من أجلها حصل، نحو "ماتَ بالجوع"، ونحو "عُرفنا بفلان". ومنه قوله تعالى {فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ}، وقوله {فِيمَا نَقَضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ}.

Kendisi sebebiyle gerçekleşen fiili açıklamak için kullanılan ektir.

"Falanca sebebiyle tanındık." "عُرفنا بفلان", "Açlık sebebiyle öldü.", "ماتَ بالجوع" Allah Teâla'nın {فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ} "Onların her birini günahları sebebiyle yakaladık." (el-Ankebut, 29/40) sözündeki anlamı bu anlamdadır. Yine Yüce Allah'ın {فِيمَا نَقَضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ} "Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik." (Maide, 5/13) sözündeki anlam da yine aynı anlamdadır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 169). Bu bağlamdaki ب harfi görüldüğü gibi Türkçeye “ile” edatı ile çevrilmiştir. Ancak sebep bildirmektedir.

(d) B Harf-i Cerrinin Geçişlilik Anlamı.

4- التَّعْدِيَةُ، وتُسَمَّى بَاءَ النَّقْلِ، فهي كالهَمْزَةِ فِي تَصْيِيرِهَا الْفِعْلَ اللَّازِمَ مُتَعَدِيًا، فيصيرُ بذلكُ الْفَاعِلُ مَفْعُولًا، كقوله تعالى {ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ} ، أي أذهبهُ، وقوله {وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ} ، أي لَتُنِيءُ الْعُصْبَةَ وَتُنْقَلُهَا. وهذا كما تقول "ناءً به الحملُ، بمعنى أُنْقَلُ". ومن بَاءِ التَّعْدِيَةِ قوله تعالى {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى}. أي سَيَّرَهُ لَيْلًا.

Bu sebeple bu cer harfi “geçişlilik ba'sı” olarak da isimlendirilir. O, lazım fiili yani geçişsiz fiili müteaddi, yani geçişli fiil hâline dönüştürür. Bu bakımdan bu maksat için kullanılan hemze gibidir, bu şekilde özne nesneye dönüşür.

Yukarıdaki ayette geçtiği şekilde {ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ} "Allah onların nurunu aldı. " (Bakara, 2/17) yani onların nurunu giderdi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 169). Burada zehebe/gitti geçişsiz fiili “bi” harf-i cerri ile geçişli olmuştur. Yani “ذهب نورهم” deyince Türkçeye bu şekilde “onların nurunu gitti. ” çevrilmelidir. Ve ب harfi cer eklediğimiz zaman ayette olduğu gibi. {ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ} tam manası değişir ve bu şekilde "Allah onların nurunu aldı. " tercümesi olur.

Yine {وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ} "Biz ona öyle hazineler verdik ki pek güçlü bir topluluk onun anahtarlarını bile taşımaktan yorulur. " (Kasas, 28/76) bu ayette de ب harfi geçişli fiil hâline dönüştürdü. Ama burada ب harfi gelmesi gerekiyor ve onsuz cümle olmaz. (Galayini, 1993, c. 3, s. 169).

Geçişlilik bildiren “ba”ya yine şu ayeti de örnek verebiliriz. {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ} “Kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya yürüten eksikliklerden münezzehtir. (İsra, 17/1) Yani geceleyin yürüttü. (Galayini, 1993, c. 3, s. 169). Burada “esra” “Gece yürüdü.” Anlamındayken “bi” harf-i cerri ile “Gece yürüttü” anlamına girerek geçişli olmuştur.

Yukarıda geçen örneklerdeki ب harfi cerrinin Türkçe karşılıkları yok gibi görünse de geçişli hâle sokularak tercüme edilirler. Çünkü bu bağlamdaki ب harfi fiili geçişli yapımkatadır. Geçişsiz fiilleri harfi cerlerle geçişli yapmak Arapçanın bir özelliğidir.

(e) B Harf-i Cerrinin Yemin Anlamı

5- القسم، وهي أصلُ أحرفِهِ. ويجوزُ ذكْرُ فعلِ القسمِ معها؛ نحو "أقسم بالله". ويجوزُ حذفُهُ، نحو "بالله لأجتهدنَّ". وتدخُلُ على الظاهر، كما رأيتَ، وعلى المُضَمَّر، نحو "بِكَ لأفعلنَّ".

Burada “b” harf-i cerri yan anlam kazanmıştır. Yemin fiiliyle birlikte kullanılması da “بالله لأجتهدنَّ” Allaha yemin ederim.” gibi, düşürülmesi de “بِكَ لأفعلنَّ” Allaha yemin olsunki çalışacağım.” gibi, caizdir. Yemin edilen varlık yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere açıkça söylenebileceği gibi gizli de olabilir. “بِكَ لأفعلنَّ” Sana yemin ederimki yapacağım.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 170) gibi.

Yemin etme için kullanılan ب harfinin Türkçe karşılığı “a” yönelme eki ile birlikte “yemin ederim” cümlesinin söylenmesi şeklinde olur. Yani “Allaha yemin ederim” şeklinde çevrilmelidir.

(f) B Harf-i Cerrinin Karşılık Anlamı.

6- العَوْضُ، وتسمى بَاءَ المَقَابِلَةِ أيضاً، وهي التي تَدُلُّ على تعويضِ شيءٍ من شيءٍ في مُقَابِلَةِ شيءٍ آخَرَ، نحو "بِعْتُكَ هذا بهذا. وَخُذِ الدَارَ بالفِرسِ".

Mükabele (karşılık) ba'sı olarak isimlendirilir. O bir şeyin karşılığında başka bir şey olma anlamına gelir. "بِعْتُكَ هذا بهذا. وَخُذِ الدَارَ بالفِرسِ" “Bunun karşılığında şunu sana sattım” ve “At karşılığında evi al.” gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 170).

Bu örneklerde geçen ب cer harfi, karşılığında anlamına gelmektedir. Arapçadaki temel anlamı “ile” edatı anlamında olsa da bu örneklerde karşılığında anlamına gelmektedir. Türkçeye hem “ile” hem de “karşılığında” şeklinde çevrilmesinde bir sakınca yoktur. “Evi at ile al” veya “Evi at karşılığında aldım” gibi.

(g) B Harf-i Cerrinin Bedel Anlamı.

7- البَدَلُ، وهي التي تَدُلُّ على اختيارِ أحدِ الشَّيْئَيْنِ على الآخرِ، بلا عَوْضٍ ولا مَقَابِلَةٍ، كحديثِ "ما يَسْرُنِي بها حُمْرُ النَّعَمِ"، وقولِ بعضهم "ما يَسْرُنِي أَنِي شَهِدْتُ بَدْرًا بالعقبة" أي بَدَلِهَا، وقولِ الشاعرِ [من البسيط]

فَلَيْتَ لِي بِهِمْ قَوْمًا إِذَا رَكِبُوا شَتُّوا الإِغَارَةَ فُرْسَانًا وَرُكْبَانًا

Herhangi bir karşılık olmaksızın (ivaz ve mükabele) iki şeyden birini tercih etmek için kullanılır. "Hiç bir dünya nimeti beni onun kadar" "ما يَسْرُنِي بها حُمْرُ النَّعَمِ".

sevindirmemiştir. ” hadisi şerifinde olduğu gibi. "ما يَسُرُّني أَني شَهِدْتُ بَدْرًا بِالْعَقْبَةِ" "Akabede bulunup da Bedir’de bulunmamak beni sevindiren bir şey değildir. ” yani onun yerine. (Galayini, 1993, c. 3, s. 170).

Şairin "فَلَيْتَ لِي بِهِمْ قَوْمًا إِذَا رَكِبُوا سَنُوا الإِغَارَةَ فُرْسَانًا وَرُكْبَانًا" Hücüm için atlarına ve develerine bindiklerinde keşke benim onların yerine başka bir kavmim olsaydı. ” şeklindeki sözünde olduğu gibi. Burada “bi” harf-i cerri bedel anlamındadır. Bedel için kullanılan ب harfi, Türkçede “yerine” kelimesi ile karşılanabilir. Türkçeye “ile” edatı ile çevrilemez.

(h) B Harf-İ Cerrinin Zarf Anlamında Kullanılması.

8- الظرفيةُ - أي معنى (في) - كقوله تعالى {لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ. وَمَا كُنْتَ بجانِبِ الغربي. نَجِينَاهُمْ بِسَحَرٍ. وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُونَ عَلَيْهِمْ مصْبِحِينَ وباللَّيْلِ} .

Yani (fi) bulunma hâli, “-de”, “-da” hâli manasındadır. Allah Teala’nın لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللهُ بِبَدْرٍ “Allah Bedirde size zafer vermişti.” (Ali İmran, 3/123) sözünde geçen “bi” harf-i cerri gibi. “Sen batı tarafında değildin.” (Kasas, 28/44) ayetindeki de öyledir. “Biz onları seher vaktinde kurtardık.” (Kamer, 54/34). وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُونَ عَلَيْهِمْ مصْبِحِينَ وباللَّيْلِ “Sabahleyin ve geceleyin siz onlara uğruyorsunuz.” (Saffat, 37/137)” (Galayini, 1993, c. 3, s. 170) ayetlerinde de yine aynı anlamdadır. Dolayısıyla bu ayetlerde geçen ب harf-i cerrinin, Türkçe karşılığı “-de” hâl ekidir. Türkçeye de öyle çevrilmelidir.

(i) B Harf-i Cerrinin Beraberlik Anlamı.

9- المصاحبةُ، أي معنى "مع"، نحو "بِعُتْكَ الفَرَسَ بِسَرَجِهِ، والدارَ بِأَتَانِهَا"، ومنه قوله تعالى "إِهْبِطْ بِسَلامٍ".

Berberlik yani “ma’a” yani “ile”, “birlikte” manasındadır. Örneğin, “Atı eyeriyle, evi eşyalarıyla sana sattım.” ve Allah Teala’nın "إِهْبِطْ بِسَلامٍ" “Selametle in.” (Hud, 11/48)” sözündeki “bi” bu anlamdadır.(Galayini, 1993, c. 3, s. 170, 171). Geçen örneklerde ب harfinin Türkçe karşılığı “ile” edatıdır. Dolayısıyla, “birlikte”, “ile” ve “beraberinde” gibi kelimelerle tercüme edilmelidir.

(j) B Harf-i Cerrinin Bir Kısım veya Parça İfade Etme Anlamı

10- معنى "من" التَّبَعِيضِيَّة، كقوله تعالى "عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ"، أي منها .

Allah Te'ala'nın "عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ" "Allah'ın kulları o pınardan içerler." sözünde. Yani ondan içerler. Asıl metinde "bi" olan harf-i cer Türkçeye من anlamında çevirilebileceği gibi ismin "i" hâli ile de çevrilebilir. Yani "Onu içerler" de olabilir. Türkçe karşılığı "den" ve "i" olabilir.

(k) B Harf-i Cerrinin Hakkında عن Anlamı

11- معنى "عن"، كقوله تعالى {فاسأل به خبيراً} ، أي عنه، وقوله {سأل سائلٌ بعذابٍ واقعٍ} ، وقوله

{يَسْعَى نُوْرُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ} .

Allahu Teâla'nın {فاسأل به خبيراً} "Uzmana (bilgi sahibi olana) onun hakkında sor" (Furkan, 25/59) sözünde "bi" harf-i cerri "dan" anlamındadır. Yani "Ondan sor" veya "Onun hakkında sor" demektir. Yine Allahu Teâla'nın {سأل سائلٌ بعذابٍ واقعٍ} "Soru soran gerçekleşecek olan azap hakkında sordu; yani azaptan sordu." (Me'aric, 70/1) ayetindeki gibi. Yine Allah Teâla'nın {يَسْعَى نُوْرُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ} "Onların ışığı ellerinin arasında ve sağlarından yayılır." (Tahrim, 66/8) (Galayini, 1993, c. 3, s. 171) ayetindeki gibi. Burada ب عن anlamında kullanılmıştır.

Alkame şöyle diyor:

فإن تسألوني بالنساء فإني بصير بأدواء النساء طبيب

Eğer bana kadınları soruyorsanız, ben kadınların dertleri konusunda doktor olan ve onları iyi tanıyan birisiyim. (er-Rümmânî, 2005, s. 9). Bu bağlamda ب harfi, عن harfi anlamındadır. بالنساء yani النساء عن anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Türkçeye "den" hâl eki ile çevrilmelidir.

(l) B Harf-i Cerrinin على Üzerinde Anlamı.

12- الاستعلاء، أي معنى "على" كقوله تعالى "ومن أهل الكتاب من إن تأمنه بقنطار يؤده إليك"، أي على

قنطار، وقول الشاعر [من الطويل]

أَرَبُّ يَبُولُ التُّعْلَبَانُ بِرَأْسِهِ لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ التُّعَالِبُ

Allah Te'alanın "ومن أهل الكتاب من إن تأمنه يقنطار يُؤدّه إليك" "Ehli kitaptan öyle kimseler vardır ki onlara kantarlar mal üzerine emanet etsen geri verirler." Sözünde "bi" cer harfi على "üzerine" anlamındadır.

Şairin "أربُّ يَبُولُ الثُّعْلَبَانُ بِرَأْسِهِ لَقَدْ دَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثُّعَالِبُ" "Tilkinin üzerine bevl ettiği birisi tanrı olur mu? Tilkilerin üzerine bevl ettiği kimse hiç şüphesiz zillettedir," sözü örnek olarak gösterilebilir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 171). Bu bağlamdaki ب harfi, "üzerine" anlamındadır ve Türkçeye de üzerine şeklinde çevrilmelidir.

(m) B Harf-i Cerrinin Tekid-Pekiştirme Anlamı.

13- التأكيدُ، وهي الزائدة لفظاً، أي في الإعراب، نحو "بِحَسْبِكَ ما فعلت"، أي حَسْبُكَ ما فعلت. ومنه قوله تعالى {وكفى بالله شهيداً} ، وقوله {ألم يعلم بأن الله يرى} ، وقوله {ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة} ، وقوله {أليس الله بأحكم الحاكمين؟}

Lafzi olarak, irabda zaid (fazlalıktır). (Yaptığın sana yeter) sözünde geçen "bi" harfi cerri tekit ifade eder ve fazlalık gibi görünür.

{وكفى بالله شهيداً} "Allah şahit olarak yeter." (Nisa, 4/166).

{ألم يعلم بأن الله يرى} "Allah'ın gördüğünü bilmiyor mu?" (Alak, 96/14).

{ولا تلقوا بأيديكم إلى التهلكة} "Ellerinizi tehlikeye atmayın." (Bakara, 2/195).

{أليس الله بأحكم الحاكمين؟} "Allah hâkimlerin hâkimi değil midir?" (Tin, 95/8) (Galayini, 1993, c. 3, s. 171).

Yukarıda geçen örneklerdeki ب harfinin fazla olduğu söylenir. Oysa bu imkânsızdır. Kur'anda fonksiyonsuz bir ek veya edatın varlığı düşünülemez. Bizim kanaatimizce buradaki "bi" cer harfleri tekit ve belirlilik yapmıştır. Dolayısıyla buradaki "bi"ler de ismin "i" hali veya belirlilik hâli ile çevrilmelidir.

(2) Harfinin Diğer Anlamları

Yine ب harfi "den dolayı" anlamında gelmektedir. Amidî bu anlam için şu ayeti delil göstermiştir: "ولم أكن بدعائك ربّي شقياً". (Meryem, 19/4) Bu ayetteki "بدعائك" ifadesine "لأجل دعائك" diye anlam vermiştir. (er-Rümmânî, 2005, s. 11). Yani "Ya Rabbi sana dua etmekle, dua ettiğim için haddi aşmış olmayayım" anlamındadır.

Zemahşerî “نزل به الروح الأمين” (Şu'ara, 26/193) ayetindeki باء harfini mütaaddilik/geçişlilik için geldiğini söylemiştir. Yani “نزل به الروح” “Ruh onunla inmiştir” şeklindeki anlamı Zemahşeri “Onu ruh indirmiştir” şeklinde anlamıştır. Rummani (2005) ise “Allah ruhu senin kalbine indirdi” şeklinde anlamıştır. (s. 6).

Ebû Hayyân “ونحن نسبح بحمدك” (Bakara, 2/30) ayetindeki باء harfinin hâl için olduğunu vurgulamıştır. Ayetin “نسبح ملتبسين بحمدك” anlamında olduğunu ifade etmiştir. Yani orada hâl/zarf takdir etmiştir. باء harfinin bu ayette sebep için de geldiğini yani “senin hamdin sebebiyle seni tenzih ederiz” anlamında da olabileceğini söylemiştir. (er-Rümmani, 2005, s. 7).

باء harfi sonuç için de gelir. Örneğin “وقد أحسن بي ربي” (Yusuf, 12/155) ayetinde إلى anlamındadır. (İbn Hişam, 1991, s. 123). “Rabbim beni en güzel yaptı” gibi.

التجريد وهي التي تثبت لمدخلها صفة عظيمة أما مدحا أو ذما نحو لقيت يزيد بحرا وبخالد سفيها ومنه قولي: لقيت به يوم العريكة فارسا على ادهم كالليل صبحه الفجر
كأن الباء تجرد مصحوبها عن غير هذه الصفة مثبتة له إياها كأنه منطبع ومنجبل عليها أي ليست صفته إلا البحرية في الجود والفروسية في الشجاعة.

“Bi” harfi soyutlamak anlamı da ifade eder. Bu anlam sahibine büyük bir sıfat verir (sabit kılar). Övmek ya da zem etmek (Zeyd ile denizi ve Halid ile çapkını buldum) gibi. Şairin şu sözü gibi: “Savaş gününde onunla şövalyeyi gördüm.”

Sanki ب sahibine bu sıfatı sabit kılarak onu başka sıfattan soyutlar. Sanki bu sıfatla tabiatlandırdı, yani onun sıfatı cömertlikte deniz gibi, cesarete şövalye gibi. (el-İrbili 1877, s. 18).

Bi harfi ل / için manasına da gelir. Ayette geçtiği şekilde: “Sizin için denizi yarmıştık.” (Bakara, 2/50).

(3) ب (BA) Harfi Türkçe de “ile” Manasına Gelir.

İle, Türkçede hem edat (ilgeç) hem bağlaç olarak kullanılır.

“İle çok kullanılan ilgeçlerdendir. *Ayşe ile, arkadaşı ile, araba ile, benim ile*. Bu sözcük, genellikle kullanıldığı sözcüğe bitişik yazılır ve ünlü uyumlarına uyar: *Ayşe'yle, arkadaşıyla, arabayla, benimle* gibi. Yalın durumdaki ad ve tamlayan durumundaki adlarla kullanılır. ” (Aksan, 1983, s. 138).

“İle ilgeciyle kurulmuş tümleçlerde ile'nin yerini kimi zaman -II eki tutabilir: *Parayla geldi* “paralı geldi”; *üzüntüyle gitmek* “üzüntülü gitmek”; *dikkatle çalıştılar*“ dikkatli çalıştılar” gibi. ” (Aksan, 1983, s. 138).

“İle bağlaç görevinde olduğu zaman ‘ve’ bağlacıyla aşağı yukarı aynı görevi yapar: *çiçekle yaprak* (çiçek ve yaprak), *öğretmenle öğrenci* (öğretmen ve öğrenci), *ateşle barut* (ateş ve barut), *güneşle ay* (güneş ve ay) gibi. ” (Aksan, 1983, s. 155)

“İle edatı arkadaşlık, yoldaşlık, beraberlik bildirir: *Selamete veya devletle* gibi. ” (Deny, 2012, s. 533).

“İle kelimesi, Fransızcadaki benzeri gibi alet, araç bildiren adlarla beraber bulunur ve bu sebeple bir araç edatı görevini görür. Örneğin, *bıçakla kesmek*; *bir taş ile iki kuş vurulmaz* (atasözü); *cehd ve sabr ile fare tahtayı deler* (atasözü). ” (Deny, 2012, s. 535).

“Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesindeki –n vasıta durumu ekinin yerini almış olan ile edatı "beraberlik işlevi" ile çok yaygın bir kullanıştadır: *Sen bir güzel nükte ile mizah gazetesi çıkar, ne diye muallimlik ediyorsun. Huyu ile güzelliği ve kışa doğru bir fidan serpiliveren yapısı ile görenlere "tu, tu, kırk bin kere maşallah" dedirtirdi. İnsanı bir kaya veya kuş ile bir tutar.* ” (Korkmaz, 2009, s. 1070).

“Beraberlik veya vasıta ilişkisi kurar. –la beraber edatı beraberlik ilişkisi yanında, beraberlikten kaynaklanan bir bağlama ilişkisi de yüklenmiştir.”(Korkmaz, 2009, s. 1070).

“Ona göre, Kemal Paşanın açtığı yol çıkmaz bir yolmuş. Çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. ” (Korkmaz, 2009, s. 1071).

“Çeşitli Türk boyları farklı ağızlara sahip bulunmakla beraber, kaşgar ağzına dayanan ortak yazı dilini kullanıyorlardı vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 1071).

“Bu işaret zamiri veya –mak mastarı ile birlikte kullanılan –makla beraber şekli, bağlama yanında bir dereceye kadar da zıtlık ilişkisi kurar:” (Korkmaz, 2009, s. 1071).

“İsmail Molla Bey'in çok ölçülü olmakla beraber, bir yandan da pervasız olan mizacı, her türlü entrikanın dışında –hiçbir zevkini ihmal etmemek şartıyla- o sağlam yaşayışı çoktandır dikkati çekmişti. ” (Korkmaz, 2009, s. 1071).

“Ona bir şans tanımakla beraber başarıdaki güçlükleri de sıralıyordu vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 1071).

“Ekmeği bıçak ile (bıçakla) kesmek; ağacı balta ile devirmek; kendi ayağı ile gelmek. Boğazın bu geceki letafetini şöyle bir manzume ile tasvire yeltenmek örneklerinde görüldüğü üzere bir nesnenin veya bir organın "vasıta, araç" olarak kullanıldığı anlatımlarda, ile edatı "alet" ve "vasıta" olma görevindedir. Ölçü ve ağırlık bildiren kullanımlarda da durum aynıdır: Odunu çeki ile, kömürü kilo ile, sütü litre ile; altını kıratla (kırat ile) satarlar vb. ”(Korkmaz, 2009, s. 1071).

“ Somut adlar ile birleşen ile edatı, "birliktelik, beraberlik, vasıta" ilişkisi kurduğu halde, soyut adlar ile birleşen ile ‘nasıl?’ sorusuna cevap oluşturacak biçimde, bir oluş veya kılışın nasıl yapıldığını, yapılış özelliğini bildirir. Dolayısıyla tarz bildirme işlevindedir: Sabaha karşı büyük gürültü ile uyandı. Verdiği konferansta konuyu ana çizgileri ile değerlendirmiştir. Bu kültür henüz bütün ayrıntıları ile incelenmemiştir. ” (Korkmaz, 2009, s. 1072).

“İle, aynı nitelikte eş, yakın veya zıt anlamalı kelimeleri birbirine bağlayan bir sıralma bağlacıdır, ve bağlacına eş değerdedir: elma ile armut, keçi ile koyun, bal ile pekmez gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 1104).

“İle aslında *il-* fiilin –*e* ile yapılmış gerundium şeklidir. Başlangıçtan beri edat olarak kullanıla gelmiş, bu arada çok eskiden beri kolaylıkla ekleşerek –la, -le şekline de geçmiştir. Ekleşme temayülü en kuvvetli edattır. ” (Ergin, 2013, s. 369, 370).

“İle edatı, sözcüklerin ya da kavramların arasında (aracıyla anlamı) ilgiler kuruyor. Bu ilgilere nitelik, nedenlik, iyi dilek gibi çeşitli ayırtılar siner: Annesini sevinçle kucakladı. / Sağlıkla gidip geliniz. / Hızla uzaklaştı.”(Gencan, 2001, s. 476, 477).

Eski Biçimi: “Yakın çağlara dek bu anlamda ‘bir’le de kullanılmıştır: Bi-günah öldü Hasan *birle* Hüseyin.” (Gencan, 2001, s. 507).

“-ile edatı yalnız vasıta değil, müzahabet ve yakınlık anlamları da taşır. İki şey birbirine yakın gösterdiği takdirde, yakınlık (=mukarenet) edatı görevindedir:

Çeşm-i im'an (ile) baktıkça vücud-ı ademe” (Bilgegil, 1984, s. 223, 224).

“Birinci terime vasıta anlamı kattığı takdirde vasıta edatı durumundadır.

Mektubu, Ahmet (ile) yollayınız.” (Bilgegil, 1984, s. 224).

“Birinci terime sebep anlamı kattığı takdirde, sebep edatı olur:

Mani oluyor hâlimi takrire hicabım

Üzme yetişir üzme firakın (la) harabım” (Bilgegil, 1984, s. 224).

“Anadolu Türkçesinin eski metinlerinde "bile, birle, bilen" şekillerine de rastlarız.”(Bilgegil, 1984, s. 224)

Araştırdığımıza göre ۞ ve ile'nin arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Görevleri bakımından üç ortak özelliği vardır:

Berberlik, bağlama, sebep bildirme, yardım alma

Aynı zamanda farklı görevleri de vardır:

۞'nin özellikleri: geçişlilik, yemin etme, karşılık, bedel, zarf anlamı, -den anlamı, üzerine anlamı, te'kid anlamı, -den dolayı, hal için, sonuç (hedflemek) ve soyutlamak ifade eder.

İle'nin özellikleri: Arkadaşlık, yoldaşlık bildirir. Araç, alet bildirir. Münasebet ve yakınlık anlamları taşır. Nitelik, nedenlik, iyi dilek bildirir.

Biçimine göre: ب harf-i ceri eskiden beri ve her durumda şekli hiç değişmez. İle'ye gelince, yakın çağlara dek *birle* şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca kelimeye bitişik de yazılabilir. Birleşik yazılınca *-yla*, *-yle* şeklinde de yazılabilir.

e) **Min Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri**

من لها ثمانية معانٍ في جامع الدروس العربية

(1) **Min'in Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de: Sekiz Manası Vardır.**

(a) **Min Harf-i Cerrinin Başlama Anlamı.**

1- الإبتداء، أي ابتداء الغاية المكانية أو الزمانية. فالأول كقوله تعالى {سبحان الذي أسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى}. والثاني كقوله {لمسجد أسس على التقوى من أول يوم أحق أن تقوم فيه}. وترد أيضاً لابتداء الغاية في الأحداث والأشخاص. فالأول كقولك "عجبت من إقدامك على هذا العمل"، والثاني كقولك "رأيت من زهير ما أحب".

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, mekân veya zamanın başlamasını anlattır.

Mekânda Başlamaya örnek:

{سبحان الذي أسرى بعبده ليلاً من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى} Allah Te'ala'nın "Kulunu bir gece mescidi haramdan Mescid-i Aksa'ya yürüten eksikliklerden münezzehtir." (İsra, 17/1) sözündeki "min" bu anlama örnektir.

Zamanda Başlamaya Örnek:

"İlk günden itibaren takva üzerine kurulmuş olan mescitte, namaz kılman daha uygundur." (Tevbe, 9/108) ayetindeki "min" buna örnek olarak gösterilir ancak dikkatle bakıldığında zamanda başlangıcı ifade eden sebep ayette geçen "gün" kelimesidir. Neticede bu cer harinin asıl anlamı başlama, ayrılma ve uzaklaşmadır.

Kişiler ve olayları hedefleme başlangıcı içinde kullanılır.

Olaya örnek: "عَجِبْتُ مِنْ إِقْدَامِكَ عَلَى هَذَا الْعَمَلِ" Senin bu işe **başlamayı** beğendim.

Kişiye örnek: "رَأَيْتُ مِنْ زَهَيْرٍ مَا أَحَبُّ" Züheyr'**den** sevdiğim şeyi gördüm. (Galayini, 1993, c. 3, s. 171, 172) gibi.

(b) Min'in Bir Kısımın Bir Bölümün Parçası Anlamı.

2- التَّبَعِيضُ، أي معنى "بعض"، كقوله تعالى {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} أي بعضه، وقوله "منهم من كَلَّمَ الله"، أي بعضهم. وعلامتها أَنْ يَخْلُفَهَا لَفْظُ "بعض".

Bu cer harfi bir kısmı, bir bölümün bir parçasını ifade etmek için de kullanılır. Yani bir şeyin bir kısmı, bazısı, birkaçı gibi anlamlara gelir.

Allah Te'ala'nın {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe gerçek iyiliğe asla erişmiş olamazsınız.” (Ali İmran, 3/92) sözünde geçen “min” bu anlamdadır. Yani “Sevdiğiniz şeylerin bazılarında.” anlamındadır.

Allah Te'ala'nın "منهم من كَلَّمَ الله" “Onlardan Allah'ın konuştuıkları” (Bakara, 2/253) sözündeki “min” de aynı anlamı ifade eder.

Min'in almeti kendisinden sonra lafızda "بعض" bazı kelimesinin gelmesi olabilir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 172).

(c) Min Cer Harfinin Beyan Manası

3- البيان، أي بيان الجنس، كقوله تعالى {واجتنبوا الرجسَ من الأوثان} . قوله {يُخَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ} . وعلامتها أَنْ يَصْحَ الْإِخْبَارُ بِمَا بَعْدَهَا عَمَّا قَبْلَهَا، فتقول الرجس هي الأوثان، والأساور هي ذهب.

واعلم أن "من" البيانية ومجرورها في موضع الحال مما قبلها، إن كان معرفةً، كالأية الأولى، وفي موضع النعت له إن كان نكرة، كالأية الثانية. وكثيراً ما تقع "من البيانية" هذه بعد "ما ومهما"، كقوله تعالى {مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا}، وقوله {مَا نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ}، وقوله {مهما تأتينا به من آية}.

Allah Te'ala'nın {واجتنبوا الرجسَ من الأوثان} “Artık o pis putlara hürmet göstermekten çekinin.” (Hacc, 22/30) sözündeki “min” bu anlamda kullanılmıştır.

Yine Yüce Allah'ın {يُحَلَوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ} “Orada altından bileziklerle süslenirler.” (İnsan, 76/12) sözündeki “min” de böyledir.

Beyan manasındaki *min*'in alameti kendinden sonra gelen kelimeyle kendinden önce gelen kelimeyi açıklar.

Pislik olan putlardır, bilezik yani altın bilezik.

Beyan *min*'inde *min*'den önce gelen isim marifeyse *min* ve sonrasında gelen kelime onun hali durumundadır (1. ayetteki gibi) ve eğer *min*'den önce gelen isim nekre ise *min* ve sonrasında gelen kelime onun sıfatı durumundadır. (2. ayet gibi).

Beyan *min*'i *ma* ve *mehma*'dan sonra gelir: Allah Te'ala'nın şu sözü gibi: {مَا يَفْتَحُ} Allah, insanlar için rahmetinden her neyi açacak olsa, artık onu kısım tutacak yoktur. (Fâtır, 35/2)

Yine şu sözü gibi: {مَا نُنْسَخُ مِنْ آيَةٍ} Biz her hangi **bir** ayeti neshedersek. (Bakara, 2/106)

Yine şu sözü gibi: {مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ} Bize ayetlerden her ne getirsen. (A'raf, 7/132) (Galayini, 1993, c. 3, s. 172).

(d) *Min*'in Te'kid/Pekiştirme Anlamı

4- التأكيد، وهي الزائدة لفظاً، أي في الإعراب، كقوله تعالى {مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ} ، وقوله {هَلْ تَحْسَ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ} وقوله {هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ} [فاطر: 3] .

Min lafız olarak olarak irabta zaidlik ifade eder. Oysa biz bu görüşe katılmamaktayız. Zaid sanılan bu cer harfî yukarıda da beyan edildiği gibi tekit/pekiştirme ifade eder.

Allah Teâla'nın {مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ} “Bize bir müjdeleyici gelmedi” (Maide, 5/19), {هَلْ تَحْسَ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ} “Onlardan hiçbirini hissediyor musun” (Meryem, 19/98) ve {هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ} “Allah'tan başka bir yaratıcı var mıdır?” (Fâtır suresi, 35/3) (Galayini, 1993, c. 3, s. 172) sözlerindeki “*min*” tekit içindir. Dolayısıyla yukarıdaki ayetlerdeki *min* “hiç”, “asla” gibi anlamlar taşımaktadır ve Türkçeye çevirileri “Bize hiç müjdeci

gelmedi”, “Onlardan hiç haber alıyor musun” ve “Allah’tan başka hiçbir yaratıcı var mı” şeklinde olmalıdır.

(e) Min’in Bedel Anlamı

5- البذل: كقوله تعالى {أرضيتم بالحياة الدنيا من الآخرة} أي بدلها وقوله {لجعلنا منكم ملائكة في الأرض يخلفون} أي "بذلكم"، وقوله {لن تُغني عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئاً} ، أي بَدَل الله، والمعنى بَدَل طاعته أو رحمته.

Allah Te’ala’nın {أرضيتم بالحياة الدنيا من الآخرة} “Ahiretten vazgeçip dünya hayatını mı seçtiniz?” (Tevbe, 9/38) sözündeki “min” karşılık/bedel anlamındadır.

Yine Yüce Allah’ın {لجعلنا منكم ملائكة في الأرض يخلفون} “Ve eğer dileyecek olsaydık elbette sizin yerinize geçecek melekler yarattık onlar ise halefler olurlardı. ” (Zuhruf, 43/60) sözündeki “min”de böyledir. Karşılık anlamındadır.

Yine Yüce Allah’ın {لن تُغني عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئاً} “Ne malları ne de evlatları Allah’tan birazaba karşı fayda vermez. ” (Mucadele, 58/17) sözündeki “min” de karşılığında anlamındadır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 172, 173).

(f) Min’in “-de”, “-da” Anlamı.

6- الظَّرْفِيَّةُ، أي معنى (في) ، كقوله سبحانه {ماذا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ} ، أي فيها، وقوله {إِذَا تُؤدِّي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ} ، أي في يومها.

Min bu örneklerde zarf “-de”, “-da” anlamındadır. Allah Teala’nın {ماذا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ} “Yeryüzünden neyi yaratmışlardır?” (Ahkaf, 46/4) sözündeki “den” Türkçeye “de” şeklinde çevrilmelidir. Yine {إِذَا تُؤدِّي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ} “Cuma gününden namaz için çağrı yapıldığı zaman” (Cuma, 62/9) ayetindeki yani *cuma gününden*. (Galayini, 1993, c. 3, s. 173) ifadesi “Cuma gününde” diye çevrilmelidir.

(g) Sebep Bildirme

7- السَّبَبِيَّةُ وَالتَّعْلِيلُ، كقوله تعالى {مِمَّا خَطَبْتَهُمْ أَغْرَقُوا} ، قال الشاعر [من البسيط]

يُغْضِي حَيَاءً، وَيُغْضِي مِنْ مَهَابَتِهِ فَمَا يُكَلِّمُ إِلَّا حِينَ يَنْتَسِمِ

Allah Te'ala'nın {مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا} “Onlar hatalarının yüzünden suda boğuldular” (Nuh, 71/25) ayetinde geçen “min” sebep anlamına gelmektedir.

Şairin {يُعْضِي حَيَاءً، وَبُعْضَى مِنْ مَهَابَتِهِ} فَمَا يُكَلِّمُ إِلَّا حِينَ يَبْتَئِسُ Sairin “Utancından yere bakar, insanlarda onu görünce yere bakar ve ona saygı duyarlardı, sadece o tebesüm edince onunla konuşurlardı.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 173) ifadesinde geçen “min”de sebep anlamındadır.

(h) ‘Min’in “an” “-den, -dan” Manası.

8- معنی "عن"، كقوله تعالى: {فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِمَّنْ ذَكَرَ اللَّهُ} [الزمر: 22] ، وقوله: {يا ويلنا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِمَّنْ هَذَا} [الأنبياء: 97] .

Min'in ‘an “-den, -dan” manasındadır. Allah Te'ala'nın {فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِمَّنْ ذَكَرَ} “Allah'ın zikrinden kalpleri kasvet bağlayanların vay haline!” (Zumer, 39/22) ve {يا ويلنا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِمَّنْ هَذَا} “Eyvah bizlere! Doğrusu biz bundan gafildik.” (Enbiya, 21/97) (Galayini, 1993, c. 3, s. 173) sözlerindeki “min” bu anlamdadır.

(2) Min'in Diğer Anlamları

Min burada yanında عند manasındadır. {لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ} “Malları ve evlatları, Allah'tan kendilerine asla bir fayda vermez.” (Ali İmran, 3/116) ayetindeki “min” “Allah katında, Allah'ın yanında şeklinde olmalıdır. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 421). Dolayısıyla Türkçeye de bu şekilde çevrilmelidir.

معنى الفصل: وهي الداخلة بين المتضادين نحو: {وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ}، {حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ}.

Min cer harfi ayırma da ifade eder. Bu من iki aykırı arasına girer. Allah Teâlâ'nın {وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ} “Allah, bozguncuyu ıslah edenden ayırır” (Bakara, 2/220) ve {حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ} “Pisi temizden ayırıcaya kadar.” (Ali İmran, 3/179) ifadelerindeki “min” bu anlamdadır. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 421).

أن تكون للغاية، نحو: أخذت من الصندوق. ذكره بعض المتأخرين، قال سيويوه: معناه أنه محل لابتداء الغاية وانتهائها معاً. فعلى هذا تكون من في أكثر المواضع لابتداء الغاية فقط، وفي بعضها لابتدائها وانتهائها معاً.

Min harfi cerri kasem için de kullanılır. Sadece رب /rab kelimesiyle gelir. (من) gibi, mim'in kesre'siyle ve damme'siyle. (el-Muradi, 1992, s. 315) olur.

وتنصيص العموم نحو و (ما من إله إلا الله) قال في الكشاف هو بمنزلة البناء على الفتح في لا إله إلا الله في إفادة معنى الاستغراق.

Bu harf-i cerr, geneli hususileştirmek için de kullanılır. (ما من إله إلا الله) “Allahtan başka ilah yoktur. ” (Ali İmran, 3/ 62) ayeti buna örnek verilebilir. (es-Suyuti, el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an, 2008, s. 377).

Yine bu harf-i cerr genelin tekidi için de kullanılır. (ما جاءني من رجل) ‘Hiç bir adam bana gelmedi. ’ cümlesinde olduğu gibi. (es-Suyuti, Hem'u'l-Hevami' fi Şerhi Cem'i'l-Cevami', 2006, s.379). Ancak yukarıda da geçtiği gibi buradaki “min” hiç anlamında “Bana hiç bir adam gelmedi” şeklinde Türkçeye çevrilmelidir.

(3) Harfinin Türkçe Karşılığı “-den, “-dan” Ekleridir.

Bu harf-cerr “-dan” çıkma, ayrılma, uzaklaşma, başlama bildiren bir hâl ekidir:

Ablatif eki: “Kelime guruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için isim ablatif hâlinde bulunur. Ablatif hâli için isim daima ek alır. Bu ek ablatif ekidir. Demek ki ablatif eki umumiyetle uzaklaşma ifade eden bir ektir. Bulunduğu yerde fiil yerine isim ve edat da bulunsa umumiyetle bir uzaklaşma ifade eder. Ablatif eki datif ve lokatif ekleri ile birlikte zaman ve mekân içinde işin yer ve istikametini bildirir; bunu bulunma, yaklaşma, uzaklaşma ifade etmek suretiyle yaparlar.”(Ergin, 2013, s. 235).

“Ablatifin bu geniş mânâsiyle *uzaklaşma* ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin mânâsına uygun olarak tabî çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları şu gibi ifadeler etrafında toplanır: uzaklaşma, çıkma, yer, ayrılma, menşe, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, zaman, sebep, tarz, ölçü, değer, kıymet, bedel, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoşlanma, vazgeçme, aitlik, çeşit, vasıf, tercih, görüş, noktainazar vs. vs Bütün bu ve bunlara katılabilecek daha birçok ifadeleri ablatifin uzaklaşma ana fonksiyonu etrafında toplanan, kesin olarak sınırlandırılmaları mümkün olmayan, gramer bakımından tam

bir kaide ve ölçü değeri taşımayan, belirli bulunmayan, yanındaki fiile bağlı çok hususî fonksiyonlardır.”(Ergin, 2013, s. 235).

“Türkçe’de bugün ablatif eki konsonant uyumuna bağlı olarak *-dan, -den, -tan, -ten* şeklindedir; *ağaç-tan, yürek-ten, yol-dan, ev-den, dağ-lar-dan, elim-den, gözlerin-den* misallerinde olduğu gibi.”(Ergin, 2013, s. 235).

“Ablatif eki umumiyetle bir uzaklaşma, ayrılma, çıkma, kopma ifade etmekle beraber bazen da bir yaklaşma gösterir: *qolun-dan (tuttu), ço-cuq-tan (sor)* misallerinde olduğu gibi. *oyun-dan (bıqtı), açlıq-tan (öl-düm)* gibi sebep gösterdiği de vardır. Fakat bu yaklaşma ve sebep fonksiyonları da aslında uzaklaşma fonksiyonuna dayanır. *qolun-dan (tuttu), çocuq-tan (sor)* misallerinde yine bir çeşit uzaklaşma, hareketin isimden dışarıya doğru yönelmesi, adeta bir tutup çekme, uzaklaşma için yaklaşma mânâsı vardır. *oyun-dan (bıqtı), açlıq-tan (öldüm)* misallerinde de sebebin altında bir uzaklaşma ifadesi vardır. ikincisi aynı zamanda *açlıq-tan(dolayı öldüm)* gibi açıkça uzaklaşmaya dayanan bir şeklin kısaltmışı olarak da görülür. Zaten ablatifler yanlarındaki edatın zamanla düşmesi yüzünden bazen zarf durumunda da bulunurlar.”(Ergin, 2013, s. 236).

“Ablatif eki de ismi umumiyetle fiile bağlayan bir hâl ekidir. Fakat bazan ismi isme veya edata bağladığı da görülür: *günler-den (bir gün), onlar-dan (biri), yaz-dan (sonra), eski-den beri, suçun-dan (dolayı)* misallerinde olduğu gibi. Bu edatların bir kısmı fiil menşeli olduğu için onlarda da ablatif eki yine ismi fiile bağlıyor sayılır. Bağladığı iki isim arasında ise ablatif eki adeta yanından bir fiil düşmüş hissini verir.”(Ergin, 2013, s. 236).

“Ablatif eki Eski Türkçede konsonant uyumuna bağlı olmayarak *-tin, -tin, -din, -din* şeklinde dar vokalli idi. Batı Türkçesinde ise, datif ve lokatif eklerinin tesiri ile olacak, ek geniş vokalli olmuştur. Başındaki konsonant bakımından ise Batı Türkçesinde ekin uzun zaman yalnız *d*’li şekilleri mevcut olmuş, *t*’li şekilleri ancak son zamanlarda konsonant uyumuna bağlanınca ortaya çıkmıştır. Yani ablatif eki Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca’nın ilk devrelerinde *-dan, -den* şeklinde idi. Osmanlıca’nın sonlarında konsonant uyumuna bağlanarak bugünkü *-dan, -den, -tan, -*

ten şekillerini almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde bazı misallerde bir kısmı klişeleşmiş olarak, ekin eski dar şekli de görülür: *öñ-din, aşığa-dın, yaña-dın* «taraftan, yandan», *andın* «ondan» misallerinde olduğu gibi. Fakat dediğimiz gibi Eski Anadolu Türkçesinde de ek esas itibarıyla geniş vokalli olmuş bulunuyordu.”(Ergin, 2013, s. 236).

“Eski Türkçede uzaklaşma ifadesi için bazan da *-ta, -te, -da, -de* eki kullanılmıştır. Fakat bu ablatif eki olmayıp lokatif ekinin ablatif eki fonksiyonu için kullanılmasından başka bir şey değildir. Lokatif ekinin uzaklaşma fonksiyonunun Eski Anadolu Türkçesinde de bazı misalleri ile karşılarız: *nire-de (bildüñ), günler-de (bir gün)* gibi. Onun için lokatif eki ile ablatif eki birbirine karıştırılmamalı ve eskiden iki çeşit ablatif eki olduğu sanılmamalıdır.”(Ergin, 2013, s. 236, 237).

“Ablatif eki de bir hâl eki olarak şumulüne isimlerin teklik, çokluk ve iyelik şekillerini alır. Kendisinden sonra ise ek olarak ancak soru eki ile bildirme ekleri gelir: *oğlumdan-mı, demirden-dir* misallerinde olduğu gibi.”(Ergin, 2013, s. 237).

“Ablatif eki de diğer hâl ekleri gibi vurguludur. Son vurguyu daima üzerinde taşır. Bu vurgu ablatif belirtilmediği zaman hafif, belirtildiği zaman kuvvetli olur. Kendisinden sonra soru ve bildirme ekleri gelince de vurgu ablatif üzerinde kalır ve kuvvetli olur. v” (Ergin, 2013, s. 237).

“-dan çıkma durumu eki de bazı yerlerdeki kullanılış özelliği dolayısıyla, geçici anlam ilişkisi kurma görevinden uzaklaşıp kalıcı birtakım zarflar ve bağlaçlar oluşturmuştur: aklıktan (ağla-), akşamdan (hazırla-), ardından (bak-), arkasından (yürü-), baştan (anlat-), birden (atıl-), candan (kutla-), çoktan (git-), derinden (etkile-), dünden (bitir-), o değildenden (sor-), erkenden (uyan-), eskiden (çalış-), ezberden (oku-), tepeden (bak-), toptan (alışveriş), yeniden (hazırla-) vb.” (Korkmaz, 2009, s. 161).

“Çıkma durumu eki almış ad veya ad soylu bir sözün olduğu gibi ya da yönelme durumu biçimiyle yinelenmesinden oluşmuş ikilemeli zarflar da vardır: inceden inceye (gül-), derinden derinden (sızlan-), dibinden dibinden (kopar-), kıyısından köşesinden (toparla-), açıktan açığa (konuş-), ağızdan ağıza (dolaş-), doğrudan doğruya (anlat-), geceden geceye (bak-), yıldan yıla (yenile-) vb.” (Korkmaz, 2009, s. 161).

“Eklendiği adda, fiilin gösterdiği işin kendinden uzaklaştığını gösterme durumudur. Bu durumda, fiilin hareketi çıkma durumundaki addan dışarıya doğru yönelmiştir. +dan ekiyle karşılanır: dağ+dan, ağaç+tan, Edirne+den, uzak+tan, gürültü+den, sessizlik+ten vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 25).

“Bu durum çeşitli kullanılış biçim ve özellikleri dolayısıyla, eklendiği adı fiile sebep, sonuç, zaman bildirme, adın yapıldığı maddeyi gösterme, bir bütünü veya bütünün parçasını oluşturma, yer ve yön gösterme, edat grupları oluşturma, karşılaştırma, eş veya zıt anlamlı ilişkiler kurma gibi çeşitli işlevler ile de kullanılır. ” (Korkmaz, 2009, s. 25).

“-den durum takısıyla çekimlenen tümleçler:

Siyah büyük gözlerinin yüksek *bakışından*, kibar *tavrından*, mağrur *sükunundan*, düzgün *sözlerinden* onun öyle adi bir adam olmadığı belliydi. Ama kimdi? Nereliydi? *Nereden* gelmişti? Bunları bilen yoktu. (Ömer Seyfettin.)

İşten artmaz, *dişten* artar. (Atasözü.) Turgut *okuldan* çıktı. Ben *evden* geliyorum. *Ondan* kitap aldım. ”(Gencan, 2001, s. 128, 129).

“- Anlatış alanı pek geniş olan -den’li tümleçler:

a) Çok kez, eylemin - yüklemdeki işin, oluşun, kılışın - çıktığı, koptuğu ayrıldığı yeri, yani nereden başladığını, kendinden uzaklaştığını gösterir (yukarıdaki örneklerde olduğu gibi).

b) -den takılı kimi tümleçler eylemin nedenini gösterir:

Sevinçten hopladı. *Üzüntüden* hastalanmış. *Kahkahadan* bayıldık. *Yorgunluktan* uyuyakalmışım .

c) Asıl ve üleştirme sayılarıyla kurulmuş tümlemelere -den takısı gelince fiyat anlamı katar:

Bu defteri *üç liradan* hesap etti. *Yedişer liradan* kalemler aldık. ”(Gencan, 2001, s. 129).

“c) Aşağıdaki örneklerde türlü anlam ayırtılılarıyla kullanılmaktadır:

Ne yanar kimse bana *ateş-i dilden* özge

Ne açar kimse kapım *bab-ı sabadan* gayri. (Fuzuli XVI.)

Gülün *derdinden* ey bülbül ne çektin gerçi ün verdin

Gamından dilberin *senden* hezaran derdnakim ben. (Hayali. XVI.)

Tanrıdan dilerim. *Sizden* sonra sıra benimdir. *Gözlerinden* operim .”(Gencan, 2001, s. 129).

“-den takısı, ses uyumuna ve ünsüzlerin benzeşmesine göre değişerek -den, -dan -ten, -tan olur.”(Gencan, 2001, s. 129).

“Kullanıldığı yerler:

-den takısını almış öğelerin görevleri:

a) Birinci görevi yüklemli tümlemektir (açıktandı).

b) Sıfatları tümler.

c) Belirteçleri (zarflan) tümler:

Hepsinden önce, bundan birkaç yıl önce, bundan sonra, evden dışarı, kapıdan içeri, sizden daha yaşlı .

d) **-den** takısı almış sözcükler birinci türlü ad takımlarında da tümleyici görevinde kullanılır:

Gelenlerden(gelenlerin) biri, *arkadaşlardan*(arkadaşların) ikisi söyledi.

Sınava giren yüz *öğrenciden* otuzu başarı göstermiş. *Bunlardan* hangisi daha çalışkandır?

Öğrencilerden bazıları sınava girmemiş .

Bu tür kullanışlarda tümlenenlerin belirtme sıfatları, belirtme adları oldukları görülüyor.

e) **-den** takısı almış sözcüklerin, ilgeçlerle öbikleştiği sık görülür. Bu öbekler yer, zaman ve nedenlik anlamlarıyla yüklemelerin belirteci olur.

Dünden beri, bundan dolayı, ondan oturu; -den başka .

f) Meslek adlarının çoğullarıyla cins ve tür anlatan sözcüklere eklenerek (-den biri olan) anlamında bir sıfat olur:

Erkek lisesi öğretmenlerinden Bay Orhan, Fabrika işçilerinden Demircan.

Tuccardan Bay Yalcın. Semizotu cinsinden bir sebze.

Turuncgillerden bir meyve. Kırallar soyundan bir genç. Kış meyvelerinden portakalı severim.

g) -den takısı almış birkaç sözcük, niteleme sıfatı gibi kullanılmaktadır:

Gönülden (dilek), sudan (bir yanıt, bir söz), candan (arkadaş), uzaktan (akraba), toptan (satış), şuadan (adam) .

ğ) -den takısı kimi adlara, sıfatlara, belirteçlere de gelir, onları belirteç yapar.

Kültür işlerimiz üzerine, ulusça gönüllerimizin titrediğimi bilirsiniz. Bu işlerin başında Türk tarihini doğru temeller üzerine kurmak; Öz Türk dilline, değeri olan genişliği vermek için candan çalışılmakta olduğunu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimler vereceğine şimdiden inanabiliriz. (Atatürk.)

Gerçekten güzel işler yapmak-•• I(Yayha Kemal Beyatlı.)

Eskiden "Bayramınız mübarek olsun" derlerdi. (Burhan Felek.)

Birden, yeniden, sonradan, çoktan, cabadan, şakadan, şakacıktan(söylemek); yalancıktan .

h) Yardımcı (ol-, et-) eylemlerine "yoksun kalmak, yoksun bırakmak" ayrıtıları katar:

Ben birkaç liradan olurum.

Bizi hem maldan, hem candan ettiler .

1) -den . -e durum takılarını art arda almış ikilemeler, ikizlemeler deyim değeri öbekler kurar. Bu öbekler, daha çok belirteç olur:

Uzaktan uzağa selamlaştık. Doğrudan doğruya okula gidecek. Öğrendiklerini baştan başa anlatacak. Daldan dala konmak. Elden ele geçmek .

Beni tepeden tırnağa süzdü. Sonra anlaştık. Yerden göğe hakkı varmış.

Sabahtan akşama .

i) -den takısıyla, bileşikleriyle eylem tabanlarından türlü biçimde ve anlamda ulaçlar türemiştir.

j) -den takısı deyimlerde - yukarıda açıklananları okşamakla birliktedeğişik görev ve anlam ayırtılılarıyla kullanılmıştır:

Elinden gelmek, kıssadan hisse, şundan bundan, cörden cöpten (nesne), ateşten gömlek .

k) **Son** yıllarda **-den** takısı yapım eki gibi kullanılmış, yabancı sözcüklere karşılıklar bulunmuştur:

Neden(sebep): . Nedenini açıklamak . candan(samimi) .

1) -den takılı adların, ekeyleme yüklem oldukları da görülür:

Osmanoğulları, Kayı boyundandır.

Dadaloğlu, Toros Afşarlarındanmış. ” (Gencan, 2001, s. 129-131).

Araştırdığımızı göre: من ve -den ekinin arasında ortak özellikler vardır. Bunlar, sebep, sonuç, ayrılma, zaman bildirme, adın yapıldığı maddeyi gösterme, bir bütünü veya bütününün parçasını oluşturma, başlama, aitlik, korku, bedel, yer ve yön gösterme, uzaklaşma, terkip, في (de, da), karşılaştırma, eş veya zıt anlamlı ilişkiler kurma gibi çeşitli işlevler ile de kullanılır.

Bu ortak özelliklerin yanında من harfi, te'kid, عند (de, da) , ب (ile) , destekleme, على (istila) ve yemin manalarında –den ekiyle farklılıklar göstermektedir.

-den eki من harfinden, yokluk, vasıta, hoşlanma, vazgeçme ve görüş anlamlarında farklılıklar arz etmektedir.

f) إلى İla Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

إلى: لها ثلاثة معان في جامع الدروس العربية:

(1) İlâ'nın Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Üç Manası Vardır:

(a) Bitiş İfade Eder.

1- الانتهاء، أي: انتهاء الغاية الزمانية أو المكانية. فالأول كقوله تعالى: {ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ}، والثاني كقوله: {من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى}.

Yani zaman veya mekânın bitişini anlatır.

Bitiş zamanına örnek olarak Allah Teâla'nın {ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ} “Sonra orucu geceye **kadar** tamamlayın.” (Bakara, 2/187) sözündeki “ila” cer harfi gösterilebilir.

Bitiş mekânına örnek, Allah te'alanın {من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى} “Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya...” (İsra, 17/1) (Galayini, 1993, c. 3, s. 173) ayetindeki “ila”dır.

وترد أيضاً لانتهاؤ الغاية في الأشخاص والأحداث. فالأول نحو: "جئتُ إليك"، والثاني نحو: "صِلْ بِالتَّقْوَى إِلَى رِضَا اللَّهِ".

İla cer harfi kişiler ve olayları da hedefler ve bitişin oralarda olduğunu anlatır.

Kişilere örnek: "جئتُ إليك" “Sana geldim” sözü gösterilebilir. “Ci'tu ileyk veya eteytu ileyk” gibi.

Olaya örnek, "صِلْ بِالتَّقْوَى إِلَى رِضَا اللَّهِ" “Allah rızasına takvayla ulaş.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 173) sözünde vardır.

ومعنى كونها للانتهاج أنها تكون منتهى لابتداء الغاية.

أما ما بعدها فجانز أن يكون داخلاً جزءً منه أو كلُّه فيما قبلها، وجانز أن يكون غير داخل. فإذا قلت: "سرت من بيروت إلى دمشق"، فجانز أن تكون قد دخلتها، وجانز أنك لم تدخلها، لأنَّ النهاية تشمل أول الحدِّ وأخره. وإنما تمتنع مجاوزته.

Bazı durumlarda 'den sonra gelenin kısmı veya bütünü kastedilmiş olabilir. Yani hedeflenen yerin, varılacak kişi veya yerin ya kısmı ya bütünü kast edilir.

Örnek: "سرت من بيروت إلى دمشق" "Beyrut'tan Şam'a yürüdüm." Bu cümleden Şam'a kadar yürüdüğüm anlaşılır. Bu cümleden Şam bölgesine girdiğim de girmediğim de anlaşılabilir. Çünkü bitiş sınırın başlangıcı ve sonunu kapsar. O sınırı aşmayı anlatmaz. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174).

ومن دخول ما بعدها فيما قبلها قوله تعالى: {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ}. فالمرافق داخلة في مفهوم الغسل.

Bazı durumlarda ise 'den sonra gelen kesinlikle fiilin öncesini kapsar. Yani fiilin o sınırdaki bittiğini anlatır.

Buna örnek Allah Teâla'nın {إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ} "Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi yıkayın, ellerinizi de dirseklere **kadar**." (Maide, 5/6) sözü gösterilebilir. Burada maksat dirseklerin abdeste dâhil olduğudur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174).

ومن عدم دخوله قوله عز وجل: {ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ}. فالجزء من الليل غير داخل في مفهوم الصيام. وقالت الشيعة الجعفرية: إنه داخل. والآية - بظاها - مُحتملة للأمرين .

Bazı durumlarda ise 'den sonrası kesinlikle öncesine dâhil değildir.

Buna örnek Allah Teâla'nın {ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ} "Sonra orucu **geceye kadar** tamamlayın." sözü gösterilebilir. Oruca gecenin bir kısmı dâhil değildir.

Caferiyye, Şi'a, dâhil olduğunu söylemiştir; ancak ayet dış görünüş itibariyle iki manayı da muhtemeldir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174).

فإن كان هناك قرينة تدلُّ على دخول ما بعدها فيما قبلها، دخل، أو على عدم دخوله لم يدخل.

Eğer 'den sonra gelen öncesine ait olduğuna dair bir delil varsa o gelen önceye dâhildir. Eğer 'den sonra gelen öncesine girmediğine dair bir delil de varsa o gelen önceye dâhil değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174).

فإن لم تكن قرينة تدل على دخوله أو خروجه، فإن كان من جنس ما قبلها جاز أن يدخل وأن لا يدخل، نحو: "سرت في النهار إلى العصر" وإلا فالكثير الغالب أنه لا يدخل. نحو: "سرت في النهار إلى الليل". وقال قوم: يدخل مطلقاً، سواء أكان من الجنس أم لا. وقال قوم: لا يدخل مطلقاً.

Eğer ne o önceye dâhil olduğuna ne de olmadığına dair bir delil yoksa ve 'den sonra gelen ondan önce gelenin cinsindense dâhil de olabilir, dahil olmayabilir de. Mesela: "سرت في النهار إلى العصر" "Gündüz ikindiye kadar yürüdüm." Ancak çoğunlukla önceye dâhil olmaz. "سرت في النهار إلى الليل" "Gündüzden geceye kadar yürüdüm" cümlesinde olduğu gib.

Bir grup da "Cinsinden olsa da olmasa da girer" demektedirler.

Bir grup da "Kesinlikle girmez." (Galayini, 1993, c. 3, s. 174) demektedir.

(b) İla'nın Beraberlik Manası

2- المصاحبة، أي: معنى "مع" كقوله تعالى: {قال: مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ؟} أي: معه، وقوله: {ولا تأكلوا أموالهم إلى أموالكم}، ومنه قولهم: "الدُّودُ إِلَى الدُّودِ إِبِلٌ"، وتقول: "فلانٌ حليمٌ إلى أدبٍ وعلمٍ".

Buna örnek Allah Teâla'nın {قال: مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ؟} "Allah yolunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir." (Ali İmran, 3/52) sözündeki "ila" dır. Yani Allah ile birlikte bana kim yardımcı olur." Buradaki "ila" birlikte anlamındadır ve Türkçeye de öyle çevrilmelidir. Ancak biz buradaki "ila"yı derin yapıda "...a giderken", "...a karşı görevimizi yaparken" şeklinde anlamının ve o doğrultuda da tercüme etmenin daha doğru olacağı inancını taşımaktayız.

Yine Yüce Allah'ın {ولا تأكلوا أموالهم إلى أموالكم} "Onların mallarını kendi mallarınızı katıp yemeyin." (Nisa, 4/2) sözündeki "ila" gibi. "Az azla" "الدُّودُ إِلَى الدُّودِ إِبِلٌ". İyi huylu aynı zamanda hem edepli hem de ilim sahibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174) cümlelerindeki "ila" gibi. Ancak biz burada "ila'nın "-e", "-a" şeklinde Türkçeye çevirilmesi görüşündeyiz. Yani "Mallarınıza katarak" şeklinde olmalıdır.

(c) İla'nın (de, da) veya Yanında Anlamı.

3- معنى "عند"، وتُسَمَّى الْمُبَيَّنَّةَ، لأنها تُبَيِّنُ أن مصحوبها فاعلٌ لما قبلها. وهي التي تقع بعد ما يفيدُ خُباً أو بُغْضاً من فعل تعَجَّبَ أو اسم تفضيلٍ، كقوله تعالى: "قال: رب السَّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ ممَّا يدعونني إليه"، أي: أَحَبُّ عندي. فالمتكلم هو المُحِبُّ. وقول الشاعر:

أَمْ لَا سَبِيلَ إِلَى الشَّبَابِ، وَذِكْرُهُ أَشْهَى إِلَيَّ مِنَ الرَّحِيقِ السَّلْسَلِ

Bu edat açıklayıcı olarak isimlendirilir. Çünkü ondan önce gelen fiilin failini açıklıyor. O sevme ya da buğz etme anlamına gelen ismi tafdil veya fiili taaccüpten sonra gelir.

Allah Te'alan'ın "Ey Rabbim! Zindan bana, bunların beni dâvet ettiği şeyden daha sevimlidir." (Yusuf, 12/33) sözündeki "ila" bu anlama örnektir. Yani benim katımda anlamındadır. Yine şairin "أَمْ لَا سَبِيلَ إِلَى الشَّبَابِ، وَذِكْرُهُ أَشْهَى إِلَيَّ مِنَ الرَّحِيقِ السَّلْسَلِ" "Gençlik ve gençlik günlerini hatırlaması ona boğazı soğuk taze şaraptan daha lezzetlidir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 174) sözündeki gibi. Yani "Onun katında, ona göre" anlamlarındadır.

(2) İla'nın Diğer Anlamları

موافقة اللام. مثله ابن مالك بقوله " والأمر إليك "، لأن اللام في هذا هي الأصل، وبقوله تعالى " ويهدي من يشاء إلى صراط مستقيم ". وقال بعضهم إلى في قوله تعالى " والأمر إليك " لانتهاه الغاية، على أصلها، والمعنى: والأمر منته إليك.

İçin veya "nın", "nin" yani ل manasındadır: Buna örnek olarak İbn-i Malik'in "El emru ileyk" sözü verilebilir. Çünkü bu sözde ل asıl olanıdır ve Türkçeye "İş senindir" şeklinde çevrilir. Ayette "ويهدي من يشاء لصرراط مستقيم" (Yunus, 12/25) Bazı dilciler ayette geçen bu ifadeyi (الأمر إليك) (Neml, 27/33) İla'ya bitiş için kullanılır ve onu "emir sana aittir" şeklinde anlamlandırır. (el-Muradi, 1992, s. 387).

"İla" anlamında da kullanılır. Onun bu anlamından Kutbi ve İbn-i Malik bahsetmiştir. Nabiğa şiirinde: إلى الناس مطلي به القار أجرب Beni فلا تتركني بالوعيد كأنني (insanların arasında). İbn-i Malik (ليجمعنكم إلى يوم القيامة) gibiyim, demiştir yani

(Nisa, 4/ 87) ayetin إلى في manasında geldiğini iddia eder. (el-Muradi, 1992, s. 387). Yani “Sizi kıyamet gününde bir araya getireceğiz” şeklinde bir anlam kazanmıştır.

وقد تأتي مكان من قال ابن أحمرا:

تقول وقد عاليت بالكور فوقها يسقي فلا يروى إلي ابن أحمرا

تقول وقد عاليت (den, dan) manasına da gelmektedir. İbn-i Ahmara, يسقي فلا يروى إلي ابن أحمرا koyunca devenin diliyle bu ifadeleri kullanır: “İbn-i Ahmara üstümde yolculuk yapmaktan doymaz.” (el-Üşmuni, 1998, c. 2, s. 74) şeklinde “ila”yı min anlamında kullanır.

(3) إلى harfinin Türkçe Karşılığı “-a”, “-e” Ekleridir.

Yani fiilin yönelme durum ekidir. “-a” yönelme durumu ekidir. “Adı fiile geçici bir yönelme ilişkisi ile bağlayan yönelme durumu ekinin kalıplaşmasında kalıcı birtakım sıfatlar, zarflar ve bağlaçlar oluşmuştur. Ekin çok kez bir iyelik ekinden sonra gelmesi, bu biçimdeki kalıplaşmaların, bir ad tamlamasındaki tamlayan ögesinin atılmasıyla oluştuğunu gösteriyor: aksine (konuş-), alabildiğine (uzanmak), ayıplamasına (bak-), boşuna (gayret), boyuna (yaz), böylesine (iş, yaşa-), dikine (git-), diklemesine (tut-), inadına (yap-), kuruşlamasına (dal-), kışa "kışın" (giderim), yaza "yazın" (beklerim) gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 160).

“Yönelme durumu ekinin kelime grupları biçiminde kalıplaşmış türleri de vardır: aç karına "aç olarak", başı başına "özgür olarak", bir bakıma, baş üstüne "peki, hay hay!", boş yere, bunun üzerine, günü gününe, körü körüne, sığağı sığağına, kendi başına "yalnız, yalnız olarak", oldum olasıya "eskiden beri", uzun uzadıya, yalnız başına "yalnız olarak, sırf kendisi" vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 161).

“Kelime gruplarında ve cümlede ad fiile yönelme ve yaklaşma işlevi ile bağlayan durumdur. + (y)A ekiyle karşılanır: dağ+a, tepe+ye, hava+ya, bahçe+ye gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 24).

“Ek, çeşitli kullanılış biçimleriyle asıl görevi dışında adı fiile amaç, maksat, sebep ilgisi ile bağlama, fiildeki hareketin yerini belirleme, zarf görevinde ikilemeler yapma, edat grupları oluşturma gibi daha birçok farklı görevler de yüklenmiştir. ” (Korkmaz, 2009, s. 24).

Datif eki: “Kelime guruplarında ve cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını, yöneldiğini ifade etmek için isim datif hâline sokulur. Fiilin istikametini gösteren ve yaklaşma ifade eden datif hâli daima ekle yapılır. Bu ek datif ekidir: *ağac-a, su-y-a, güneş-e, tepe-y-e, gökler-e, üstümüz-e, gölge-si-n-e, dağlar-a* misallerinde olduğu gibi. ” (Ergin, 2013, s. 233).

“Datifin bu geniş mânâsiyle *yaklaşma* ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin mânâsına uygun olarak tabii çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanış fonksiyonları yaklaşma, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep, verme, bildirme, kuvvetlendirme, gaye, hedef, fiyat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklik, uygunluk, konu, aitlik, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma, yaptırma, tercih vs. vs. gibi ifadelerdir. Bütün bu ve bunlara katılabilecek daha birçok ifadeleri datifin yaklaşma ve istikamet ana fonksiyonu etrafında toplanan, kesin olarak sınırlandırılmaları mümkün olmayan, gramer bakımından tam bir kaide ve ölçü değeri taşımayan, belirli bulunmayan, yanındaki fiile bağlı çok hususî fonksiyonlarıdır. ” (Ergin, 2013, s. 233).

“Misallerde de görüldüğü gibi Batı Türkçesinde datif eki *-a, -e*’dir. Aslında, Eski Türkçede bu ek *-ğa, -ge* şeklinde idi. Batı Türkçesine geçerken çekim eklerinin başındaki *ğve g*’ler düştüğü için datif eki de *-a, -e* şekline girmiştir. Yalnız, datif ekinin eski *-ğa, -ge* şeklinin izi zamirlerin datif şeklinde son zamanlara kadar kalmıştır. Gerçekten Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıca’da zamir datiflerinde görülen *baña, saña, oña, buña, şuña* şekillerindeki *ñ* zamirlerdeki *n* ile datif ekindeki *ğ, g*’nin çok eskiden birleşmesi ile meydana gelmiş ve Batı Türkçesinde datif ekinin *ğ, g*’si düştüğü hâlde bu *ñ*’ler son zamanlara kadar onların izini yaşatmağa devam etmiştir. Ağızlarda sağır kef atılmadığı için bu iz bugün de yaşamaktadır. ” (Ergin, 2013, s. 234).

“Datif eki de esas itibariyle isimleri fiillere bağlayan bir ektir. İsimleri bazı edatlara da bağlar: *eve doğru, aya karşı, babama göre* misallerinde olduğu gibi. Fakat bu edatlar da datifi kuvvetlendiren ve böylece yine fiile bağlayan bir rol oynarlar. Sonra bu edatlar da fiil asıllıdır. ” (Ergin, 2013, s. 234).

“Datif eki de diğer hâl ekleri gibi son vurguyu üzerine çeker. Bu vurgu da datif belirtilmediği zaman çok hafif, datif belirtildiği zaman kuvvetlidir. Datif ekinden sonra ancak soru eki ve *-dır, -dir* bildirme eki gelebilir: *denize mi, bize-dir* misallerinde olduğu gibi. Böyle misallerde de vurgu datif eki üzerinde bulunur ve kuvvetli olur. ” (Ergin, 2013, s. 234).

“-e durum takısıyla çekimlenen tümleçler:

Biraz yumuşak ve kıvrıkcık siyah saçları, itina ile örttüğü sıkı, siyahbaş örtüsünün altında *şakaklarına, ensesine* boşanıyor; *yanaklarına boynuna* dökülüyordu. Vurun Kahpeye (Halide Edip Adivar.)

Orhan *denize* girdi. Turgut *okula* gidiyor. *Size* söylüyorum . ” (Gencan, 2001, s. 125).

“a) -e’li tümleçlerin birinci görevi yüklemdeki eylemin - oluş, kılış ve yargının - **nereye, kime, neye** yöneldiğini; başka bir deyimle: o varlığa doğru yaklaştığını gösterir:

Şen adam *güneşe* benzer; girdiği yer aydınlanır. (Cenap Şebabettin.)

Tüllenen mağribi akşamları sarsam *yarana*

Gene bir şey yapabildim diyemem *hatırana*.

Orhan *okula* gidiyor. Uçak, *alana* inmek uzereydi.

Karaya, çıkan askerler aksakallı ihtiyarın *kendilerine* doğru koştuğunu görünce:

— Dur! Diye bağıldılar. Forsa (Omer Seyfettin.) ” (Gencan, 2001, s. 125, 126).

“b) -e’li tümleçler, amac, neden, gibi türlü ayırtıları da içerir:

Her tartışma, az çok *çekişmeye* ve *kızgınlığa* yol açabilir. (İsmet İnönü.)

Ün *kazanmaya*, varlıklı bir kişi *olmaya* çalışıyordu.

-e takısı, kalın hecelerden sonra -a olur. ” (Gencan, 2001, s. 126).

“Kullanıldığı yerler:

-e takısını almış öğelerin görevleri:

a) Yükleme tümler; birinci görevi budur (açımlandı).

b) Sıfatları tümler.

c) İlgeçlerle öbeksir. Bu öbekler türlü anlam ve görevlerde yüklem belirteci olur:

Akşama değin bekledik. *Eve doğru* gidiyor. *Düşmana karşı* gönderirilecek .

Orhan'a göre durum değişecektir. ” (Gencan, 2001, s. 126).

“c) -en’le türemiş ve yinelenmiş sıratların sonuna gelince ulaş olur. Eylemin birçoklarınınca ve aralıksız yapıldığını anlatmaya yarar:

"Deprem oluyor" dediler; kaçan kaçana . Hem ucuz, hem iyi; alan alana, kapışan kapışana . ” (Gencan, 2001, s. 126).

“d) Yinelenmiş kimi adlardan sıfatlardan birincisine gelir, kalıplaşmış

- bir deyim gibi yüklem belirteci olur:

Yarıшта *baş baş*, geldiler. *Göze göz'*, *dişe diş* çarpışacaklar. Trene yetiştik *dara dar*. ” (Gencan, 2001, s. 126).

Araştırdığımızı göre: *إلى* ve -e ekinin arasında ortak özellikler vardır. Amaç, maksat, yaklaşma, istikamet, gaye, yer, tercih, zaman, aitlik, fiildeki hareketin yerini belirleme, zarf görevinde ikilemeler yapma gibi daha birçok farklı görevler de yüklenmiştir.

Bu ortak özelliklerin yanında إلى harfi , مع (beraberlik) , عند (de, da) , في (de, da) , من (den, dan) ve ل (nin) manalarında –e ekiyle farklılıklar göstermektedir.

-e eki إلى harfinden, karşılaştırma, sebep, verme, bildirme, kuvvetlendirme, hedef, fiyat, bedel, leh, aleyh, ilgi, kabul, gereklik, uygunluk, konu, vasıf, tarz, görüş, ayrılma, değişme, başkalaşma ve yaptırma anlamlarında farklılıklar arz etmektedir.

g) **Hatta Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri**

حتى: لانتهاه كإلى، كقوله تعالى: {سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ}. وقد يدخل ما بعدها فيما قبلها، نحو: "بَدَلْتُ مَالِي فِي سَبِيلِ أُمَّتِي، حَتَّى آخِرِ دِرْهَمٍ عِنْدِي". وقد يكون غير داخل، كقوله تعالى: {كَلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ}، فالصائم لا يُباح له الأكل متى بدا الفجر.

(1) **-e Kadar: Yani Gibi Bitiş Anlamındadır.**

{سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ} Allah Ta'ala'nın حتى dan sonra gelen حتى dan öncesine girebilir: "O (gece), fecrin doğuşuna kadar selâmdır." (kadir, 97/5) ayetinde geçen "hatta" anlamı bu anlamdadır. Yani "e kadar" anlamındadır. حتى "بَدَلْتُ مَالِي فِي سَبِيلِ أُمَّتِي، حَتَّى آخِرِ دِرْهَمٍ عِنْدِي" şeklinde anlaşılmalı ve Türkçeye öyle çevrilmelidir.

"Hatta", işin, oluşun bir sınırdaki bitişini veya o sınıra kadar devam ettiğini anlatır. O sınırın içine girmemiş olabilir: Allah Te'alanın {كَلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ} "Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarınca) kadar yiyin, için. (Bakara, 2/187) sözündeki "hatta" bu anlamdadır. İmsak olunca oruçlunun yemek yemesi caiz değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 175).

وَيَزَعُمُ بَعْضُ النَّحَاةِ أَنَّ مَا بَعْدَ "حَتَّى" دَاخِلٌ فِيمَا قَبْلَهَا عَلَى كُلِّ حَالٍ. وَيَزَعُمُ بَعْضُهُمْ أَنَّهُ لَيْسَ بِدَاخِلٍ عَلَى كُلِّ حَالٍ. وَالْحَقُّ أَنَّهُ يَدْخُلُ، إِنْ كَانَ جِزَاءً مِمَّا قَبْلَهَا، نَحْوَ "سِرْتُ هَذَا النَّهَارَ حَتَّى الْعَصْرِ"، وَمِنْهُ قَوْلُهُمْ "أَكَلْتُ السَّمَكَةَ حَتَّى رَأْسِهَا". وَإِنْ لَمْ يَكُنْ جِزَاءً مِمَّا قَبْلَهَا لَمْ يَدْخُلْ، نَحْوَ "قَرَأْتُ اللَّيْلَةَ حَتَّى الصَّبَاحِ" وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى {سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ}.

Bazı nahivciler حتى dan sonra gelenin حتى 'dan önce gelene mutlaka dahil olduğunu düşünüyorlar. Bazıları da kesinlikle öncesine dâhil olmadığını düşünüyorlar.

حتى dan sonra gelen ondan önce geleninden bir cüz' ise (bir parçası, bir kısmı ise) doğru olan cümleye girmesidir: (سرثُ هذا النهار حتى العصر) Gündüz ikindiye **kadar** yürüdüm. (أكلتُ السمكة حتى رأسها. Balığın kafasını **dahi** yedim.) gibi cümlelerde hatta fiilin ikindiye ve balığın kafasını kapsadığını düşünürler.

Eğer حتى dan sonra gelen öncesinden bir cüz değilse (bir parçası değilse) öncesine girmez. Mesela: "قرأتُ الليلة حتى الصَّبَاحِ" "Geceden sabaha **kadar** okudum" sözünü böyle düşünürler. Allah Te'ala'nın {سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ} "O (gece), fecrin doğuşuna **kadar** selâmdır." (Galayini, 1993, c. 3, s. 175) sözünde geçen "hatta"yı da böyle düşünürler.

واعلم أن هذا الخلاف إنما هو في "حتى" الخافضة. وأما "حتى" العاطفة، فلا خلاف في أن ما بعدها يجب أن يدخل في حكم ما قبلها.

Sonra da "Bil ki bu tartışma nasıb eden حتى hakkındadır" derler. Fakat atıf edatı olan حتى dan sonra gelenin öncesinde gelenin hükmüne girdiği konusunda ihtilaf yoktur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 175) derler.

والفرق بين على وحتى أن "إلى" تجرُّ ما كان آخراً لِمَا قبله، أو مُتَّصلاً بآخره، وما لم يكن آخراً ولا متصلاً به. فالأول نحو "سرثُ ليلة أمس إلى آخرها" والثاني نحو "سهرتُ الليلة إلى الفجر"، والثالث نحو "سرثُ النهار إلى العصر".

ولا تجرُّ "حتى" إلا ما كان آخراً لِمَا قبلها، أو مُتَّصلاً بآخره، فالأول نحو "سرثُ ليلة أمس حتى آخرها"، والثاني كقوله تعالى {سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ}. ولا تجرُّ، ما لم يكن آخراً ولا متصلاً به، فلا يقال "سرثُ الليلة حتى نصفها".

حتى ve الى arasında fark şudur:

الى 'den önce gelenin 1. bitişi gösterdiğini, 2. ona bağlı olan, 3. bitişi olmayanı ve ona bağlı olmayanı cer eder.

1'e örnek: "سرثُ ليلة أمس إلى آخرها" "Dün gece sonuna **kadar** yürüdüm."

2'ye örnek: "سهرتُ الليلة إلى الفجر" "Geceden sabaha **kadar** uyumadım."

3'e örnek: "سرثُ النهار إلى العصر" "Gündüz ikindiye **kadar** yürüdüm."

sadece kendinden önce gelenin 1. bitişini gösterdiğini ve 2. ona bağlı olanı cer eder.

1'e örnek: "سرتُ ليلةً أمسٍ حتى آخرها" Dün gece sonuna **kadar** yürüdüm.

2'ye örnek: Allah Ta'ala'nın şu sözü: {سلاّم هي حتى مطلع الفجر} O (gece), fecrin doğuşuna **kadar** selâmdır.

Bitişi olmayan ve ona bağlı olmadığını cer etmez; yani şöyle denmez: "سرتُ الليلة" "Gecenin yarısına **kadar** yürüdüm. (Galayini, 1993, c. 3, s. 176).

وقد تكونُ حتى للتعليل بمعنى اللام، نحو {أتق الله حتى تفوزَ برضاءه}، أي لتفوز.

{أتق الله حتى تفوزَ برضاءه} sebep bildirmek için "ل" anlamında da kullanılabilir: Allah'ın rızasını kazanmak için O'ndan kork. (Galayini, 1993, c. 3, s. 176).

(2) Harfinin Türkçe Karşılığı “-e Kadar” Edatıdır.

“Kadar: Yönelme hali ve ardınca gelen kadar (yani -a kadar) edatının bildirdiği sınırlayış fikri şunlarda görülür: ” (Deny, 2012, s. 555).

“1. Bir işin (ediş ve oluşun) zaman veya içinde bulunduğu noktada (bu noktaya kadar ve gerekirse bu nokta da içinde):

Örneğin; ne vakte kadar;

Yarına kadar;

Beşe kadar (saat beşe kadar);

Yarım asır evveline kadar;

Nereye kadar?;

Buraya kadar;

Bir dereceye kadar;

Mezeleri bire kadar yedi.

Onun yirmi göbeye kadar silsilesi bellidir.

Aşağıdaki halk yapılanması da dikkate değer:

Şerbetçiden tutda kebabcıya kadar cümle 'alem duyacak. ” (Deny, 2012, s. 556).

“2. Bir eylem olup bitmeden önce 'bir anda ve bir eylem olup bitmeden önce geçen bir zaman aralığında 'bu anlamda alınınca sınırlayışlı edat önce edatına yaklaşır:

Örneğin; ne vakte kadar;

Yarına kadar;

Beş on seneye kadar.

Bu edatın hemen de, zarfında 'devamınca, müddetince' anlamları da buradan geliyor:

Örneğin: Duduya tesadüf ümidi ile bir haftaya kadar orada burada dolaştı. ;

Bir aya kadar evleneceğim. ” (Deny, 2012, s. 556).

"Yön gösterme" ilişkisi kurar:

“Dün gece salonumuz ağzına kadar doluydu.

İstanbul'a kadar ne zahmet buyurdunuz? ” (Korkmaz, 2009, s. 1079).

“Yön gösterme ilişkisi ile verdiğimiz yönelme durumu isteyen –e kadar edatı, zaman gösteren sözlerden sonra zamanda sınırlama ve yön kavramı veriler: Akşama kadar, sabaha kadar, düne kadar, gece yarısına kadar, buraya gelinceye kadar vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 1081).

“-e kadar (dek, değin) edatının ulandığı kelime, eylemin varış yerini ya da süresini belirtir: Köye kadar (= dek, değin) yürüdük. O gelene kadar oturunuz vb. ” (Ediskun, 1985, s. 291).

“Verme hali ile kullanılan kadar (e kadar)için şu manaları tesbit etmiştir:

1. –den evvel: beş on seneye kadar (evveline kadar), yarına kadar (-den evvel) bir haftaya kadar orada burada dolaştı (evveline kadar).

2. Yaklaştırma: bir aya kadar evleneceğim.

3. Sürecek: ne vakte kadar; yarına kadar; beşe kadar; nereye kadar; buraya kadar; bir dereceye kadar. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 50).

“-e kadar öbeği, yüklemdeki sürenin sonunu belirtir:

Sabaha kadar çalıştık. / kars'a kadar gitmişler.

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. ” (Gencan, 2001, s. 475).

Eski biçimi:

“Eski Türkçe'de –e kadar edati yerine –ka teği, -ka teğ'in'in kullanıldığını görüyoruz: İlgerü kadirgan yışka teği, girü Temir kapıgka teği kondurmuş (= İlerde kadirgan ormanına kadar, geride Demirkapı'ya kadar kondurmuş). Kırk yılka teğ'in bay çıgay tüzlinür (= Kırk yıla değ'in zengin, yoksul bir olur) vb. ” (Ediskun, 1985, s. 291).

“Anadolu Türkçesi'nde –e kadar edati yanında –e değ'in ve –e dek edatlarının da kullanıldığını görüyoruz: Sözden işe değ'in çok yol vardır. Haşre dek ger denilirse bu kelam vb. ” (Ediskun, 1985, s. 291).

“Bölge ağızlarında ve eski yazında "-e kadar" yerine "-ecek, -acak" görülür:

Vazifesini dibinecek görmüştür.

Şimdiyecek / burayacak . ” (Gencan, 2001, s. 449).

Araştırdığımızı göre: حتى harfi ve e kadar edati arasında ortak özelliği vardır. Bunlar yön gösterme ve bitiş ifade etmektir.

Bu ortak özelliği yanında حتى harfi, sebep bildirmek için ل manasında –e kadar edatıyla farklılığı göstermektedir.

–e kadar edati حتى harfinden, devamınca, müddetince, den evvel, yaklaştırma ve sürecek anlamlarında farklılıklar arz etmektedir.

Şekle gelince حتى cer harfi, hiç değişmedi ve hiç değişmez. Ama –e kadar edati, eski Türkçe de: ka teği, Anadolu Türkçesi: e değ'in, e dek, bölge ağızlarında ve eskiedebiyatta: ecek, acak şekillerinde kullanılmıştır.

h) عَنْ an Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

عن لها ستة معانٍ في جامع الدروس العربية

(1) Cer Harfinin Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Altı Manası Vardır.

(a) An'ın Ayrılma ve Uzaklaşma Anlamı

1- المجاوزة والبُعدُ، وهذا أصلها، نحو "سرتُ عن البلدِ. رَغِبْتُ عن الأمرِ. رَمَيْت السهمَ عن القوسِ".

Bu 'an'ın asıl, yani temel anlamıdır. Örneğin 1. **Ülkeden** ayrıldım. 2. **serth** عن البلد. 3. **İşten** vazgeçtim. 4. **Yaydan** oku attım. (Galayini, 1993, c. 3, s. 176).

(b) **An'ın Sonra Anlamı** بعد

2- معنی "بعد"، نحو عن قريبٍ أُرُوكَ، قال تعالى {عَمَّا قَلِيلٍ لَتُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ} ، وقال {لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ} ، أي حالاً بعدَ حالٍ.

“Yakından seni ziyaret ederim” cümlesindeki “an” Türkçeye “Yakında” diye çevrilmelidir.

Allah Te'ala'nın {عَمَّا قَلِيلٍ لَتُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ} “Biraz **sonradan** pişman olacaksınız.” (Mu'minun, 23/40) sözündeki “biraz sonradan” ifadesi ya “Çok geçmeden pişman olacaksınız” veya “Az sonra pişman olacaksınız şeklinde Türkçeye çevrilmelidir.

Yine Yüce Allah'ın {لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ} “Muhakkak ki siz bir **halden** başka bir hale geçeceksiniz. ” (İnşikak, 84/19) sözü bir **halden** başka bir hale. (Galayini, 1993, c. 3, s. 176) anlamındadır. Bu Türkçeye “Bir hâlden diğer bir hâle” şeklinde çevrilmelidir.

(c) **An'ın Üzerine Anlamı** على

3- معنی "على" كقولهِ تعالى "وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَن نَفْسِهِ"، أي عليها، ومنه قول الشاعر [من البسيط]

لَا هِ ابْنُ عَمِّكَ! لَا أَفْضَلْتَ فِي حَسَبِ عَنِّي وَلَا أَنْتَ دِيَّانِي فَتَخْزُونِي

Allah Teala'nın "وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَن نَفْسِهِ" “Kim cimrilik ederse ancak o kendi nefsi **üzerine** cimrilik etmiş olur. ” (Muhammed, 47/38) sözündeki “an” “Kendi nefesine” şeklinde tercüme edilmelidir.

Şairin “Senin amcanın oğlu ben, soyun benim soyum**dan üstün** değil benim sahibim de değilsin, beni rahatsız da edemezsin. (Galayini, 1993, c. 3, s. 176) sözündeki dan da yine “Benim soyuma **üstün** değilsin” şeklinde çevrilir.

(d) An'ın Sebep Anlamı

4- التَّعْلِيلُ، كَقَوْلِهِ سَبَّحَانَهُ {وما نحنُ بتاركِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ} ، أَي من أجل قولك، وقوله {وما كان استغفارُ إبراهيمَ لأبيه إلا عن موعِدَةٍ وَعَدَاها إِيَّاهُ} .

Allah Te'ala'nın: {وما نحنُ بتاركِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ} “Biz senin sözünle (senin sözünden dolayı) Tanrılarımızı bırakacak değiliz” (Hud, 11/53) şeklindeki ve: {وما كان استغفارُ إبراهيمَ لأبيه إلا عن موعِدَةٍ وَعَدَاها إِيَّاهُ} “İbrahim'in babası için af dilemesi sadece ona verdiği sözden dolayı idi. ” (Tevbe, 9/114) şeklindeki sözü, (Galayini, 1993, c. 3, s. 177) bu anlamdadır.

(e) An'ın “min” Anlamı

5- معنى "من" كَقَوْلِهِ سَبَّحَانَهُ: {وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ} [الشورى: 25] ، وقوله: {أولئك الذين نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا} [الأحقاف: 16] ، أَي: منهم

Allah Te'ala'nın: {وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ} “Kullarından tevbe kabul eden O'dur” şeklindeki ayetinde olduğu gibi (Şura, 26/25) yine {أولئك الذين نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا} “Öyle kimselerdir onlar ki yaptıklarından en güzeli kabul edilir. ” ayetindeki “an” anlamına gelir. (Ahkaf, 46/16) (Galayini, 1993, c. 3, s. 177).

(f) An'ın Bedel Anlamı

6- معنى البَدَل كَقَوْلِهِ تَعَالَى {وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا} ، أَي بَدَلِ نَفْسٍ، وكحديثِ "صومي عن أمك"، وتقول "قُم عني بهذا الأمر"، أَي بَدَلِي.

Allah Te'ala'nın şöyle buyurduğu gibi: {وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا} “Hiç kimsenin hiç kisme yerine bir şey ödeyemeyeceği günden sakının. ” (Bakara, 2/253) sözündeki “an” “yerine” diye çevrilmelidir. Yine Peygamberimiz (sav)'in عن صومي "Annenin yerine oruç tut."hadisinde geçen “an” “yerine” diye çevrilmelidir. Galayini (1993) de "قُم عني بهذا الأمر" “Bu işi benim yerine yap” (c. 3, s. 177) cümlesindeki “an”ı “yerime” şeklinde anlamıştır.

واعلم أن "عن" قد تكون اسماً بمعنى "جانِبٍ"، وذلك إذا سُبقت بِمن، كقول الشاعر [من الكامل]

فَلَقَدْ أَرَانِي لِلرَّماحِ دَرِيئَةً
مِنْ عَن يَمِينِي تَارَةً وَشِمَالِي

وقول الآخر [من الطويل]

وَقُلْتُ اجْعَلِي ضَوْءَ الْفَرَاقِدِ كُلِّهَا يَمِينًا وَمَهْوَى النَّجْمِ مِنْ عَنِّ شِمَالِكِ

(عن) 'dan sonra gelirse "yan" taraf manasında isim olabilir.

Şairin Şairin **yanımdan** “Düşmanların sağ **yanımdan** ve sol **dan** attığı mızraklara siper oldum”

Başka bir şairin de şöyle dediği gibi: **yanımdan** “Kutup yıldızlarının ışığını sağına yıldızların ışığını da sol **tarafına** koy.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 177). Buradaki “an” ifadelerin yan taraf anlamına gelmiştir. Ancak bunların sebebi “an” değil, yön bildiren “sağ” ve “sol” kelimeleridir.

(2) 'An'nın Diğer Anlamları

• **an** yerine gelebilir: “وما ينطق عن الهوى” “O hevasından konuşmaz” ayetindeki “dan” “ile” ile çevrilebilir. Ancak “dan” şeklinde çevrilmesi de anlamda bir bozulmaya yol açmaz. Yani “hevasıyla.” (Necm, 53/3) şeklinde çevrilebildiği gibi, “hevasından” şeklinde de çevrilebilir. Araplar **an** remit **an** القوس ifadesiyle aslında **an** بالقوس yay ile anlamını kast etmektedirler. (es-Suyuti, Hem'u'l-Hevami' fi Şerhi Cem'i'l-Cevami', 2006, s. 360).

• **an** hakkında anlamına gelebilir: “حدثني عن جدّه” “O dedesinin hakkında bana bahsetti.” gibi.

(3) Harfinin Türkçe Karşılığı “-den”, “-dan” Ekleridir.

Araştırdığımıza göre: **an** harfi ve den ekinin arasında ortak özellikler vardır. Bunlar uzaklaşma, yer, ayrılma, zaman, bedel, sebep ve vazgeçme anlamlarıdır.

Bu ortak özelliklerin yanında **an** harfi , **an** (sonra) , hakkında, **an** (üzerinde) , **an** (ile)manalarında “-den” ekiyle farklılıklar göstermektedir. “-den” eki **an** harfinden, çıkma, menşe, cins, terkip, başlama, mahrumiyet, yokluk, vasıta, tarz, ölçü, değer, kıymet, parça, kısım, karşılaştırma, korku, ürküntü, hoşlanma, aitlik, çeşit, vasıf, tercih ve görüş anlamlarında farklılıklar arz etmektedir.

i) **an** Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

على لها ثمانية معانٍ في جامع الدروس العربية

(1) **على'nın Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Sekiz Manası Vardır.**

(a) **İsti'la'üst, Üzerine Anlamı.**

1_ الاستعلاء، حقيقةً كان، كقوله تعالى {وعليها وعلى الفلك تُحْمَلُونَ} ، أو مجازاً، كقوله {وَفَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} ، ونحو "فلانٍ عَلَيَّ دَيْنٌ". والاستعلاء أصلٌ معناها.

1. gerçek 2. mecaz anlamında kullanılır. 1'e örnek: Allah Ta'ala'nın {وعليها وعلى} "Onların ve gemilerin **üzerinde** taşınırsınız." (Mu'minun, 23/22) sözündeki "ala" edatıdır. 2'ye örnek: Allah Ta'ala'nın {وَفَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ} "O peygamberlerden bir kısmını, diğerlerinin **üzerine** üstün kıldık." (Bakara, 2/253) sözündeki "ala" edatıdır. "فلانٍ عَلَيَّ دَيْنٌ" "Filana borcum var" cümlesindeki "ala" da buna örnektir.

İsti'la' (üst, üzere) على'nın asıl manasıdır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 177, 178).

(b) **Ala'nın "fi" (de, da) Anlamı.**

2_ معنى "في"، كقوله تعالى "ودخل المدينة على حين غفلة من أهلها" [القصص: 15] أي في حين غفلة.

Allah Ta'ala'nın "ودخل المدينة على حين غفلة من أهلها" "Halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi." (Kasas, 28/15) sözündeki "ala" bu anlamdadır. Yani "gaflet vaktinde, halkın habersiz olduğu sırada" anlamına gelir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 178). Bu anlamda da Türkçeye çevrilmelidir.

(c) **Ala'nın An (den, dan) Anlamı.**

3_ معنى "عن"، كقول الشاعر: [من الوافر]

إِذَا رَضِيْتُ عَلَيَّ بَنُو قُشَيْرٍ لَعَمْرُ اللَّهِ أَعْجَبَنِي رِضَاهَا

أي إذا رَضِيْتُ عَنِّي.

Şairin "Beni Kuşeyr benim **üzerime** razı olursa Allah'ın sonsuzluğuna yemin olsun ki bu benim çok hoşuma gider." (Galayini, 1993, c. 3, s. 178) sözündeki "ala" yani "üzerime" "-den" şeklinde çevrilmelidir. Yani çeviri "Benden razı olursa şeklinde olmalıdır.

(d) Ala'nın Sebep, İçin (ل) Anlamı.

4_ معنى اللام، التي للتعليل، كقوله تعالى {وَلْتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ} ، أي "الهدايته إياكم"، وقول الشاعر [من الطويل]

عَلَامَ تَقُولُ الرُّمْحُ يُنْقَلُ عَاتِقِي إِذَا أَنَا لَمْ أَطْعُنْ إِذَا الْخَيْلُ كَرَّتْ

أي لِمَ تقول؟

Allah Te'ala'nın {وَلْتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ} “Sizi hidayete ulaştırmasın **üzerine** O’nu yüceltmelisiniz. (Bakara, 2/185) sözündeki “ala” sebebiyle anlamındadır. Yani “Size hidayeti verdiği **için**” şeklinde anlaşılmalıdır. Şairin إِذَا أَنَا لَمْ أَطْعُنْ إِذَا الْخَيْلُ كَرَّتْ “Savaşım en kızgın yerinde ne mızrak taşıdım ne de attım. Sen hangi delille bana mızrakla omuzlarım ağırlaşıyor, diyorsun. (Galayini, 1993, c. 3, s. 178) sözündeki “ala” bu anlamdadır.

(e) Ala'nın Beraber Anlamı. مع

5_ معنى "مع"، كقوله تعالى {وَأَتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ} ، أي مع حُبِّهِ، وقوله {وإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ} ، مع ظلمهم.

Allah Ta'ala'nın {وَأَتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ} “Malı sevmek **üzerine** verdi. (Bakara, 2/177) ayetindeki “ala” “Sevgisiyle **beraber**” veya “Sevmesine rağmen” anlamındadır. Yüce Allah’ın {وإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ} “Şüphesiz Rabbin insanların zulümleri **üzerine** bağışlama sahibidir. (Ra'd, 13/6) sözündeki “ala” da “Zulümleriyle **beraber**” veya “Zulümlerine rağmen” manasındadır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 178). Dolayısıyla Türkçeye de böyle çevrilmelidir.

(f) Ala'nın min (den, dan) Anlamı. من

6_ معنى "من"، كقوله سبحانه {إِذَا اِكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ} أي اِكْتَالُوا مِنْهُمْ.

Allah Ta'ala'nın {إِذَا اِكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ} “İnsanların **üzerine** ölçerek aldıkları zaman zam alırlar.” (Mutaffifin, 83/2) ayetinde geçen “ala” “Oonlardan aldıkları zaman” manasındadır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 178). Dolayısıyla da Türkçeye böyle çevrilmelidir.

(g) Ala'nın Be "İle" Anlamı.

7_ معنى الباء، كقوله تعالى {حَقِيقٌ عَلِيٌّ أَنْ لَا أَقُولَ إِلَّا الْحَقَّ} ، أي حَقِيقٌ بي، ونحو "رَمِيْتُ عَلِيَّ القوس"، أي رَمِيْتُ مستعِيناً بها، ونحو "ارْكَبُ عَلِيَّ اسم الله"، أي مستعِيناً به.

Allah Ta'ala'nın {حَقِيقٌ عَلِيٌّ أَنْ لَا أَقُولَ إِلَّا الْحَقَّ} “Bana Allah'a karşı sadece gearçeği söylemem yaraşır.” (A'raf , 7/105) sözündeki “ala” bu anlamdadır. "رَمِيْتُ عَلِيَّ القوس" “Yayla attım.” sözünde de böyledir. Yani “Yay yardımıyla attım” anlamındadır.

"Allah'ın ismiyle bin" Yani “Allah'ın isminden yardım alarak.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 178) şeklinde anlaşılmalıdır.

(h) Ala'nın İstidrak (Telafi Etmek, Bir Yanlışı Düzeltmek) Anlamı.

8_ الاستدراك، كقولك "فلانٌ لا يدخل الجنة لسوء صنيعه، علي أنه لا ييأس من رحمة الله"، أي لكَتَهُ لَا ييأس. ومنه قول الشاعر [من الطويل]

يُكَلِّ تَدَاوِينَا فَلَمْ يَشْفِ مَا بِنَا عَلِيَّ أَنْ قُرْبَ الدَّارِ خَيْرٌ مِنَ البُعْدِ

عَلِيَّ أَنْ قُرْبَ الدَّارِ لَيْسَ بِنَافِعٍ إِذَا كَانَ مَنْ تَهَوَّاهُ لَيْسَ بِذِي وِدِّ

وقول الآخر [من الطويل]

فَوَاللَّهِ لَا أَنْسَى قَتِيلًا رُزِنْتُهُ بِجَانِبِ قَوْسِي مَا بَقِيْتُ عَلِيَّ الْأَرْضِ

عَلِيَّ أَنَّهَا تَغْفُو الْكُلُومَ وَإِنَّمَا نُؤَكِّلُ بِالْأَدْنَى وَإِنْ جَلَّ مَا يَمْضِي

وإذا كانت للاستدراك، كانت كحرف الجر الشبيه بالزائد، غير متعلقة بشيء، علي ما جنح إليه بعض المحققين.

“Kötü amellerinden dolayı o cennete giremez ama o Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiyor.” burada “ala” bu anlamdadır.

Şairin, “Onu herşeyle tedavi etmemize rağmen bunlarla şifa bulamadı ama sevgilinin evinin yakınlığı uzaklığından iyidir. Ama sevgilin seni sevmezse onun evi yakın olmasıda faydasızdır.” sözündeki “ala” harfi cerri de bu anlamdadır.

Yine diğerk bir şairin “بجانِبِ قَوْسِي ما بَقِيْتُ عَلِي الْأَرْضِ” Kavsa فَوَاللّٰهِ لَا أَنْسَى قَتِيلاً رُزئتُهُ Kavsaya yakınlarındaki felaketim olan katliamı Allah'a yemin olsun ki ömrüm boyunca unutmayacağım. Ama Yaralar zamanla iyileşir; yeni musibetlere önem verip öncekileri unutuyoruz. ” sözündeki “ala” da bu anlamdadır.

İstidrak için olursa şebih biz-zaid cer harfi gibi olur. Bu hiç bir şeye bağlı değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 179).

واعلم أنّ "علی" قد تكونُ اسماً للاستعلاء بمعنى "فوق"، وذلك إذا سُبِقَتْ بِمِنْ كقولهِ [من الطویل]

"عَدَتْ مِنْ عَلِيهِ بَعْدَ مَا تَمَّ ظَمُّهَا"

أي من فوقه، وتقولُ "سَقَطَ من عَلِي الجبل".

علی 'dan önce gelirse (isti'la) üzere manasında isim olabilir.

Şairin “بَعْدَ مَا تَمَّ ظَمُّهَا عَلِيهِ” Kuş çok susuzunca yavrularını bıraktı. Yani yavruların üzerinden uçarak gitti.” sözü buna örnektir.

“Dağdan düştü” (Galayini, 1993, c. 3, s. 179) sözü de buna örnektir.

Allah Teâla'nın (وتوكل على الحي الذي لا يموت) (Furkan, 25/58) sözündeki علی bu anlamdadır. İzafe etmek ve dayandırmak manasındadır. Yani tevekkülümü Allah'a izafe ettim ve dayandırdım. Burada isti'la (üzere) manası ifade emez. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 285).

(2) Harfinin Türkçe Karşılığı Üzere Edatıdır.

“Üzere: Bu sözcük ilgeç olarak kullanıldığında sonuç gösterir ve çoğu kez, için anlamı taşır. En çok eylemlikle kullanılır: Mektubu göndermek üzere yazmıştım; işte gitmek üzere evden çıktım . gibi.

Ağzı açılmış, dilinin ucu dışarı çıkmış son kuvvetini tüketmek üzere olduğu yüzünden okunuyordu. ” (Aksan, 1983, s. 142, 143).

"Üzere "sebeup, maksat, gaye, hedef" İlişkisi kurar:

“1937'de Bükreş'te toplanacak bir beynelmilel kongre için Atatürk bizzat bir tebliğ hazırlamış ve bu tebliği sunmak üzere Hasan Reşit Tankut'u Bükreş'e göndermiştir. Bilindiği üzere, bu anlaşmalar, Osmanlı Devleti'nin taksimini öngörüyordu.” (Korkmaz, 2009, s. 1077).

“Birbirinden farklı ilişkiler kurma görevi yüklenmiş olan üzere/üzre edatı, sıfat-fiillerden sonra geldiğinde gibi edatına paralel bir denklik işlevi yüklenir: Daha önce belirtildiği üzere gramerlerimizin edatlar konusu oldukça karışıktır. Ayrıntıları yarın açıklanacağı üzere yeni bir vergi paketi geliyor. Bilindiği üzere bu anlaşmalar, Osmanlı Devleti'nin taksimini öngörüyordu.” (Korkmaz, 2009, s. 1069).

Üzre kelimesi de edat olarak kullanılır.

“İfadelerinde zarf olarak kullanılır olan üze'den yapılmadır. Bu kelime üst, üstün ve üste kelimelerine yaklaştırılmalı; Osm. üstelemek.” (Deny, 2012, s. 552).

“Üzre ve üst kelimeleri sırasıyla zıt anlamları olan şu kelimelerle karşılaştırılmalı: asra 'altta'_ 'aşağıda esmer toprak' ve ast alt astrı.” (Deny, 2012, s. 552).

Üzre edatı (eski) Osmanlıcada kullanılır olup şu istisnaları da vardı:

1. “Ana veya mecazlı olarak birşey üzerinde durulanış:

Örn. : Bir ayak üzere turmak;

kıyamda sag elin sol eli üzere koyub;

Zira hurre üzere eme çiftlenmek haramdur;

Yirmi kadem irtifa' ve on iki kadem 'arz üzere.” (Deny, 2012, s. 553).

2. “ Özellikle mecazlı olarak yerleştirme:

Örn. : Hareket üzere olmak;

Rahat üzere olmak;

Zatı şerifesi bir hal üzere sabitdir.” (Deny, 2012, s. 553).

3. “ Uyulanış, uygunluk ve nisbetin daha belirsiz kavramı:

Örn. : 'adet üzere;

Muradı üzere;

Uslub-ı sabık üzere;

Veçhi mahsus üzere.

Üzre edatı birinci anlamıyla alınınca yer, üçüncü anlamıyla alınınca hal ve tarz, ikinci anlamıyla alınınca bazen yer, bazen hal ve nitelik zarflık deyimleri ortaya çıkarır. ” (Deny, 2012, s. 553).

“Şimdiki Osmanlıcada üzre yerine üzer + iyelik zamirlerinden ibaret edatlık deyimler kullanılmaktadır. ” (Deny, 2012, s. 553).

“Üzre edatı artık yalnız edebi dilde kullanılıyor. Şiir dilinde Fransızcanın sur anlamına alınabilir:

Örn. : çemenzar üzere. ” (Deny, 2012, s. 553).

Üzre fiil adıyla kullanıldığı zaman şu anlamları verir:

1. “ için anlamını özellikle resmi kitabette pek kullanılır:

İrsal olunmak üzere;

Yazılarımı yazmak üzere size üç yüz kuruş ma'aş tahsis edebilirim. ” (Deny, 2012, s. 554).

2. “ 'şartıyla' anlamını, önceki anlamının bir gelişmesinden meydana gelmiştir:

Eda etmek üzere. ” (Deny, 2012, s. 554).

3. “ . e az kaldı anlamı:

Örn. : gitmek üzredir;

O henüz odaya girmek üzere ik'en kapıyı içeriden kapadılar ve kilidlediler;

Sürümsüzlükten kapanmak üzere bulunan resail-i mevkuteden biri. ” (Deny, 2012, s. 554).

“Üzere, Eski Türkçede öze "üst" ve –re yön ekinin birleşmesinden doğmuş üzere kelimesinden gelir. Belki yakın kelime olan üst'ün tesiriyle üzere şekline geçmiştir. İlk fonksiyonu yer bildirmektir. Eskiden yer ifade ederdi. Sonradan sebep fonksiyonunu kazanmıştır. Kısaltılmış şekli olan üzere ile karışık kullanılmaktadır. ” (Ergin, 2013, s. 370).

“Üzere (üzre) edatının kelimeler arasındaki anlam ilgileri şunlardır:

- a) Amaç ilgisi: Ziyafete gitmek üzere hazırlandılar . vb.
- b) Şart ya da niyet ilgisi: Yarın geri vermek üzere bana on lira verir misiniz? vb.
- c) Tarz ve yol ilgisi: Aşağıda belirtileceği üzere . vb. ” (Ediskun, 1985, s. 299).

“Eski Anadolu metinleri ile Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinde geniş bir kullanışı olan üzre, üzere, hem çekim edatı, hem mekan zarfı, hem de tarz zarfı olarak kullanılır. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 76)

Mekan zarfı olarak, (üzerine, üzerinde) manasında:

“Dağ üzre dağ urundı; bir yüce tağ üzre çıkardılar; 'arş üzre görünürüdi; çarh üzre felek yana melekler; durmuş çemen üzre serv ayağa; yağar halk üzre hakkın rahmeti. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 76).

Tarz zarfı olarak:

“Padişah ayak üzre gelüp hizmetler eyledi. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 76).

Edat olarak: “ (hakkında, dair, için) manasında:

Varka üzre tiği burran kıldılar, Yusuf üzere kaygusu uladı; İdris üzere elli sahife indi; beni müslümanlık üzere öldürgil. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 76).

على ve üzere ikisi için anlamı taşır ve zarf olarak kullanılır. Ve farklılıkları var.

على'nin farklı özellikleri: في (de, da) manasında, من anlamında, عن anlamında, sebeplik için ل anlamında, مع (beraberlik) manasında, ب (ile) manasında ve istidrak ifade eder.

Üzere'nin farklı özellikleri: sonuç gösterir, paralel bir denklik işlevi yüklenir, zarf olarak kullanılır, (üst, üstün ve üste) kelimelerine yaklaştırılmalı, yer, hal, tarz, dair, hakkında anlamları var, (şartıyla, e az kaldı) anlamlarında, amaç ilgisi gösterir ve hem çekim edatı, hem mekan zarfı, hem de tarz zarfı olarak kullanılır.

j) **fi Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri**

في لها سبعة معانٍ في جامع الدروس العربية

(1) **في Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de Yedi Manası Vardır.**

(a) **Zarf Edatı Olarak İki Anlamı Vardır; 1. Gerçek Ve 2. Mecaz Anlamı.**

1_ الطرفية، حقيقتاً كانت، نحو "الماء في الكوز. سرث في النهار". وقد اجتمعت الطرفين الزمانية والمكانية في قوله تعالى {غلبت الروم في أدنى الأرض. وهم من بعد غلبهم سيغلبون في بضع سنين} ، أو مجازية، كقوله سبحانه {ولكم في رسول الله أسوة حسنة} ، وقوله {ولكم في القصص حياة}.

Gerçek anlama örnek: "Su sürahidedir" ve "سرث في النهار" "Gündüz vaktinde yürüdüm"

{غلبت الروم في أدنى الأرض. وهم من بعد غلبهم سيغلبون في بضع سنين} Allah Ta'ala'nın "Arzın ednasında (zuhura en yakın yerde) Rum mağlup oldu. Onlar bu mağlubiyetlerinden sonra bir kaç sene içinde galip geleceklerdir. " sözü gibi (Rum, 30/2, 3) sözündeki "fi" bu anlamdadır.

Bu harfi cer mecaz olarak da kullanılır. Allah Ta'ala'nın {ولكم في رسول الله أسوة حسنة} (Ahzab, 33/21) sözündeki "fi" bu anlamdadır Yine Yüce Allah'ın {ولكم في القصص حياة} "Kısasta sizin için hayat vardır. " sözü gibi (Bakara, 2/179) (Galayini, 1993, c. 3, s. 180) sözündeki "fi" de bu anlamdadır.

(b) **"Fi"nin Sebep Anlamı.**

2_ السببية والتعليل، كقوله تعالى {لمسكم فيما أفضتم فيه عذاب عظيم} أي بسبب ما أفضتم فيه. ومنه الحديث "دخلت امرأة النار في هرة حبستها" أي بسبب هرة.

Allah Ta'ala'nın {لمسكم فيما أفضتم فيه عذاب عظيم} "İçine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunur. " (Nur, 24/14) sözündeki "fi" bu

anlamdadır. “Yani içine daldıklarınız sebebiyle.” Demektir. Bir hadis-i şerifle ise: “دخلت امرأة النار في هرة حبستها” “Bir kadın bir kediyi hapsedtiği için ateşe girdi.” Yani “Kedi sebebiyle.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 180).

(c) **“Fi”nin “mea” Beraberlik Anlamı.**

3_ معنى "مع" كقوله تعالى {قال ادخلوا في أمم قد خلت من قبلكم} أي معهم.

Allah Ta'ala'nın {قال ادخلوا في أمم قد خلت من قبلكم} “Cinlerden ve insanlardan sizden önce geçmiş ümmetlerle beraber ateşe girin.” sözündeki “fi” beraberlik anlamındadır. (A'raf, 7/38) Yani “Onlarla beraber” demektir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 180).

(d) **İsti'ala' على Üst, Üzere Anlamı.**

4_ الاستعلاء - بمعنى "على" - كقوله تعالى {الأصلبئكم في جذوع النخل} ، أي عليها.

Allah Ta'ala'nın: {الأصلبئكم في جذوع النخل} “Mutlaka sizi hurma dallarında asacağım.” (Taha, 20/71) sözündeki “fi” bu anlamdadır. Yani dalların üzerinde demektir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 180).

(e) **“Fi” Mukayese, Karşılaştırma Manasında da Kullanılmıştır.**

5_ المُقايَسة - وهي الواقعة بين مفضلٍ سابقٍ وفاضلٍ لاحقٍ، كقوله تعالى {فما متاع الدنيا في الآخرة إلا قليل} ، أي بالقياس على الآخرة والنسبة إليها.

O önce gelip tercih edilen ve sonra gelip daha faziletli olan kelimeler arasında gelir. Allah Ta'ala'nın {فما متاع الدنيا في الآخرة إلا قليل} “Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.” (Tevbe, 9/38) sözünde bu anlamdadır. Yani: “Ahiretle karşılaştırıldığında” demektir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 180).

(f) **“Fi”nin Yapıştırma Yani İlsak İçin “Bi” Anlamı.**

6_ معنى الباء، التي للالصاق، كقول الشاعر [من الطويل]

ويزكب يوم الرّوع منّا قوارسٌ بصيرونَ في طعن الأباهرِ والكلّى

أي بصيرونَ بطعن الأباهرِ.

Şairin “Savaş günü bizim ويزكب يوم الرّوع منّا قوارسٌ بصيرونَ في طعن الأباهرِ والكلّى grubumuzdan çok güçlü atlılar atlarına bindiler ve onlar böbrek ve aortlarını

yaralamamasını bilenlerdir.” Sözüdeki “fi” bu anlamdadır. Yani “Aortların yaralamamasını bilenler.” demektir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 180, 181).

(g) الی “Fi”nin (e, a) “İla” Anlamı.

7_ معنى "إلى" كقوله تعالى {فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ}.

Allah Ta'ala'nın: {فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ} “Elleriyle ağızlarına örtmüşler. ” sözüdeki “fi” bu anlamdadır. (İbrahim, 14/9) (Galayini, 1993, c. 3, s. 181).

(2) في'nin Diğer Anlamları

Bazı dilciler bu cer harfinin zaid yani fazla olarak gelebileceğini söylemişlerdir. Ayette: اركبوا فيها (Hud, 11/41) yani اركبوها (ona binin) şeklinde ifade edilmiştir. (el-Muradi, 1992, s. 252)

• عند “fi” cer harfi (de, da) manasında da kullanılır. “Sen ömrünün nice yıllarını aramızda geçirdin.” (Şuara, 26/18) ayetinde bu anlamdadır. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 302).

Tekid için kullanılır: Allah Teâlâ'nın اركبوا فيها “Ona binin” ifadesindeki “fi” bu manadadır. Yani onun içine binin derken tekit yapılmıştır.

• بعد “fi” cer harfi (sonra) manasında da kullanılır. ayette bu şekilde ifade edilmiştir: وفصاله في عامين “Onun sütten kesilmesi iki yıl içindedir. (Lokman, 31/14) yani بعد عامين (iki yıl sonra.) şeklinde anlaşılmalıdır. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 303).

• عن “fi” (den, dan) manasında da kullanılmıştır. Şu ayette örnek verildiği gibi: فهو في الآخرة أعمى “Artık o ahirette de kördür.” (İsra, 17/72). Yani dünyadaki dediğimiz ve sıfatlandırdığımız refah içinde yaşamaktan kör olsa (yani inanmazsa), ahiret refahında kör olur. (ez-Zerkeşi, 1957, c. 4, s. 304).

• من “fi” (den, dan) manasında da kullanılır. Allah Teâlâ'nın يوم نبعث في كل أمة شهيدا “Biz her ümmet içinden şahit çıkardık.” Sözüdeki “fi” bu anlamdadır. (Nahl, 16/89) yani منهم “(onlardan) başka ayet deliliyle.” Demektir. (es-Suyuti, el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an, 2008, s. 355).

• (ضربت فيمن رغبت) Karşılık manasında da kullanılmıştır. (ضربت من رغبت فيه) yani (ez-Zebidi, c. 10, s. 286) cümlelerinde bu anlamdadır.

(3) في Harfinin Türkçe Karşılığı -De, -Da Ekleridir.

-da bulunma durumu eki:

“Bu ekin eklendiği adla yalın olarak veya bazen araya bir iyelik eki de alarak kalıplaşması ile, ad, sıfat ve zarf niteliğinde sözler oluşmuştur. Bunlar içinde bazı terimler de vardır: geçende, geçenlerde, gözde "sevgili kadın, itibarlı kimse", sözde "sanki, güya", yüzde "matematik terimi", payda "matematik terimi", aslında, görünüşte, hakkında, sırasında, tavırda, vaktinde, yolunda vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 161).

“İçlerinde bir kelime grubu biçiminde olanlar da vardır: arada bir, bir arada, bir adımda, bir bakışta, durduk yerde, ikide birde gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 161).

“Fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren durumdur. İlgili ada +da eki getirilerek karşılanır: akıl+da, açık+ta, beşik+te, su+da, yol+da gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 24).

“Bu ek çeşitli kullanılış biçimleri dolayısıyla adı fiile zamanda bildirme, zarf tümleci oluşturma, içinde bulunma, aracı olma; yaş, miktar, derece bildirme vb. Görev ve ifadelerle de bağlar. ” (Korkmaz, 2009, s. 24).

Lokatif eki: “Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi içinde cereyan ettiğini ifade etmek için isim lokatif hâlinde bulunur. Fiilin cereyan ettiği yeri gösteren, böylece bir bulunma ifade eden lokatif hâline girmek için de isimler daima ek alırlar. Bu ek ise lokatif ekidir: *yol-da, dere-de, ağaç-ta, direk-te, gecesi-n-de, başımız-da, yerler-de, ormanlar-da* misallerinde olduğu gibi. ” (Ergin, 2013, s. 234).

“Lokatifin bu geniş mânâsiyle *bulunma* ana fonksiyonu beraber kullanıldığı fiilin mânâsına uygun olarak tabii çeşitli hususî ifadeler içinde görünür. Bu hususî, bu çeşitli kullanım fonksiyonları şu gibi ifadeler etrafında toplanır: bulunma, yer, zaman, iş, devamlılık, müddet, tarz, şekil, durum, karşılaştırma, kesir, konu, vasıta, gaye, sebep, vasıf, miktar, belirtme, kısım, parça, aitlik vs. vs Bütün bu ve bunlara katılabilecek daha birçok ifadeleri lokatifin bulunma ana fonksiyonu etrafında toplanan, kesin olarak sınırlandırılmaları mümkün olmayan, gramer bakımından tam

bir kaide ve ölçü değeri taşımayan, belirli bulunmayan, yanındaki fiile bağlı çok hususî fonksiyonlarıdır. ” (Ergin, 2013, s. 234, 235).

“Misallerde de görüldüğü gibi bugün lokatif eki *-da, -de, -ta, -te* şeklindedir. Eski Türkçede de ek *-ta, -te, -da, -de* şeklinde idi, fakat konsonant uyumuna bağlı değildi. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıca’da uzun zaman ekin yalnız *d*’li şekilleri var olmuş (*quş-da, ağaç-da* misallerinde olduğu gibi), *t*’li şekilleri konsonant uyumuna bağlı olarak ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır. ” (Ergin, 2013, s. 235).

“Lokatif eki ismi yalnız fiile bağlayan bir hâl ekidir. Son vurgu bakımından diğer hâl ekleri gibi lokatif eki de vurguludur ve bu vurgu lokatif belirtilmediği zaman hafif, belirtildiği zaman kuvvetlidir. Lokatif ekinden sonra soru eki ile bildirme ekleri, bir de *-ki* eki gelebilmektedir: *evde mi, yolda-dır, dağda-ki* misallerinde olduğu gibi. Kendisinden sonra soru ve bildirme eki gelince vurgu kuvvetli olarak lokatif eki üzerinde bulunur. Fakat *-ki* eki gelince vurguyu üzerine çeker ve lokatif eki vurgusuz kalır. ” (Ergin, 2013, s. 235).

“-de durum takısıyla çekimlenen sözcüklerin görevleri:

a) Bunlar *meyanında* öyleleri var ki yattıkları *toprakta* kemiklerindennişan kalmadığı halde sözleri bizim *ağzımızda*, fikirleri bizim *kafamızda*, muhabbetleri ve nefretleri bizim *kalbimizde* ezeli bir bahar feyziyle tomurcuklarını açmakta, filizlerini sürmektedir. (Yakup Kadri Karaosmanoğlu.) ” (Gencan, 2001, s. 126).

b) “*Şubatta* Ankara’ya gidecektim. *Bayramda* sizi bekledim. Leylekler *martta* gelir, *eylulde* döner. *Yılbaşında* neler yapacaksınız. ” (Gencan, 2001, s. 127).

-de’li tümleçler, daha çok, eylemin; yani yüklemdeki işin, oluş veya kılışın: Nerede, kimde, nede; ne zamanda, kimi kez de ne durumda olduğunu gösterir:

Ne sonsuz bir şifa var bu vatan *toprağında!* (Faruk Nazif Camlıbel.)

Bir canlı izin varsa *yer üstünde* silinmez. (Mehmet Akif Ersoy.)

Yetti bokesliğin ol hayete kim *çevremde*

Kimse yoh çizgine girdab-ı beladan gayri(Fuzuli. XVI.) ” (Gencan, 2001, s. 127).

c) “de takısı almış sözcüklerin sıfat görevinde kullanıldıkları da olur:

Baban *yerinde* adamdan ne istersin şimdi?(Mehmet Akif Ersoy.)
Sözde bir çalışma, *yerinde* bir karşılık, *yolunda* bir iş, *Sözde* Kızlar
(bir roman) . *Bu zihinde, bu kafada, bu düşüncede* insanlar, 45 yaşlarında bir
kadın .

İyelik takısı almış sayılardan sonra gelenler de "nicelik" ayırtılı sıfatla oluyor:
Ellisinde kadın, *on sekizinde* bir genç kız gibi giyinmişti, ” (Gencan, 2001, s. 127).

c) “ -de takısı alarak sıfat gibi kullanılanlardan adlaştırmış olan da var:

Padişahın gözdesi, gözdeleri . ” (Gencan, 2001, s. 127).

d) “-de takısı mastarlara gelince onlara eylemi, oluşu üstün bulma; sürdürme
ayırtısı katar:

Sanayicilerimiz de Halic’in endüstri bölgesi olmasını *istememekte*, bugünkü
tesislerin yeni bölgeye taşınmasına doğru *bulmakta* imişler. (Fatih Rıfkı Atay.) ”
(Gencan, 2001, s. 127).

e) “-de takılı mastarlar ekeylemlerle öbekleşince şimdiki zaman kipiyle anlamdaş
olur:

Bulmakta imişler = buluyorlarmış.

Hava kararmakta idi = kararıyordu.

Anlaşılmaktadır ki = anlaşılıyor ki . ” (Gencan, 2001, s. 127).

f) “-de takılı adların ve eylemlerinin ekeylemlerle kullanılışı:

1) Geniş zamanla çekimlenenler, daha çok, şimdiki zaman anlamına kayarak
yüklem olur:

Ben evdeyim. Siz neredesiniz. Orhan buradadır.

*Ben gazete okumaktayım(= okuyorum). Siz neler düşünüyorsunuz(=
düşünüyorsunuz)? .*

2) İdi ile çekimlenenlerde öyküleme;

İmiş ile çekimlenenlerde söylenti;

İse ile çekimlenenlerde koşul anlamları sezilmektedir:

Evdeydim = evde bulunuyordum.

Uykudaymış = uyuyormuş. ” (Gencan, 2001, s. 127, 128).

“-de takılı eylemler de ekeylemlerle bu biçimlerde çekimlenir:

. gazete okumaktaydım — okuyordum.

. neler düşünmekteymişsiniz — düşünüyormuşsunuz?

. çocuk uyumaktaysa = uyuyorsa . ” (Gencan, 2001, s. 128).

g) “ -de takılı ikileme ve ikizlemelerle söz öbekleri kalıplaşarak deyim olmuşlardır:

El elde, baş başta . Eninde sonunda, kırk yılda bir . ” (Gencan, 2001, s. 128).

ğ) “Eskiden –de takılı in adları yer göstermede kullanılmıştır: *Şunda* =şurada, *bunda* — burada:

Düşman geldi padişahımızın hisarı üstüne düştü döğer durur biz *bunda* tamamız. (Aşıkpaşazade Tarihi XV.)

Bu kullanışa Diyarbakır’ da bugün de rastlanır. ” (Gencan, 2001, s. 128).

“-de takısının türlü biçimleri:

Bütün örneklerde görüldüğü gibi -de takısının:

a) d harfi, sert harflerden sonra gelince t olur.

b) e ünlüsü de kalınlardan sonra a olur. ” (Gencan, 2001, s. 128).

“Böylece takı dört biçime girer: -de, -da, -te, -ta.

Bu takı:

a) Vurguyu çekmekle.

b) Bitişik yazılmakla (de) bağlacından ayrılır. ” (Gencan, 2001, s. 128).

Araştırdığımıza göre: في harfi ve de, da eki çok ortak özellikleri vardır: bulunma, yer, zaman, müddet, karşılaştırma, gaye, sebep ifade ederler ve zarf olarak kullanılırlar.

Aynı zamanda farklı görevler de vardır:

في'nin özellikleri: مع (beraberlik) manasında, على (üzere) manasında, ilsak için ب anlamında, إلى (e, a) anlamında, من manasında, عن manasında, بعد (sonra) manasında, عند manasında, te'kid için ve za'id olarak gelebilir.

-de'nin özellikleri: iş, devamlılık, tarz, şekil, durum, kesir, konu, vasıta, vasıf, miktar, belirtme, kısım, parça, aitlik ifade eder. Aracı olma; yaş, derece bildirme.

k) الكاف ka Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

الكاف لها أربعة معانٍ في جامع الدروس العربية

(1) **Camid-Durus'l-Arabiyye'de dört manası vardır.**

(a) **Teşbih, Benzetme: Bu “ke”nin Temel Anlamıdır.**

1_ التشبيهُ، وهو الأصلُ فيها، نحو "عليُّ كالأسد".

Örnek: "عليُّ كالأسد" Ali aslan gibidir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 181). Bu cümlede de görüldüğü gibi bu cer harfi Türkçeye “gibi” ile çevrilir.

(b) **“ke”nin Sebep, Gaye Anlamı.**

2_ التعليلُ، كقوله تعالى {واذكروهُ كما هداكم} ، أي لهدايته إياكم. وجعلوا منه قوله تعالى {وَيُكَاتُّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ!}. أي أعجبٌ أو تعجبٌ لعدم فلاحهم. فالكافُ حرف جر بمعنى اللام، وأنَّ هي الناصبةُ الرافعة.

Allah Ta'ala'nın {واذكروهُ كما هداكم} “Sizi hidayete erdirdiği şekilde onu zikredin. {وَيُكَاتُّهُ} sözünde olduğu gibi (Bakara, 2/189) Yani “Sizi hidayete erdirdiği için.” Yine {وَيُكَاتُّهُ} ayetinde olduğu gibi (Kasas, 28/82) Yani, “Onların iflah olmadıkları gibi” anlamındadır. Bu edat da diğerleri gibi bağlamanın gereğine göre tercüme edilir.

(ج) manasında harfi cerdir, أَنْ: nasp ve ref' eder. (Galayini, 1993, c. 3, s. 181).

(c) **“Ke” Üst, Üzere Anlamı da Vardır.**

3_ معنى "على" نحو "كُنْ كما أنت"، أي كُنْ ثابتاً على ما أنت عليه.

Örneğin "كُنْ كما أنت" “ Nasılsan öyle ol” Yani “Ne üzereysen öyle sabit ol.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 181) cümlelerindeki “ke” bu anlamdadır.

(d) **“Ke”nin Te'kid Anlamı. Bu irapte fazlalıktır da denmiştir.**

4_ التوكيدُ - وهي الزائدة في الإعراب - كقوله تعالى {ليس كمِثْلِهِ شيءٌ} ، أي ليس مثله شيءٌ، وقول الرّاجز يَصِفُ خَيْلاً ضَوَامَرَ "أواجقُ الأقراب، فيها كالمقق".

Allah Ta'ala'nın {ليس كمِثْلِهِ شيءٌ} “Onun benzeri gibi hiç bir şey yoktur.” sözünde olduğu gibi (Şura suresi, ayet:11) Yani: Onun gibi hiç bir şey yoktur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 181)

واعلم أنّ الكاف قد تأتي اسماً بمعنى "مِثْلٍ"، كقول الشاعر [من البسيط]

أَتَنْتَهونَ؟ ولَنْ يَنْهَى دَوِي شَطَطِ كَالطَّعْنِ يَذْهَبُ فِيهِ الرِّيبُ وَالْفُئُلُ

وقول الراجز [من الراجز]

"يَضْحَكَنَّ عَنْ أَسْنَانِ كَالْبَرْدِ الْمُتَهَمِّ"

ومنه قول المتنبى [من الطويل]

وَمَا قَتَلَ الْأَحْرَارَ كَالْعَفْوِ عَنْهُمْ وَمَنْ لَكَ بِالْحَرِّ الَّذِي يَحْفَظُ الْيَدَا

ومن العلماء من خصَّ ورودها اسماً بضرورة الشعر. ومنهم من أجازهُ في الشعر والنثر، كالأخفش وأبي علي الفارسي وابن مالك وغيرهم. ويشهدُ لهم قوله تعالى، عن لسان المسيح، عليه السلام، في سُورة آل عمرانَ {أني أخلقُ لكم من الطين كهيئة الطير، فأنفخُ فيه فيكونُ طيراً بإذنِ الله} أي مثلَ هيئةِ الطير. فالكاف اسمٌ بمعنى "مثل"، وهي في محلِّ نصبٍ على أنها مفعولٌ به لأخلقُ. والضميرُ في "فيه" يعود على هذه الكاف الاسمية، لأنَّ مدلولها مُذكَّرٌ وهو "مثل". ولو لم تُجعل الكاف هنا بمعنى "مثل" الضميرُ بلا مرجع، لأنَّهُ لا يجوزُ أن يعود إلى "الطير"، لأنَّ النسخ ليس في الطير نفسه، وإنما هو فيما يُشبهُهُ، ولا على هيئة، لأنها مؤنثة. وقد أعاد الضمير على الهيئة، في سورة المائدة، وهو قوله تعالى {وإذْ تَخْلُقُ من الطين كهيئةِ الطير بإذني، فتنفخُ فيها فتكونُ طيراً بإذني}.

(مثل) ك **gibi** "ke" (مثل) ك

Şairin "Siz bu zulmü nasıl durdurursunuz? Onu yok edici, helâk edici **gibi** başka durduran hiçbirşey yoktur." sözünde olduğu gibi.

Yine Racizin "O bayanlar güldüklerinde dişleri minik dolular **gibi** olur." Sözü de böyledir.

Yine Mutenebbi'nin وَمَنْ لَكَ بِالْحَرِّ الَّذِي يَحْفَظُ الْيَدَا "Affedilmiş özgürler öldürülmüş **gibi**dir, çünkü onların bağışlamalarıyla onların köleleri gibi olurlar. Kim senin onu bağışlamanın kıymetini bilecek?" sözündeki "ke" harffi cerri de böyledir.

Âlimlerden bazıları bunun şiirdeki zaruretten kaynaklandığını söylemişlerdir. Bazıları ise şiirde de nesirde da "ke"nin böyle kullanımını uygun görmüşlerdir. Ahfaş, Ebi Ali el-Farisi, İbn Malik ve diğerleri de bu görüştedirler. Onlara Allahu Ta'ala'nın 'İsa (a. s) ağzıyla söylediği Ali İmran suresindeki (ayet: 49) şu sözü delil olur şahitlik eder: {أني أخلقُ لكم من الطين كهيئةِ الطير، فأنفخُ فيه فيكونُ طيراً بإذنِ الله} "Muhakkak ben size

çamurdan bir kuş şekli **gibi** bir şekil yaratırım, sonra ona ruh üflerim ve Allah'ın izniyle kuş olur. Yani “Kuş şekli **gibi**” **olur demektir.**

Bu “ke” edatı, مثل:ك (gibi) manasında bir isimdir, ve أخلق (yaratırım) fiilinin mef'ulu bihi olarak nasb mahallindedir. فيه (fihi)deki zamir isim olan ك 'e raci'dir. Çünkü onun anlamı müzekkerdir ve o anlamı مثل (gibi) dir. Burada مثل:ك manasında olmasaydı zamir merci'siz kalacaktı, çünkü onun kuşa raci' olması caiz değildir. Çünkü ruhun üflenmesi kuşun kendisine değildir, ama onun bir benzerindedir ve mü'ennes olduğu için şekline de değildir. Maide suresindeki (ayet: 110) zamir şekle raci'dir: Allah Ta'ala'nın {وإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي، فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي} “Benim iznimle çamurdan kuş şekli **gibi** yaratırsın ve ona ruh üflersin benim iznimle ruh olur.” (Galayini, 1993, c. 3, s. 182) sözündeki gibi.

(2) ك'nin Diğer Anlamı.

Bazıları ك'nin başka bir anlamından daha bahsetmiştir. Bu anlam ب manasındadır. Acac der ki, birine كيف أصبحت؟ (nasıl oldun) sorulduğunda, bunun üzere der ki: كخير. “Hayır gibi” der. Ona göre bu örnekte ك, ب manasında ve على manasında olabilir. (el-Muradi, 1992, s. 86). Yani “Hayır ileyim” demektir.

(3) ك Harfinin Türkçe Karşılığı Gibi Edatıdır.

“Gibi: Yalın durum ve ilgi durumu isteyen edatıdır.”(Korkmaz, 2009, s. 1062). “Benzerlik, tıpkılık, denklik" ilişkisi kurar.” (Korkmaz, 2009, s. 1066).

“gibi edatı, çoklukla karşılaştırmaya dayanan bir benzerlik ilişkisi kurar:

Anadolu ve Rumeli ufkun iki ucunda iki ahşap konak gibi yanıyor.

Bu başıboş düşüncelerle yorulan Behçet Bey, yeniden gözlerini kapadı. Altın yapraklı bir ağaç gibi, gözlerinin önünde gene saat seslerini gördü.

O kadar hafif mi ki, kolumu bir kanat gibi kimildatsam havaya uçabilirim.

Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi bunların hepsini yapayım. Fakat onlar gibi nasıl düşünebilirim. Nasıl onlar gibi hissedebilirim? ” (Korkmaz, 2009, s. 1067).

“Bu benzerlik ilişkisi, iyelik ekleri ile genişletilmiş –dık/ -duk'lu sıfat-fiillerden sonra da görülür: Umuduğum gibi çıkmadı. Bildiğin gibi yapabilirsin. Bundan böyle istediği gibi meşgul olabileceğini, hiç kimsenin kendisini artık rahatsız etmeyeceğini ilave etmişti. (Korkmaz, 2009, s. 1067).

“Öteki sıfat-fiil eklerinden sonra gelen gibi edatı daha çok gerçek olmayan, "-mişçesine" anlamında farazı bir benzetme işlevi görür:

Bir idadi talebesine ders verir gibi hazla eleme bana anlattı.

Yıldızlar şöyle geri çekilir gibi oldular.

Ali öyle bir ters baktı ki; kadın, bütün hıçkırıklarını katı lokmalar yutar gibi içine çekti.

Yüz kulaç derinde deniz olanca yüküyle üstüme abanıyormuş gibi. ” (Korkmaz, 2009, s. 1067).

“İyelik ekleri almış –dık/-duk'lu sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz biçimleri üzerine gelen gibi edatı, cümlelerin ilgili öğeleri arasında benzerlikten çok yine karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ve denklik bağlantısı kurar: Sana değer verdiğim gibi ona da değer vermek zorundayım. Fatma Hanım akşama kadar evi temizlediği gibi dışarı alışverişlerini de yapıp bitirmişti. Behçet Bey bunu bilmediği gibi bir gece kayıkla yalının önünden geçerken, kayığın içine, ta ayaklarının ucuna, o büyük ve kırmızı gülü bunlardan hangisinin attığını da fark etmemişti vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 1068).

“-dık/-duk sıfat-fiili ile birleşen gibi edatı bazen de "o anda, hemen arkasından, -ır . -ırmaz" anlamlarında "çabukluk" gösteren bir işlev yüklenir. Cümledeki iki ayrı oluş ve kılışı çabukluk ilişkisi ile birbirine bağlar:

Buzun üzerine bastığı gibi göletin içine gömüldü. Haberi aldığı gibi yola çıktı.

Ali, yastığı kaptığı gibi arkadaşına fırlattı. ” (Korkmaz, 2009, s. 1068).

“Sıfat-fiillerden sonra gelen ve cümledeki başka öğelerle ilişki kurmayan gibi edatı, benzerlikten gelen bir "tahmin" gösterir:

Ayak izlerine bakılırsa, burada birileri dolaşmış gibi. Hava bulutlu olduğuna göre bu gün yağmur yağacak gibi. Mektuplardaki ifadelerine bakılırsa, buraya dönecek gibi vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 1068).

“Hak ve kuvvet kılıçla kın gibidir; içinde kılıç olmayan kına kimse hürmet etmez. Hak, kılıca; kuvvet, kına benzetilmiştir. Bu benzetme ilgisini kuran da "gibi"dir. ”(Gencan, 2001, s. 473).

“İmge değeri katarak anlatımı canlandırmak bakımından benzetmelerin önemi büyüktür:

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. ”(Gencan, 2001, s. 474).

“"gibi", tümcelerın sonlarına gelerek yüklemelerine "denilebilir ki, öyle sanılır ki, sanki . " anlamlı kuşku ya da olabirlik ayırtısı katar; başka bir deyişle: "gibi", sonuna geldiği eylemin tam değil; tam olmaya yakın bir durumda yapıldığını ya da o eylemin yapılır görüldüğünü anlatmaya yarar:

Yaz bitti gibi. / konuşurken sık sık size bakıyor gibiydi. ”(Gencan, 2001, s. 474).

Gibi edatı, kelimeler arasında şu anlam ilgilerini kurar:

a) “İki varlık arasında benzerlik ilgisi kurar: Çocuk gibi ihtiyar. Çamur gibi ekmek. İstedğim gibi ev. Okuyacağı gibi kitap . vb. (Bu örneklerdeki çocuk gibi, çamur gibi, isediğim gibi, okuyacağı gibi sözleri, sıfat görevindedir). ” (Ediskun, 1985, s. 29).

b) “Bir varlıkla bir fiil ya da fiilimsi arasında biçim bakımından benzerlik kurar: Benim gibi yapınız (= Benim yaptığım biçimde yapınız). İnsan gibi davran (= İnsanca,

insanların yaptığı biçimde davran) . vb. (Bu örneklerdeki benim gibi, insan gibi sözleri, durum zarfıdır). ” (Ediskun, 1985, s. 29).

c) “Bir varlıkla bir fiil ya da fiilimsi arasında artçıl uluca benzer zaman ilgisi kurar: Eti kaptığı gibi kaçtı (= kapınca kaçtı). Duvara çarptığı gibi yuvarlandı (= Duvara çarpınca yuvarlandı) . vb. (Bu örneklerdeki kaptığı gibi, çarptığı gibi sözleri, zaman zarfıdır). ” (Ediskun, 1985, s. 29).

ç) “Ek-fiilin –miş'li geçmişinden sonra gelince taşlama, kinaye ilgisi kurar: Güzel bir şeymiş gibi böbürleniyor. vb. (Bu örnekteki bir şeymiş gibi sözü, durum zarfıdır). ” (Ediskun, 1985, s. 29).

Eski biçimi:

“Gibi edatının eski eski Türkçe'deki biçimi teğ'dir: Böri teğ ermiş (= Kurt gibi imiş). vb. Gene eski Türkçe'de –ça ekinin de gibi anlamını verdiğini görmekteyiz: Kanın subça yükürtü (= Kanın su gibi aktı). vb. ” (Ediskun, 1985, s. 293).

“Anadolu Türkçesi'nde gibi edatı yanında tek (= teki), bigi edatlarının da kullanıldığını görüyoruz: Bu hasret oduna her dem yanar pervane tek canım. Ay bigi sensin, gün bigi sensin. vb. ” (Ediskun, 1985, s. 293).

“"gibi" yerine "gimi" de kullanılmıştır:

Dağda geçmiş ömrü hayvanlar gimi

Gelmemiş yığnağa çobanlar gimi.

Tolu gimi yağdı başıma taşlar
Acayip çağa düştüm aşk elinden. ” (Gencan, 2001, s. 474).

Yazdığımız göre: ك harfi ve gibi edatı ikisi ana fonksiyonu benzerlik, denklidir. Ve aynı zamanda farklı görevler de var:

ك'nin özellikleri: sebep (gaye) ifade etmek, على manasına gelmek, te'kid anlamında ve ب manasında gelebilir.

Gibi'nin özellikleri: karşılaştırma, (o anda, hemen arkasından) anlamlarında, (çabukluk) bir işlevi yüklenir, tahmin, (denilebilir ki, öyle sanılır ki, sanki) anlamlarında, sıfat görevinde, durum zarfı ve zaman zarfı olarak gelebilir.

Gibi'nin Eski biçimi: eski Türkçe'deki biçimi teğ ve gimidir. Ve Anadolu Türkçesinde gibi edatı tek ve bigi şekillerine gelir.

1) اللام lam Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

اللام لها خمسة عشر معنى في جامع الدروس العربية

(1) Camiu'd-Durus'l-Arabiyye'de On Beş Manası Vardır.

(a) “li” Harfi Cerri Sahiplik İfade Eder.

1_ الملِكُ وهي الداخلة بين ذاتين، ومصحوبها يَمَلِكُ - كقوله تعالى {لله ما في السموات والأرض}، ونحو "الدار لسعيد".

İki zat arasını içine alır, hemen yanında olan ona sahip olandır.

Allah Ta'ala'nın {لله ما في السموات والأرض} “Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır.” (Hadid, 1/57) sözünde olduğu gibi.

“Bu ev Said'indir” sözündeki anlam da aynıdır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 183).

(b) “li”nin Ait Olma, Mahsus Olma Anlamı.

2_ الاختصاص، وتُسمَّى لام الاختصاص، ولام الاستحقاق - وهي الداخلة بين معنَى وذات - نحو "الحمْدُ لله" والنجاح للعاملين، ومنه قولهم "الفصاحة لفريش، والصباحة لبني هاشم".

Bu harf-i cer ihtisas ve istihkak lamı olarak isimlendirilir. Zat ve manayı içine alır.

Örnek: "الحمْدُ لله" "Hamd Allah'ındır.", والنجاح للعاملين، "Zafer çalışanlarıdır", الفصاحة لفريش "Fasahat Kureyşe aittir." (Galayini, 1993, c. 3, s. 183).

(c) “Li” Sahiplik Benzeri İfade Eder:

3_ شِبْهُ الْمَلِكِ. وتُسمَّى لام النسبة - وهي الداخلة بين ذاتين، ومصحوبها لا يَمَلِكُ - نحو "اللجام للفرس".

Nisbe lamı olarak isimlendirilir. İki zat arasını içine alır ve hemen yanındaki ona sahip olmaz.

Örnek: "اللجائم للفرس" "Bu gem atındır", yani başkasının değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 183) anlamındadır.

(d) "Li" Açıklama İfade Eder.

4_ التَّيْبِينُ، وَتُسَمَّى "اللام المبيّنة"، لأنها تُبيِّنُ "أن مصحوبها مفعولٌ لما قبلها"، من فعلٍ تَعَجَّبِ أو اسمٍ تفضيل، نحو "خالدٌ أحبُّ لي من سعيدٍ. ما أحبّني للعلم! ما أحملٌ عليّاً للمصائب! ". فما بعد اللام هو المفعول به. وإنما تقول "خالدٌ أحبُّ لي من سعيدٍ"، إذا كان هو المُحِبُّ وأنت المُحِبُّوب. فإذا أردت العكس قلت "خالدٌ أحبُّ إليّ من سعيدٍ"، كما قال تعالى {رَبِّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ}.

Açıklayıcı "lam" olarak da isimlendirilir, çünkü hemen yanında olan bitişindeki mef'ul ondan önceki ta'accub fiilini ya da ism-i tafidili açıklar.

Örnek: Halit, beni Saidden daha çok sever. خالدٌ أحبُّ لي من سعيدٍ

!علم ما أحبّني للعلم! İlim bana ne kadar sevimlidir.

!مصائب ما أحملٌ عليّاً للمصائب! Ali musibetlere karşı ne kadar sabırlıdır.

L'dan sonraki mef'ulun bihi'dir. Eğer dersin ki ("خالدٌ أحبُّ لي من سعيدٍ") Halit beni Saidden daha çok sever) o zaman o seven olur, sen sevilen. Tam tersini istersen dersin ki {رَبِّ} Allahu Ta'ala'nın ("خالدٌ أحبُّ إليّ من سعيدٍ") Halit bana Saidden daha sevimlidir). (Yusuf, 12/33) sözünde olduğu gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 183).

(e) "Li"nin Sebep, İlet, Nedenlik Anlamı.

5_ التَّعْلِيلُ وَالسَّبَبِيَّةُ، كقوله تعالى {إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ} ، وقول الشاعر من الطويل

وإني لتغروني إذكرتك هزّةً كما انتفض الغصفورُ بللّة القطرُ

ومنهُ اللام الثانيةُ في قولك "يأللّئاس للمظلوم!"

Allah Ta'ala'nın {إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ} “Muhakkak ki biz sana bu kitabı hak olarak insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiğiyle hükmetmen için indirdik.” (Nisa, 4/105) sözünde olduğu gibi.

Şair'in {كَمَا انْتَفَضَ الْغُصْفُورُ بَلَلَهُ الْقَطْرُ} “Seni hatırladığım için yağmurun ıslattığı kuşun kurumaya çalışırken çırpındığı gibi titriyorum” sözündeki gibi.

Şu sözdeki ikinci lam da bu anlamdadır. “Ey insanlar mazlum için yetişin!” (Galayini, 1993, c. 3, s. 183, 184).

(f) “Li” Te'kid İfade Eder. Konuşmanın te'kidi için irabta fazlalık kabul edilir.

6_ التوكيدُ - وهي الزائدة في الإعراب لمجرد توكيد الكلام - كقول الشاعر [من الكامل]

وَمَلَكْتَ مَا بَيْنَ الْعِرَاقِ وَيَثْرِبِ مُلْكًا أَجَارَ مُسْلِمٍ وَمُعَاهِدِ

ونحو "يا بُوسَ للحرب!" . ومنه لامُ المُستغاث، نحو "يا لفضيلة!" وهي لا تتعلّق بشيء، لأنّ زيادتها لمجرد التوكيد.

Şair'in {مَلَكْتَ مَا بَيْنَ الْعِرَاقِ وَيَثْرِبِ مُلْكًا أَجَارَ مُسْلِمٍ وَمُعَاهِدِ} “Medine ve İrak arasındakileri müslim ve gayri müslim ayırtetmeden hükmettin.” sözündeki gibi.

"يا بُوسَ للحرب!" Savaş ne kadar şiddetli.

Te'kid için (mustegas) yardım eden lam'ı da var: "يا لفضيلة!" “Ey fazilet bize yetiş.” Te'kid için fazlalık olduğunda hiç bir şeye bağlı değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 184).

(g) “Li” Güçlendirmek İfade Eder:

7_ التَّقْوِيَةُ - وهي التي يُجاءُ بها زائدة لتقوية عاملٍ ضَعْفٌ بالتأخير، بكونه غيرِ فعلٍ. فالأول كقوله تعالى {الَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْتَابُونَ} وقوله {إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ} . والثاني كقوله سبحانه {مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ} وقوله {فَعَالًا لِمَا يُرِيدُ} . وهي - مع كونها زائدة - مُتعلِّقَةٌ بالعامل الذي قوّته، لأنها - مع زيادتها - أفادته التَّقْوِيَةَ، فليست زائدةً مَحْضَةً. وقيل هي كالزائدة المحضة، فلا تتعلّق بشيء.

1. Fiilsiz oluşması ve 2. gecikmesiyle zayıflayan 'amili güçlendirmek için getirilen fazlalıktır denmiştir.

1'e örnek: Allah Te'ala'nın: {مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ} “Onların yanındakini tasdik edicidir. ” (Bakara, 2/91) ve {فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ} “İsteddiğini mutlaka yapandır. ” (Buruc, 85/16) sözlerinde olduğu gibi.

2'ye örnek: Allah Te'ala'nın: {الَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ} “Rablerinden korkanlara. ” (A'raf, 7/154) ve {إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ} “Eğer rüya yorumluyorsanız. ” (Yusuf, 12/43) sözlerinde olduğu gibi.

O (oluşumuyla fazlalığı) onu kuvetlendiren amile bağlıdır, çünkü (fazlalığıyla beraber) kuvetlendirme ifade eder ve o saf fazla değildir. Ve denilirki: O saf fazla gibi, hiç bir şeye bağlı değildir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 184).

(h) “Li”nin Gayeyi Sonlandırma Anlamı. Yani “İla” İلی Anlamı.

8_ انتهاء الغاية - أي معنى "إلى" - كقوله سبحانه {كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى} ، أي إليه، وقوله {ولو رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عنه} ، وقوله {بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا}.

Allah Ta'ala'nın: {كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى} “Her biri belirli bir süreye kadar hareket eder. ” (Ra'd, 13/2) sözünde olduğu gibi. Yine {ولو رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عنه} “Eğer çevrilselerdi, elbette kendilerine yasaklanan şeylere yine döneceklerdi. ” (En'am, 6/28) ve {بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا} “Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir. ” (Zelzele, 99/5) sözlerinde olduğu gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 184).

(i) “Li”nin Yardıma Çağırma Anlamı

9_ الاستغاثة وتُستعملُ مفتوحةً مع المستغاث، ومكسورةً مع المُستغاثِ لَهُ، نحو "يا خَالِدِ لِيَكْر!"

Yardım edenin başındaki fetha olarak, yardım edilenin başındaki kesre olarak kullanılır: "يا خَالِدِ لِيَكْر" (Galayini, 1993, c. 3, s. 184).

(j) “Lil”nin Ta'accüb ve Hayret Anlamı.

10_ التعجبُ وتُستعملُ مفتوحةً بعد "يا" في نداء المُتَعَجِّبِ مِنْهُ، نحو "يا لَلْفَرَحِ!" ، ومنهُ قول الشاعر

[امرئ القيس - من الطويل]

فَيَا لَكَ مِنْ لَيْلٍ! كَأَنَّ نُجُومَهُ بِكُلِّ مَغَارِ الْفَتْلِ شُدَّتْ بِبَدْبُلِ

وَتُسْتَعْمَلُ فِي غَيْرِ النِّدَاءِ مَكْسُورَةً، نَحْوَ "لِلَّهِ دَرَّةٌ رَجُلًا!"، وَنَحْوَ "لِلَّهِ مَا يَفْعَلُ الْجَهْلُ بِالْأَمَمِ."!

Hayret edilenin nidasında يا (ya)'dan sonra fetha olarak kullanılır.

Örneğin: " يا لَلْفَرَحِ! " Ne güzel sevinç.

Şairin: " Ne kadar uzun bir gece! فَيَا لَكَ مِنْ لَيْلٍ! كَأَنَّ نُجُومَهُ بِكُلِّ مَغَارٍ أَلْقُلْتُ شِدَّتْ بِيَدْبَلٍ "

Sanki yıldızlar sıkı bir iple Yezbul dağına bağlanmış. ” sözünde olduğu gibi.

Nida olmadan kesre olarak kullanılır.

Örneğin: " " Ne kadar iyi bir adam." (Galayini, 1993, c. 3, s. 184, 185).

(k) "Li"nin Akibet ve Netice Anlamı.

11_ الصَّبْرُورَةُ (وَتُسَمَّى لَامَ الْعَاقِبَةِ وَلَا مَ الْمَالِ أَيْضًا) وَهِيَ الَّتِي تَدُلُّ عَلَى أَنَّ مَا بَعْدَهَا يَكُونُ عَاقِبَةً لِمَا قَبْلَهَا وَنَتِيجَةً لَهُ، عِلَّةٌ فِي حَصُولِهِ. وَتَخَالَفُ لَامَ التَّعْلِيلِ فِي أَنَّ مَا قَبْلَهَا لَمْ يَكُنْ لِأَجْلِ مَا بَعْدَهَا، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى {فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا}، فَهَمْ لَمْ يَلْتَقِطُوهُ لِذَلِكَ، وَإِنَّمَا التَّقِطُوهُ فَكَانَتْ الْعَاقِبَةُ ذَلِكَ. قَالَ الشَّاعِرُ [من الوافر]

لِدُوا لِلْمَوْتِ، وَابْنُوا لِلْخَرَابِ فَكُلُّكُمْ يَصِيرُ إِلَى الدَّهَابِ

فالإنسان لا يلدُ للموت، ولا يبني للخراب، وإنما تكونُ العاقبةُ كذلك.

Bu cer harfi öncesinde olan şeyle, sonrasında olana ve o şeyin neticesine delalet eder. Öncesinin sonrası için olmaması açısından sebep lam'ından ayrılır.

Allahu Ta'ala'nın: {فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا} "Firavun'u onlara düşman ve üzüntü olsun diye aldılar. " (Kasas, 28/8) sözünde olduğu gibi. Aslında onlar bunun için almadılar, ama onu aldıklarından akibetleri böyle oldu.

Şairin: "لِدُوا لِلْمَوْتِ، وَابْنُوا لِلْخَرَابِ فَكُلُّكُمْ يَصِيرُ إِلَى الدَّهَابِ" "Ölmek için doğun, harap olması için bina edin. Hepiniz yok olacaksınız." sözünde gibi. İnsan ölmek için doğmaz, harap olması için de bina etmez. Ama akibeti budur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 185).

(I) “Li” İsti'la' İfade Eder. Yani على (üst, üzere) Manasında.

12_ الاستعلاء - أي معنى "على" - إما حقيقة كقوله تعالى {يَخْرُونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا} ، وقول الشاعر [من

الطويل]

ضَمَمْتُ إِلَيْهِ بِالسِّنَانِ قَمِيصَهُ فَخَرَّ صَرِيحاً لِلْيَدَيْنِ وَلِلْفَمِ

وإمّا مجازاً كقوله تعالى {إن أسأتم فلها} ، أي فعليةا إساءتها، كما قال في آية أخرى {وإن أسأتم فعليها} .

Ya gerçek anlamına gelir: Allahu Ta'ala'nın: {يَخْرُونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا} “Secde hâlinde çeneleri (yüzleri) **üzerine** düşerler. ” (İsra, 17/107) sözünde olduğu gibi.

Şairin ضَمَمْتُ إِلَيْهِ بِالسِّنَانِ قَمِيصَهُ “Mızrakla göğüsünü vurdum ve kanamadan dolayı gömleğini vücuduna yapıştı yüzükoyun yere yığılverdi. ” sözündeki gibi.

Bu cer harfi mecaz anlamında da kullanılır. Allahu Ta'ala'nın: {إن أسأتم فلها} “Kötülük ederseniz de kendi **üzerinizdir.**” (İsra, 17/7) sözünde olduğu gibi. Yani kötülüğü **üzerindedir.**” Aynen başka bir ayette buyurduğu gibi: {وإن أسأتم فعليها} “Kötülük yaparsınız kendi **üzerinizdir.**” (Fussilet, 41/46) (Galayini, 1993, c. 3, s. 185, 186).

(m) “Li” Zaman İfade Eder (Zaman Ve Tarih Lam'ı Olarak İsimlendirilir).

13_ الوقت (وُثِّمَى لَامَ الْوَقْتِ وَلَامَ التَّارِيخِ) نحو "هذا الغلام لِسنةٍ"، أي مرّت عليه سنةٌ. وهي عند الإطلاق تدلُّ على الوقت الحاضر، نحو "كتبته لِعُرّةٍ شهر كذا"، أي عند عُرّته، أو في عُرّته. وعند القرينة تدلُّ على المضيّ أو الاستقبال، فتكون بمعنى "قبل" أو "بعد"، فالأول كقولك "كتبته لستّ بقين من شهر كذا"، أي قبلها، والثاني كقولك "كتبته لخمسِ خلون من شهر كذا"، أي بعدها. ومنه قوله تعالى {أقم الصلاة لِدلوکِ الشمسِ} ، أي بعد دلوکها. ومنه حديث "صوموا لِرؤيتِهِ وأطروا لِرؤيتِهِ"، أي بعد رؤيتِهِ.

Örneğin: "هذا الغلام لِسنةٍ" “Bu çocuk bir seneliktir” (Bir yaşındadır). Yani üzerinden bir sene geçti.

Bu cer harfi genelde şimdiki zamana delalet eder.

Örneğin: "كتبته لِعُرّةٍ شهر كذا" “Onu falanca ayın başında yazdım.” Yani “Onun başında” yazdım.

Delil olunca maziye ya da geleceğe delalet eder ve önce ya da sonra manalarına gelir.

Birinciye örnek olarak: "كتبته لست بقين من شهر كذا" Onu falanca aya altı gün kala yazdım. Yani önceden.

İkinciye örnek: "كتبته لخمس خلون من شهر كذا" "Onu falanca ay başladıktan beş gün sonra yazdım." Yani sonrasında. Allahu Ta'ala'nın: {أقم الصلاة لِدُلُوكِ الشَّمْسِ} "Güneşin zevalinden namaz kıl." (İsra, 17/78) sözünde olduğu gibi. Yani zevalinden sonra. Ve hadisi şerifle: "صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته" Ayı görünce oruç tutun, ayı görünce iftar edin. Yani onu gördükten sonra. (Galayini, 1993, c. 3, s. 186).

(n) مع "Li"nin "Mea" Beraberlik Anlamı.

14_ معنی "مع"، كقول الشاعر [من الطويل]

فَلَمَّا نَفَرْنَا كَأَنِّي وَمَالِكًا
لِطَوْلِ اجْتِمَاعِ لَمْ نَبْتَ لَيْلَةً مَعَا

Şairin: "Ben ve Malik ayrıldığımızı zaman çok uzun zaman birlikte olduğumuza rağmen sanki hiç bir gece beraber olmadık." sözündeki gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 186).

(o) في (de, da) Manasında.

15_ معنی "في"، كقوله تعالى {وَيَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ} ، أي فيها، وقوله {لَا يُجَلِّيهَا لَوَقْتَهَا

إِلَّا هُوَ} ، أي في وقتها. ومنه قولهم "مضى لسبيله"، أي في سبيله.

Örnek: Allahu Ta'ala'nın: {وَيَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ} "Biz, kıyamet gününe adalet terazileri kurarız." (Enbiya, 21/47) sözündeki anlamı böyledir. Yani "Kıyamet gününde." Ve {لَا يُجَلِّيهَا لَوَقْتَهَا إِلَّا هُوَ} "Onu vaktini" ancak O (Allah) ortaya çıkacaktır." (A'raf, 7/187) sözünde bu anlamdadır. Yani vaktinde. Sözlerinde olduğu gibi.

"مضى لسبيله" Yoluna devam etti. Yani yolunda. (Galayini, 1993, c. 3, s. 186) anlamındadır.

(2) 'in Diğer Anlamları:

- بعد (sonra) manasında: Ayette örnek verildiği gibi: أقم الصلاة لدلوك الشمس yani بعد صوموا لرؤيته (güneşin zevalinden sonra). Ve Peygamberimizin şu sözü gibi: بعد رؤيته (onu gördükten sonra oruç tutunuz). Deriz ki: كتبت لثلاث خلون من الشهر yani بعد ثلاث (üçten sonra). (el-Herevi, 1980, s. 45).

الولاية: معنى الولاية كمعنى الإختصاص مع زيادة دلالتها على السيطرة, كما في قوله تعالى: الله الأمر من قبل و من بعد.

Li harfi cerri'nin velayet (üzerine olma, üstlenme etme) anlamı vardır. Ancak bu mana ihtisas anlamının hakimeyete delaletinden daha güçlüdür. Allah Teâlâ'nın: الله الأمر من قبل و من بعد "Bundan öncede sonra da emir Allah'ındır." sözündeki gibi. (Rum, 30/4). (el-Fadayli, 1980, s. 75).

شبه التملك: لام شبه التملك؟ هي الداخلة على مختص بشيء إختصاص المالك إلا أنه لا يملك, نحو (الباب للدار).

- Temlik anlamı gibi bir anlam veren ل: Bu yüzden ona temlik anlamına yakın bir anlam veren (lam) denmiştir. Sahip olan unsurun başına gelir. Mesela الباب للدار (kapı evindir). Kapıya ev sahiptir. Lam yani (dar) kelimenin başına gelir. Burada kapıya sahip olan, evdir. Ev sahiptir ve dolasıyla (li) harfi cerri kapıyı eve tahsis etmiştir. Ancak kapı evin gerçek mülkiyetinden değildir. (el-Fadayli, 1980, s. 76).

- Tebliğ etmek, iletmek ifade eder: أذنت له (ona izin verdim), قلت له (ona söyledim), فسرت له (ona açıkladım) gibi. Ve şu ayette geçtiği gibi: وإذ قال ربك للملائكة (ve Rabbin meleklerle demişti) (Bakara, 2/30). (el-Fadayli, 1980, s. 77).

- Geçişlilik lam'ı: وهي الداخلة على المفعول به لتعدية الفعل إليه: Ayette buyrulduğu şekilde: وتلك حدود الله يبينها لقوم يعملون "İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir." (Bakara, 2/230) (el-Fadayli, 1980, s. 81).

(3) ı Harfinin Türkçe Karşılığı Hem İçin Edatı Hem -nin Ekidir.

Doğan Aksan *Sözcük Türleri* adlı kitabında –için'i şöyle açıklamıştır:

İçin: “Bu ilgeç, sözcükler arasında ilgi kurarken çoğunluklu amaç gösterir; yalın ve tamlayan durumu eki almış ad ya da adlarla, eylemlikle, tamlama biçiminde kullanılır. Bütün ilgeçlerde olduğu gibi, anlamı, birlikte kullanıldığı sözcükle tamamlanır: senin için, evim için, yaşamak için, okumak için gibi.” (Aksan, 1983, s. 139).

“Ayrıca, Allah için, hatırım için, başın gözün için gibi deyimlerde de geçmektedir. Yazık bize. Yazık sana, senin için kardeş. Gel sözümü tut. Bütün bunları azıcık mutluluk için yapıyorlar. Onlar bizi bahçede bulamadıkları ve sabah kapısını açık gördükleri için meydanın ortasına kadar yürümüşler ve konuşmaya başlamışlardı. Senin gül hatırın için bir haber öğrenmeye çalışırım.” (Aksan, 1983, s. 139).

Zeynep Korkmaz *Türkiye Türkçesi grameri* adlı kitabında –için'den şöyle bahsetmiştir:

İçin: “Türkiye Türkçesinin ad kökenli edatıdır: için (uç 'sebepe'+ u+n vasıta durumu eki> için> için). O edat yalın durum ve ilgi durumu isteyen edatıdır: Ev için, erişmek için, benim için, senin için, onun için, onlar için.” (Korkmaz, 2009, s. 1056).

"Sebepe, maksat, gaye, hedef" İlişkisi Kurar:

“Vaktiyle küçük bir çocukken nasıl babasının ve annesinin gözüne girmek için hiç bir fırsatı kaçırmamışsa, nasıl idadiden Mülkiye'ye kadar bütün tahsil hayatında hocalarının arkadaşlarının teveccühünü kazanmak için elinden gelen her şeyi yapmaktan çekinmemişse, şimdi "Mülazemet"le girdiği Dahiliye kaleminde aynı tarzda çalışıyordu.” (Korkmaz, 2009, s. 1076).

“Sevdiği kitapları oraya yorganın içinde bir kenara toplar, sonra onlarla beraber, tıpkı oynacağı ile beraber yatan ve onu kucaklamak için zaman zaman tatlı uykusundan uyanan bir çocuk gibi, onlarla koyun koyuna yatardı.

İlk insanlar için en üstün varlık güneştir.

Babam, dedesinin bu cami için ayırdığı parayı yemişti.

Ve bu sokağın insanları için bu yol ayrımında çok bocaladı.

Bundan sonra da bir iki ay için Ankara izinlisiyim.

Bir zaman için manzara silindi.

İşitmiş olacağını bildiğim için rastgeldikçe bana selam vermiyeceğini biliyorum.

Böyle bir sefer imparatorluğun rüyasına bile girmediği için, sulh zamanı bir deve teşkilatı yapılmamıştı. ” (Korkmaz, 2009, s. 1076).

Jean Deny *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında için edatının bir takım farklı anlamları şöyle anlattı:

1. “Gayelik' bir anlamı var ki Fransızcanın en faveur de, en vue de, pour, au benefice de deyimlerine denktir:

Örn. : Ak akça kara gün içündür (atasözü). ” (Deny, 2012, s. 537).

“İçin edatı böyle kullanılınca, çoğu zaman fiil adının sonuna (bazen de iyelik zamirli veya iyelik zamirsiz –ma'lı bir iş adına) getirilir:

Örn. : Sizi görmek (ve daha seyrek olarak görme) için geldi; Mücahidin-i İslamiyenin na'il-i muzafferiyet olmaları için dua etdiler. ” (Deny, 2012, s. 537).

“Eski Osmanlıcada aynı anlamda ecli için biçiminde bir edat deyimi kullanılırdı:

Örn. : Mahza harac virmemek ecli için müteferrik olurlarmış. ” (Deny, 2012, s. 537).

“İçün 'daha çok kase, yemin veya yalvarış' anlamlarıyla kullanılır:

Örn. : Allah (veya dinim) için; Padişahın (veya evladının) başı için; Allah (veya tanrı veya peygamber veya kelam-ı kadim) hakkı için; karısının boş düşmesi için bir yemin vermek (yani sözden dönülürse karısını boşamayı üzerine alarak); Yemin

iderimki yeri ve gökü yaradan hak subhanehu ve ta'ala hazretlerinin birliğihakkı için; Azericede (içün'siz olarak) Allah hakkı Kur'an kakkı denilir. ” (Deny, 2012, s. 538).

2. “Zayıflamış bir 'gayelik' anlamıdır.

İçün edatı bu kavramıyla +Dan'a (ayrılma hali) da yederlik edebilir. Bu tür lüsü Vıguier, Türk Dili Unsurları dil bilgisinin bir ibaresinden çıkar gibi görünüyor.

Örn. : Senin için bir daha buraya gelmesin diye emr etmişdim. ” (Deny, 2012, s. 538).

3. “Sebep olucu' anlamı var. Bu kavrama ancak onun için, bunun için gibi işaret zamirleriyle ve –dık'lı veya acak'lı fiillerin sıfat-fiilleriyle rastlanır. İçün edatı bazen iyelik zamirini almış veya almamış öyle zarfına katılmış bulunur.

Örn. : öylesi için, öyle için; ben yazık ki öylesi için bu kadar emek sarf etdim. Böyle ve şöyle de daima iyelik zamiri olan si'yi alır: böylesi için, şöylesi için. ” (Deny, 2012, s. 538, 539).

M. Kaya Bilgegil *Türkçe Dilbilgisi* adlı kitabında için'den şöyle bahsetmiştir:

“*İçin*, "ey" ve "*çun*"dan meydana gelmiş bir edat olduğunu söylemek yanlıştır. Türkçe "*ucun*" un zamanla değişmiş halidir. Nitekim bazı mahallı ağızlarda "bunun ucundan" derler ki "bu sebepten, bu yüzden" anlamına gelir. Bu edat, takibettiği kelimeye yalnız sebep değil, yerine göre ilgi (=nisbet) ve tahsis anlamları da katar. *Bu, şu, o, ben, sen, biz, siz*, zamirlerine, bu zamirlerin genitif halinden sonra katılması, şive gereğince. Mamafih, *bizler* ve *sizler* gibi çoğulun çoğulu hallerinde, söz konusu edatın genitif ekini takibine lüzum yoktur. Benim için ve sizler için deriz. ” (Bilgegil, 1984, s. 223)

“Bu edat, daha XIX uncu yüzyıla kadar "*içun*" şeklinde kullanılıyordu: "*Ne (içun) baş açar u el götürür serv ü çenar*" şeyhi. ” (Bilgegil, 1984, s. 223).

Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında için'nin kakkında şöyle açıklamıştır: “*için*, Bu isimlerle eskiden beri eksiz olarak birleşir: su için misalında olduğu gibi. ” (Ergin, 2013, s. 376).

“Zamirlerde ise başlangıçta akkuzatif isterdi: Eski Türkçedeki anı uçun misalında olduğu gibi. Eski Türkçede böyle olan edat batı türkçesine de *uçun* şeklinde geçmiş. Sonra *üçün, için* şekillerine aldıktan sonra Osmanlıcanın sonlarında bugünkü *için* şekline girmiştir. Bugün Azeri sahasında *uçun* şekli hala kullanılmakta, diğer Anadolu ağızlarında da *üçün, için* şekilleri yaşamaktadır. Bu edat da *ile* kadar olmamakla beraber ve geçici olarak bazan ekleşme temayülü gösterir. ” (Ergin, 2013, s. 370).

Tahir Nejat Gencan *Dil Bilgisi* adlı kitabında için'den şöyle bahsetmiştir: “a) Sonuna geldiği adları, neden, özgüleme ve amaç anlamlı tümleçler yapar: Yüksellemek isteyenlere *pervaz için* feza Daima küşadedir . ” (Gencan, 2001, s. 133).

“Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiç bir şeyden korkmayacağım vallahi billahi. Yaşı kaç olursa olsun, zavallı baş daima çocuktur. Rahat uyumak için şefkatten yapılmış bir yastık ister. ” (Gencan, 2001, s. 133).

“İyiliğiniz için söylüyorum. / Konuşmak için geldim. /Yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemeli . ” (Gencan, 2001, s. 133).

b) “**için** ilgeciyle öbikleşen tümleçler, tümceye ant anlamı da katar. Tanrı kakkı için bu zavallıyı bağışla! / Yavrularınızın başı için üzme! Allah için söyle! / Namus hakkı için! . ” (Gencan, 2001, s. 133).

c) “**için** ilgeci (-e göre) anlamına da kullanılmıştır. Halk bizim için hala o eski meçhul . Bizim için hala o çözülmaz bilmece. ” (Gencan, 2001, s. 133).

ç) “**için**(-çun) yapıları tümleçler (hakkında, o yüzden) anlamıyla da yüklemli tümleçler:

Ne haber verdi saba zülf-i perişanınçün

Ki benefşe kara yaslı görünür anınçün

Dürr ü cevher saçılır nazik ü ter söz yazılır

Şeyhi inşa kılıcak sol leb ü dendanınçün. ” (Gencan, 2001, s. 133).

Yazılışı:

a) “Daha çok ayrı yazılır.” (Gencan, 2001, s. 134).

b) “Yakın çağlara dek ünsüzlerle biten sözcüklere **-çün** olarak bitiştirği sık görülürdü (yukarıdaki örnekte olduğu gibi).” (Gencan, 2001, s. 134).

c) “**-çin** biçimine de girer bu kitabın gecesinde Mehtabı seninçin yere serdim.” (Gencan, 2001, s. 134)

ç) “Ünlülerle biten sözcüklerle, pek az da olsa, **-yçün** biçiminde bitiştirği görülür: Kuzuyçün .” (Gencan, 2001, s. 134).

Haydar Ediskun *Türk Dilbilgisi* adlı kitabında için'i şöyle açıklamıştır:

İçin edatının, şu anlam ilgileri vardır:

a) “Kelimeler arasında amaç ilgisi kurar: Seni görmek için geldim (= görmek amacıyla .) – Yurt için çalışalım (= yurdun yüklemesi amacıyla .) – Bu kitabı ona okuması için verdim (okuması amacıyla .) . vb. Kimi kez, için yerine diye kullanılabilir: Ne diye erken geldin? _Sizi bekletmeyeyim diye . vb.” (Ediskun, 1985, s. 29).

b) “-diği, -eceği yapılı ortaçlardan sonra gelirse, sebep ilgisi kurar: Doğruyu söyleyeceğim için kızdı (= doğruyu söyleyeceğim; bu sebeple .) – Ramazan olduğu için kandiller yanıyor (= Ramazan olması sebebiyle .) . vb.” (Ediskun, 1985, s. 29).

c) “Kelimeler arasında özgüleme (= mahsus, hakkında) ilgileri kurar: Kış için hazırlıklar başladı (kışa özgü hazırlıklar .) – Bu mesele için ne düşünüyorsunuz? (bu mesele hakkında .) . vb.” (Ediskun, 1985, s. 29).

ç) “Kelimeler arasında –e göre'nin verdiği anlamı sağlar: Bu iş için bu para çok azdır (= bu işe göre .) . vb.” (Ediskun, 1985, s. 29).

d) “Ant deyimleri kurar: Dinim hakkı için söylüyorum ki . vb.” (Ediskun, 1985, s. 29).

“Not: İçin edatı, çekimli fiillere ulanamaz. Bununla birlikte, kimi kez emir kipinin III. tekil ve çoğul kişilerine, amaç ilgisiyle ulandığına rastlıyoruz: Ben, ona bu kitabı okusun için vermişim. vb. Fakat bu türlü kullanış, bugün, yerini fiilimsilere bırakmıştır: Okuması için .” (Ediskun, 1985, s. 29).

“Eski biçimi: İçin edatının Türkçe'de kenar, uç anlamlarına gelen uç ile zarf eki olan –un'dan oluştuğu sanılmaktadır. İçin edatına eski Türkçe'de üçün biçiminde rastlamaktayız: Anı üçün Tabgaç Kağanda bedizçi kelurtim (= onun için Çin Hakanından tezyinatçı getirdim) . vb. Üçün edatı Anadolu Türkçesi'nde sırasıyla şu biçimlerde görülmüştür: içün (-çün), için. ” (Ediskun, 1985, s. 296).

“Şahıs zamirlerinin genitifi bugün *benim, senin, onun, bizim, sizin, onların* şeklindedir. Eski Türkçede *beniñ (meniñ, miniñ), seniñ, anuñ, biziñ(bizniñ), siziñ (sizniñ, sizlerniñ), olarnuñ* şeklinde idi. Yani aslında önce zamirlerin sonuna normal olarak *-iñ, -iñ* genitif eki getirilirdi, sonra bazılarında onun yerine *-niñ, -niñ* genitif eki getirilmiştir. Bu ilk devrede genitif ekinin vokali uyuma bağlı idi. Batı Türkçesine gelince bu çekimde teklik ve çokluk birinci şahıslarda büyük bir değişiklik olduğunu görüyoruz. Birinci şahıs iyelik ekinin tesiri ile olduğu anlaşılan bu değişiklikte genitif ekinin *ñ* si *m*'ye çevrilmiştir. Bundan başka Batı Türkçesinin ilk devresinde genitif vokali bütün şahıslarda yuvarlaklaşmış ve uyum dışına çıkmıştır. Bu sebeplerle Eski Anadolu Türkçesinde şahıs zamirlerinin genitif çekimini şu şekilde görüyoruz: *benüm(binüm, menüm), senüñ (sinüñ), anuñ, bizüm, sizüñ, olaruñ(anlaruñ)*. Osmanlıcada bu çekimde önce genitifin vokali uyuma bağlanmış, daha sonra devrenin sonunda, istanbul Türkçesinin *ñ* 'yi *n* yapması dolayısıyla, sondaki *ñ* 'ler *n* olmuştur. Bu arada teklik ve çokluk üçüncü şahıslardaki kök vokali de *o*'ya çevrilmiş, böylece yukarıya aldığımız bugünkü çekim şekli ortaya çıkmıştır. ” (Ergin, 2013, s. 268).

Araştırdığımıza göre *Ĭ* harfi, için edatının anlamlarının çoğu taşıdığı görüyoruz. Bunlar, sebep, maksat, gaye, neden, nisbet, tahsis, amaç ve ant anlamlarıdır.

Bu ortak özelliklerin yanında için edatı sadece, e göre anlamı ve hakkında *Ĭ* harfinden farklılıklar göstermektedir.

Ama ل harfine gelince çok farklılıkları var. Bunlar, sahiplik, sahiplik benzeri, açıklama, te'kid, güçlendirmek, yardıma çağırma, ta'accüb, hayret, isti'la (على), zaman, me (beraberlik), في (de, da), geçişlilik, mülk ettirmek benzeri, tebliğ ve بعد (sonra) ifadeleridir.

m) الواو والتاء Vav Ve Ta Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.

والواو والتاء تكونان للقسام، كقوله تعالى {والفجر وليالٍ عشرٍ}، وقوله {تالله لأكيدن أصنامكم}. والتاء لا تدخل إلا على لفظ الجلالة. والواو تدخل على كل مقسم به

و ve yemin etmek için kullanılır.

Allahu Te'ala'nın: {والفجر وليالٍ عشرٍ} “Fecre, on geceye yemin ederim ki.” (Fecr, 89/1, 2) ve {تالله لأكيدن أصنامكم} “Allah'a yemin olsun ki, putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım.” (Enbiya, 21/57) sözlerinde olduğu gibi. Burada yemin anlamına gelir ve Türkçeye “Yemin olsun ki” diye çevrilir.

ت sadece Allah'ın ismiyle gelir, ama و her yemin edilenle gelir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 186).

و ve ت Türkçe karşılıkları aynıdır. Yani yemin ifade ederler.

n) مُذْ وَمُنْذُ Müz Ve Münzü Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.

مُذْ وَمُنْذُ تكونان حرفي جَرٍّ بمعنى "من"، لابتداء الغاية، إن كان الزمان ماضياً، نحو "ما رأيتك مُذْ أو مُنْذُ يوم الجمعة"، وبمعنى "في"، التي للظرفية، إن كان الزمان حاضراً، نحو "ما رأيتك مُنْذُ يومنا أو شهرنا" أي فيهما. وحينئذ تفيضان استغراق المدة، وبمعنى "من وإلى" معاً، إذا كان مجرورهما نكرة معدودة لفظاً أو معنى. فالأول نحو "ما رأيتك مُذْ ثلاثة أيام"، أي من بدئها إلى نهايتها. والثاني نحو "ما رأيتك مُذْ أمم، أو مُنْذُ دهرٍ". فالأمدُ والدهرُ كلاهما مُتَعَدِّدٌ معنًى، لأنه يقال لكل جزءٍ منها أمدٌ ودهرٌ. لهذا لا يقال "ما رأيتك مُنْذُ يومٍ أو شهرٍ"، بمعنى ما رأيتك من بدئها إلى نهايتها، لأنهما نكرتان غير معدودتين، لأنه لا يقال الجزء اليوم يوم، ولا الجزء الشهر شهرٌ.

منذ ve مذ

منذ ve مذ : Geçmiş zaman ise, hedefe başlamak için (من) anlamında iki harfi cerdir (Cuma günden beri seni görmedim) gibi.

"ما رأيتُهُ مُنْذُ يَوْمِنَا أَوْ شَهْرِنَا" (في) anlamında kullanılır (Şimdiki zaman ise, zarf olan (في) anlamında kullanılır) gibi. Yani ikisinin içinde. Ayımızda veya günümüzde onu görmedim) gibi. Yani ikisinin içinde.

Mecrurları nekre ve 1. lafzan veya 2. manen sayılabilir ise (إلى ve من) beraber anlamlarında kullanılır ve o zaman Bütün süreyi içine alacak şekilde ifade eder. Bire örnek: "ما رأيتكَ مُنْذُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ" Seni üç gündən beri görmedim. Yani başından sona kadar. İkiye örnek: "ما رأيتكَ مُنْذُ أَمْدٍ، أَوْ مُنْذُ دَهْرٍ" Seni uzun zamandan beri görmedim. "Emed ve dehir" manen sayı ifade eden kelimeler, çünkü onların bir parçasıda aynı zamanda "emed ve dehir" olarak isimlendirilir. O yüzden "başından sonuna kadar onu görmedim" manasında olan bu cümle: ("ما رأيتُهُ مُنْذُ يَوْمٍ أَوْ شَهْرٍ" Aydan veya gündən beri onu görmedim) arabça olarak denilmez. Çünkü bu ikisi (ay ve gün) sayılamayan nekredir. Çünkü bir günün parçasına gün, bir ayın parçasına ay denilmez. (Galayini, 1993, c. 3, s. 187).

واعلم أنه يشترط في مجرورهما أن يكون ماضياً أو حاضراً، كما رأيت. ويشترط في الفعل قبلهما أن يكون ماضياً منفياً، فلا يقال "رأيتُهُ مُنْذُ يَوْمِ الْخَمِيسِ"، أو ماضياً فيه معنى التَّطَاوُلِ وَالْإِمْتِدَادِ، نحو "سِرْتُ مُنْذُ طُلُوعِ الشَّمْسِ".

Bil ki "منذ ve مذ" kullanımında mecrurunun geçmiş ya da şimdiki zaman olması gördüğün gibi şart koşulur.

Öncesindeki fiilin olumsuz geçmiş zaman olması ("رأيتُهُ مُنْذُ يَوْمِ الْخَمِيسِ") "Perşembeden beri onu gördüm" şöyle denilmez), veya ileriye dönük uzun süreli mana içeren geçmiş zaman olması ("سِرْتُ مُنْذُ طُلُوعِ الشَّمْسِ") Güneşin doğuşundan beri yürüdüm) gerekir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 187).

وتكون "مُذٌ وَمُنْذٌ" ظرفين منصوبين محلاً، فَيَرْفَعُ مَا بَعْدَهُمَا. وَيُشْتَرَطُ فِيهِمَا أَيْضاً مَا اشْتَرَطَ فِيهِمَا وَهُمَا حرفان.

"منذ ve مذ": Mahellen mensub iki zarftır, sonrasında geleni raf edilir. Harflerde şart koşulanlar, zarf olarak geldikleri takdirde burada da şart koşulur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 187).

وَمُنْذُ أَصْلُهَا "مَنْذٌ" فَخُفِّفَتْ، بِدَلِيلِ رَجُوعِهِمْ إِلَى ضَمِّ الدَّالِّ عِنْدَ مَلَاقَاتِهَا سَاكِنًا، نَحْوِ "انْتَظِرْتَكْ مَنْذُ الصَّبَاحِ".
وَمُنْذُ أَصْلُهَا "مَنْ" الْجَارَةُ وَ"إِذْ" الظَّرْفِيَّةُ، فَجُعِلَتْ كَلِمَةً وَاحِدَةً. وَلِذَا كَسَرَتْ مِيمُهَا - فِي بَعْضِ اللُّغَاتِ - بِاعْتِبَارِ
الأصل.

منذ: onu aslı منذ'dur, sakın bir harfle karşılaşması sonucunda "ذ" harfinin dammeye dönmesi delili ile hafifleştirilir (انتظرتك منذُ الصباح) gibi.

منذ: aslı, harfi cer olan "من" ile harf olan "إذ"ın birleşmesiyle olur ve tek kelime oluşturulur. O yüzden bazı sözlüklerde aslına bakılarak mim'i kesrelenir. (Galayini, 1993, c. 3, s. 187).

منذ İki Harfinin Türkçe Karşılığı –den Beri Edatıdır.

“-den beri: zaman ilişkisi kurar:

Evlendiğimden beri her hafta bir iki davet veriyoruz.

Arife Hanım'ın ikameti evde uzadıkça, ta çocukluğundan beri tanıdığı o keskin hiddet çoğlar, büyüdü. ” (Korkmaz, 2009, s. 1080).

“-den beri edatının ulandığı kelime, zaman ya da yer başlangıcını gösterir: Sabahtan beri ağlıyor. İzmir'den beri yağmur yağıyor vb. ” (Ediskun, 1985, s. 289).

“beri, aslında isimken edat olarak da kullanılan kelimedir. Beri eskiden berü şeklinde idi. Aslı bir gerundium olmalıdır. Bu edatın eskiden beri yanlış olarak sık sık bir ek gibi kendisinden önce gelen kelimenin ablatif ekine bitişik yazıldığı görülür. Bu yanlışlığı yapmamak, beri'ye daima ayrı yazmak lazımdır. ” (Ergin, 2013, s. 372).

“beri, daha çok zaman ve mekân ifade eden kelimelerle kullanılmakta ve cümlede zarf vazifesi görmektedir:

Dört aydan beri nişanlısından ayrı; Akşamdan beri yüz defa tırnakladı; hafızasını tekrar yokladı; aylardan beri hasretini çektiği en güzel uykuyu uyuyacaktı; Eskiden beri yeşili sevmez misiniz? Bir hayalet gibi dünya güzeli, girdiğinden beri rüyalarına; Bunlar yarım asırdan beri . dağılmışlardı.

Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,

Senelerden beri rüyada görüp özlediğim

Cedlerin mağfîret iklimine girmiş gibiyim. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 16).

Eski biçimi:

“Eski Türkçe'de berü (baru) kelimesini görüyoruz, ancak –den beri edatına rastlayamıyoruz. Bu, Anadolu Türkçesi'nde oluşmuş bir edattır. ” (Ediskun, 1985, s. 289).

منذ ve مذ ve den beri edatı fonksiyonları aynıdır. İkiside zaman ilişkisi kurar ve zaman ya da yer başlangıcını gösterir.

Eski şekli: Eski Türkçede berü (baru) kelimesini kullanılmıştır.

o) رَبُّ Rubbe Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri

رُبُّ تَكُونُ لِلتَّقْلِيلِ وَالتَّكْثِيرِ، وَالْقَرِينَةُ هِيَ الَّتِي تُعَيَّنُ الْمَرَادَ. فَمِنَ التَّقْلِيلِ قَوْلُ الشَّاعِرِ [مِنَ الطَّوِيلِ]

أَلَا رَبُّ مَوْلُودٍ، وَلَيْسَ لَهُ أَبٌ وَذِي وَدٍ لَمْ يَلِدْهُ أَبَوَانِ

يُرِيدُ بِالْأَوَّلِ عَيْسَى، وَبِالثَّانِي آدَمَ، عَلَيْهِمَا السَّلَامُ. وَمِنَ التَّكْثِيرِ حَدِيثُ "يَا رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"، وَقَوْلُ بَعْضِ الْعَرَبِ عِنْدَ انْقِضَاءِ رَمَضَانَ "يَا رَبُّ صَائِمَهُ لَنْ يَصُومَهُ وَيَا رَبُّ قَائِمَهُ لَنْ يَقُومَهُ".

رَبِّ

Azlık ve çokluk ifade eder, bunun delili ile kasdın belirlenmesi olur.

Şairin şu sözü azlık anlamındandır: وَذِي وَدٍ لَمْ يَلِدْهُ أَبَوَانِ

“Babası olmayan çocuk ve annesiz ve babasız olan bir çocuk ne **az**dır.” Birincisinde 'İsa (a. s), ikincisinde Âdem (a. s) kasd edilir.

Çokluk anlamı için şu hadis örnektir: "يَا رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" Dünya da **nice** giyimli kadın vardır ki kıyamet gününde çıplaktır. Ve ramazanın bitişinde bazı arapların sözü: "يَا رَبُّ صَائِمَهُ لَنْ يَصُومَهُ وَيَا رَبُّ قَائِمَهُ لَنْ يَقُومَهُ" **Nice** oruç tutan vardır ki oruç tutamayacaktır, **nice** (geceleeri) kalkan vardır ki kalkamayacaktır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 188).

واعلم أنه يُقال "رُبَّ ورُبَّةً ورُبَّما ورُبَّتما". والتاء زائدة لتأنيث الكلمة، و"ما" زائدة للتوكيد. وهي كافة لها عن العمل. وقد تُحَقِّفُ الباءُ. ومنه قوله تعالى {رُبَّما يَؤُدُّ الذين كفروا لو كانوا مُسلمينَ}.

Bil ki "رُبَّ" denilebilir, zaid "ت" kelimenin mü'enesliği içindir ve zaid "م" te'kid içindir ve cümlede ameletmez.

Ayeti kelimede olduğu gibi "ب"nın şeddesi kalkabilir: رُبَّما يَؤُدُّ الذين كفروا لو كانوا (Hicr, 15/2) (Galayini, 1993, c. 3, s. 188). مُسلمينَ.

ولا تُجْرُ "رُبَّ" إلا النكرات، فلا تُباشِرُ المعارفَ. وأما قوله "يا رُبَّ صائمه، ويا رُبَّ قائمه" المتقدّم، فإضافة صائم وقائم إلى الضمير لم تُفدهما التعريف، لأنَّ إضافة الوصف إلى معموله غير محضة، فهي لا تُفيدُ تعريف المضاف ولا تخصيصه، لأنها على نيّة الانفصال، ألا ترى أنك تقول "يا رُبَّ صائم فيه، ويا رُبَّ قائم فيه".

رُبَّ ancak nekireleri cer eder ma'rifeleri ise gelmez. Ancak daha önce geçen şu söze gelince: (يا رُبَّ صائمه، ويا رُبَّ قائمه) ve صائم kelimeleri zamire izafe edilmesi belirlilik ifade etmez. Çünkü sıfatın amiline izafeti saf değildir ve bu muzafın belirliliğini ve özelliğini ifade etmez çünkü o ayırma niyetiyledir, şöyle dediğini görmezmissin: "يا رُبَّ صائم فيه، ويا رُبَّ قائم فيه" Ramazan içinde nice oruç tutan ve nice kalkan vardır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 188).

والأكثر أن تكون هذه النكرة موصوفة بمفردٍ أو جملة. فالأول نحو "رُبَّ رجلٍ كريمٍ لقيته". والثاني نحو "رُبَّ رجلٍ يفعل الخيرَ أكرمه". وقد تكونُ غيرَ موصوفة، نحو "رُبَّ كريمٍ جبانٌ".

Çoğunlukla bu nekre 1. tek kelime ya da 2. cümle ile sıfatlanarak gelir. İlkine örnek şöyledir: "رُبَّ رجلٍ كريمٍ لقيته" Nice cömert adamı buluştun. İkinciye örnek şöyledir: "رُبَّ رجلٍ يفعل الخيرَ أكرمه" Nice hayır yapan adamı ikram ettin.

Sıfatsız olabilir: "رُبَّ كريمٍ جبانٌ" Nice cömert vardır ki korkandır. (Galayini, 1993, c. 3, s. 189).

وقد تُجْرُ ضميراً مُنْكَراً مُمَيِّزاً بنكرةٍ. ولا يكونُ هذا الضميرُ إلا مُفرداً مُذْكَراً. أما مُمَيِّزُهُ فيكونُ على حسب مُراد المتكلم مفرداً أو مُنْثى أو جمعاً أو مذكراً أو مؤنثاً، تقول "رُبُّهُ رجلاً. رُبُّهُ رجلين. رُبُّهُ رجلاً. رُبُّهُ امرأةً. رُبُّهُ امرأتين. رُبُّهُ نساءً". قال الشاعر [من الخفيف]

رُبُّهُ فَيَبَّةٌ دَعَوْتُ إِلَى ما يُورِثُ الحَمَدَ دائباً، فأجابوا

رَبْ nekre ile mumeyyiz nekre zamiri cer eder. Bu zamir ancak muzekker mufred olarak gelir. Mumeyyizine gelince konuşanın kasdına göre değişir: mufred, musenne, cemi', muzekker ve muennes. Şu şekillerde denilebilir: "رَبُّهُ رَجُلًا" mumeyyizi mufred muzekker", "رَبُّهُ رَجُلَيْنِ" mumeyyizi musenne muzekker, "رَبُّهُ رَجَالًا" mumeyyizi cemi' muzekker, "رَبُّهُ امْرَأَةً" mumeyyizi mufred muennes, "رَبُّهُ امْرَأَتَيْنِ" mumeyyizi musenne muennes ve "رَبُّهُ نِسَاءً" mumeyyizi cemi' muennes.

Şair derki: يُورِثُ الْحَمْدَ دَائِبًا، فَأَجَابُوا ما رُبُّهُ فَنَبِيَّةٌ دَعَوْتُ إِلَى ما
ettiklerim delikanlar davetime uydular. (Galayini, 1993, c. 3, s. 189).

رَبْ Harfinin Türkçe Karşılığı Nice ve Az Sıfatlarıdır.

Nice:

“Aslında yine bir soru sıfatı olan nice de bugün artık "ne kadar, çok, ne çok, birçok, oldukça çok, hayli" anlamlarında bir belirsizlik sıfatıdır:

Nice günler bakarak dalgalara, / Dediler uğradı Leyla nazara.

Ey hemşehri! Sakın kimse, yaş ağaca balta vuran el onmaz,

Ne kütükler! . Nice yıldır, hiç birine kervan gelmez kuş konmaz.

Bir bardak su gibi durulmuş nice dizler bulabilirsiniz vb. ” (Korkmaz, 2009, s. 398).

“Nice, varlıkların sayısını alışılmış bulunan miktarın üstünde olmak üzere belirsiz olarak gösterir: nice insanlar, nice yıllar . gibi. ” (Ediskun, 1985, s. 141).

“Nice sıfatının belirttikleri isimler, çoğul da olabilir. ” (Ediskun, 1985, s. 141).

“Bu, nesnenin miktarını soran bir sıfattır. Eskiden ve bugün Azeri sahasında *qaç* ve *hangi* mânâları ile kullanılan bir soru sıfatı olarak görünür: *niçe (yıl)* «kaç yıl», *niçe (Orhan)* «hangi Orhan» misallerinde olduğu gibi. Osmanlı sahasında ise soru ifadesi kaybolmuş ve fazlalık bildiren bir isim olarak belirsizlik sıfatı hâline gelmiştir: *nice (yıllar)*, *nice (demler)*, *nice (günler)* misallerinde olduğu gibi. Tek başına tabîî, bir nicelik zarfıdır. ” (Ergin, 2013, s. 25).

“Nice kelimesi *ne* zamiri ile *-çe* eşitlik ekinden çıkmıştır. *neçe* şekli önce ilk hecesindeki *e-i* değişmesi ile *niçe* şekline geçmiş, sonradan *ç* sedalılaşarak *nice* şekli meydana gelmiştir. Eski Anadolu Türkçesinden başka Osmanlıcada da uzun zaman kelime *niçe* şeklinde kullanılmıştır.” (Ergin, 2013, s. 254).

Az:

“Belirsizlik sıfatı, varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatıdır. Yalın ya da birleşik sıfat yapısındaki başlıca belirsizlik sıfatıdır.” (Korkmaz, 2009, s. 395).

“Bu sıfatın bildirdikleri belirsizlik özelliği bu örnekte daha açık olarak görülmektedir:

Az emekli işlerin veriminin de düşük olacağına şaşmamalıdır.” (Korkmaz, 2009, s. 395).

“Az sıfatı, alışılmış olan miktarın altında olmak üzere varlıkların miktarını belirsiz olarak gösterir: az (para), az (ekmek), az (emek) . gibi.” (Ediskun, 1985, s. 140).

“Az sıfatının belirttikleri isimler, çoğul olamaz.” (Ediskun, 1985, s. 140).

“Az belgisiz sıfatı, zarf olarak kullanılabilirler.” (Ediskun, 1985, s. 140).

“Bu zarf da nesneyi sayı bakımından belirten belirsizlik sıfatı olarak kullanılabilir: *az(adam)*, *az(iş)*, *az(para)* misallerinde olduğu gibi. Bu sıfat da sayı bildirmezse vasıflandırma sıfatı olur.” (Ergin, 2013, s. 257).

Araştırdığımızı göre: رَبّ iki ifadesi vardır: azlık ve çokluk.

Ama nice sfatı çokluk için kullanılır, (ne kadar, çok, ne çok, birçok, oldukça çok, hayli) anlamlarında bir belirsizlik sıfatıdır. Eskiden ve bugün Azeri sahasında bir soru sıfatı olarak kullanılmıştır.

Şekline gelince: Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada uzun zaman *niçe* şeklinde kullanılmıştır.

Az sıfatı azlık için kullanılır.

رب harfi az ve nice sıfatlarının görevlerini taşır.

p) خَلا وَعَدَا وَحَاشَا Hala, Ada ve Haşa Harfi Cerrlerinin Anlam Özellikleri.

خَلا وَعَدَا وَحَاشَا تكون أحرف جَرِّ للاستثناء، إذا لم يتقدّمهنَّ "ما"

خَلا ve عَدَا ve حَاشَا'dan önce "ما" gelmezse istisna manasında harfi cer olur.
(Galayini, 1993, c. 3, s. 189).

يا من دحا الأرض ومن طحاها انزل بهم صاعقة أراها

تحرق الأحشاء من لظاها عدا سليمان و عدا أباهَا

Ey yeri açıp düren, onların başına benim de göreceğim bir yıldırım indir ki o yıldırım süleyman ve babasından başka onların bağırsaklarını bile yakсын. (el-İrbili, 1877, s. 189).

Sibeveyh, Arapların ما أتاني القوم خلا عبد الله (Abdullahtan başka kimse gelmedi.) sözünü zikrederek burada خلا'nin harfi cer olarak kullanıldığını belirtir ve şöyle der: Ancak ما ile birlikte kullanıldığında yalnızca nasb eder. Çünkü ما isimdir. Sılası ise yalnızca fiil olabilir. (Sibeveyh, 1982, c. 2, s. 349).

اللهم اغفر لي ولمن يسمع حاشا الشيطان وأبا الأصبع Allahım, Eba'l-Esba' ve şeytan hariç, beni ve beni dinleyenleri affet. (İbni Hişam, s. 141) burada حاشا edatı Türkçe de den başka anlamına gelmedi, hariç anlamına geldi.

خَلا ve عَدَا ve حَاشَا Harflerinin Türkçe Karşılığı -den Başka Edatıdır.

-den başka:

“Bilhassa Türkiye Türkçesi'nde çok kullanılmaktadır. İsim ve zamirlerin çıkma hali ile: Cihanda 'akıldan başka bir mümeyyiz yoktur; Mümkün olduğu kadar eğlenmekten başka bir şeye ehemmiyet vermiyen . ; Masada oturan ihtiyardan başka dükkanda kimse kalmamıştı. Müthiş bir tecessüs hamlesinden başka hiç bir yol göstericim yoktu. Nefretten başka ikinci his yok. ” (Hacıeminoğlu, 1984, s. 13).

“-den başka edatının ulandığı kelime, kendinden ayrı oluş ilgisi gösterir: Sizden başka kimse gelmesin vb. ” (Ediskun, 1985, s. 288).

“Bir edatın eklendiği kelimenin türüne ve kurduğu ilişkinin biçimine göre birden çok görev ve ilişki türü yüklendiği göz önünde bulundurulursa işlev türünün çok daha kabarık olduğu görülür. Nitekim başka edatı: Kerim Çelebi'nin anası Bacıbey'in Söğüte ün salmış, bol gölgeli serin avlusunda, kuş cıvıltılarından başka ses duyulmuyor, ince nisan meltemi havuzu gölgeleyen salkım söğütlerin taze yeşille donanmış dallarını sallıyordu. Örneğinde bir "belirtme" işlevi gördüğü halde; Herif, soyguncuların başı olduktan başka, Tebriz tüccarlarına başbezirgan olacak madrabaz örneğinde bir "bağlama" işlevindedir. ” (Korkmaz, 2009, s. 1081).

-den başka: saymak, adetlemek, itibar etmek" anlamlarıdır. (Bilgegil, 1984, s. 226).

Eski biçimi:

“Eski Türkçe'de –den başka edatına rastlayamıyoruz. Anadolu Türkçesi'nde ise –den başka, -den özge, -den gayri, -den maada edatlarının _aynı anlam ilgisiyle_ kullanıldıklarını görmekteyiz. Bugün, bunlardan, yalnızca –den başka edatı kullanılmaktadır. ” (Ediskun, 1985, s. 288).

Araştırdığımıza göre: خلا ve عدا ve حاشا istisna için kullanılır.

-den başka: Kendinden ayrı oluş ilgisi gösterir ve (belirtme, bağlama) işlevleridir, (saymak, adet etmek, itibar etmek) anlamlarıdır.

Bizce görevleri çok benzer ama şekilleri değişiklik gösterir.

خلا ve عدا ve حاشا şekilleri hiç değişmedi ve hiç değişmez, ama den başka edatı Anadolu Türkçesinde (den başka, den özge, den gayri, den maada) şekillerinde kullanılıyordu.

q) Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.

كي حرف جرّ للتعليل بمعنى اللام. وإنما تَجْرُ "ما" الاستفهامية، نحو "كَيْمَهُ؟"، نقول "كَيْمَ فعلتَ هذا؟"، كما نقول "لم فعلته؟". والأكثر استعمالاً "لمة؟" و"تُحَدِّفُ أَلْفُ" "ما" بعدها كما تُحَدِّفُ بعدَ كلِّ جَرٍّ، نحو "مَمَّةٌ" وعلامة وإلامة". وإذا وَقَفُوا أَلْحَقُوا بها هاء السكت، كما رأيت. وإذا وصلوا حذفوها، لعدم الحاجة إليها في الوصل.

كي

"ل" manasında sebeplik ifade eden harfi cerdir. Soru yapan "ما"sını cer eder: "لم" gibi. Derizki: "نقول "كَيْمَ فعلتَ هذا؟" (bunu niçin yaptın) şöyle dediğimiz gibi. En çok kullanılan: "لمة؟" (bunu niçin yaptın?). En çok kullanılan: "لمة؟" "ما"nın elifi bütün harf cerlerden sonrakilerin hazf edildiği gibi hazf edilir "مَمَّةٌ وعلامة وإلامة" gibi. Eğer dururlarsa sukut ha'sı ona ilave ederler gördüğün gibi. Ve eğer geçerlerse hazf ederler. Çünkü geçişte ona ihtiyaç yoktur. (Galayini, 1993, c. 3, s. 189, 190).

وقد تَجْرُ المصدرَ المؤوَّلَ بما المصدرية كقول الشاعر [من الطويل]

إذا أنت لم تنفعَ فضرُّ، فإنَّما يُرادُ الفتى كيما يضرُّ وينفعُ

(فكي حرف جر. وما مصدرية، فما بعدها في تأويل مصدر مجرور بكي. أي يراد الفتى للضر والنفع. ويجوز أن تكون "كي" هنا هي المصدرية الناصبة للمضارع فما بعدها زائدة كافة لها عن العمل).

إذا Masdar yapan "ما" ile masdar-ı müevveli cer eder. Şairin şu sözündeki gibi: Sen fayda vermediğin zaman bari zarar ver. Gencin fayda veya zarar vermesi için beklenir.

Harfi cerdir. Ve "ما" masdar yapan ve "ما"dan sonraki كي ile mecrur masdarının açıklamasında: Yani çocuktan fayda ya zarar beklenir. Burada "كي" muzariyi nasb eden mastar olabilir. Sonrasında fazlalık olarak ameletmez. (Galayini, 1993, c. 3, s. 190).

Harfinin Türkçe Karşılığı İçin Edatıdır.

Araştırdığıma göre: ل (için)'den başka anlamı yoktur. Ve tek olarak kullanılmaz, ondan sonra soru ya masdar yapan (ما) gelmesi gerekir.

İçin'e gelince çok anlam ve özellikleri var.

r) **متى Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.**

متى تكونُ حرفَ جرٍّ - بمعنى "مِنْ" - في لغةٍ "هُذَيْلٍ"، ومنهُ قوله [من الطويل]

شَرِبْنَا بِمَاءِ الْبَحْرِ، ثُمَّ تَرَفَعْنَا مَتَى لَجَجَ خُضْرٍ لَهْنٌ نَبِيحٌ

متى

متى: Hüzeyl dilinde "من" manasında harfi cerdir.

Şairin: “Bulutlar kana kana deniz suyundan içtiler. Sonra da homurtlu yemyeşil dalgalar**dan** su alıp yükseldiler. ” sözündeki gibi. (Galayini, 1993, c. 3, s. 190).

متى Harfi Türkçe Karşılığı -den, -dan Ekidir.

Araştırdığıma göre: متى harfi sadece bir anlamı var من (-den, -dan) anlamıdır. Ve aynı zamanda sadece Hüzeyl dilinde harfi cer olarak kullanılır.

-den, -dan ekine gelince çok farklı anlamlar ifade eder.

s) **لعل Harfi Cerrinin Anlam Özellikleri.**

لَعْلٌ تكونُ حرفَ جرٍّ في لغةٍ "عُقَيْلٍ" وهي مبنيةٌ على الفتح أو الكسر، قال الشاعر [من الطويل]

فَقُلْتُ ادْعُ أُخْرَى وارْفَعْ الصَّوْتِ جَهْرَةً لَعْلٌ أَبِي المِعْوَارِ مِنْكَ قَرِيبُ

وقد يُقال فيها "عَلٌّ" بحذف لامِها الأولى. و لقد ذكر ابن هشام هذا البيت كدليل على ذلك:

لا تهن الفقير **علك** أن تركع يوما والدهر قد رفعه

وهي حرفُ جرٍّ شبيهةٌ بالزائد، فلا تتعلَّقُ بشيءٍ. ومجرورها في موضع رفعٍ على أنه مبتدأ. خبره ما بعده.

وهي عند غير "عُقَيْلٍ" ناصبةٌ للاسم رافعةٌ للخبر.

لعل

لعل: Ukayl dilinde harfi cer olur. Ve fetha ya da kesre üzere mebnidir.

Şairin: **لَعَلَّ أَبِي الْمَغْوَارِ مِنْكَ قَرِيبٌ** “Dedim ki, bir kere daha çağır ve sesini ikinci bir kez yükselt. **Belki** de Ebu'l- Miğvari senin yakınında olabilir. ” sözündeki gibi.

Birinci lam'ı hafzedilerek "عل" de denir. Onun için örnek olarak İbn- Hişam bu beyti bahsetmiştir: **يوما والدهر قد رفعه** لا تهن الفقير **علك** أن تركع sakın fakiri hor görüp küçümseme, zaman ona yüceltip zengin kıldığı zaman **belki** de sen fakir düşersin. (İbn Hişam, 1991, s. 176).

O harfi cer şibhi bizza'id'tir. Hiç bir şeye bağlı olmaz. Ve onun mecruru mübteda olarak ref' mahallindedir, sonraki de onun haberidir. Ukayl dilinin dışındakilerde ismini nasb, haberini ref' eder. (Galayini, 1993, c. 3, s. 190, 191).

لعل Harfi Türkçe Karşılığı Belki Edatıdır.

Belki:

“Belki edatı, tahmin edilen bir olayı ileri süren cümlelere gelir: Denize biz de gireriz belki vb. ” (Ediskun, 1985, s. 286).

“Edat tümlecidir. Bu tümleç, cümleye şu anlam ilgisini getirir:

Oranlama ilgisi: Sinemaya belki biz de gideriz. ” (Ediskun, 1985, s. 362).

“Netice ve izah ifade eder

Bu başına geldikleri cümleyi kendilerinden öncekilere bağlar. Çoğunun birleşik kelime, bilhassa *ki*, *kim* birleşiği oldukları açıktır. ” (Ergin, 2013, s. 356).

“kuşku (daha doğrusu) olasılık belirteci: **Belki**. — Bu belirteç: “**olabilir, umulur, ihtimal ki, galiba**” ayırtılarım katarak eylemi pekiştirir :

Ben şairim o kamet-i mevzunu doğrusu

Sevmem desem de *belki* yalan söylerim sana. (Nedim XVIII.)

Affeyleyelim ki *belki* bilmez.

Bir sürçen atın başı kesilmez. (Şeyh Galip XVIII.)

Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum;

Kesilir *belki*, fakat çekmeye gelmez boyunum. (Mehmet Akif Ersoy.)

Doğacaktır sana vadettiği günler Hakkın;

Kim bilir *belki* yarın, *belki* yarından da yakın. ” (Gencan, 2001, s. 457, 458).

Araştırdığımızıza göre: لعل harfi sadece belki anlamında kullanılır. Ve aynı zamanda sadece Ukayl dilinde harfi cer olarak kullanılır.

Ama belki edatı netice ve izah ifade etmek için ve (olabilir, umulur, ihtimal ki, galiba) anlamlarına gelir.

Yukarıda geçen كي متى, لعل harfi cerlerinin bir anlamı varken Türkçe karşılıklarının birçok anlama geldiğini görüyoruz.

III. SONUÇ

Sonuç olarak yürütmüş olduğumuz çalışmamızda Arapçanın edatları sayılabilmek harfi cerlerin Türkçede tam karşılıklarının var olduğunu tespit ettik. Ancak Arapçadaki edatlar Türkçede yine bir edat ile karşılanmaya bilmektedir. Bazen Arapçadaki bir edat Türkçe bir kelime, kelime grubu ve hatta bazen bir cümle ile bile ifade edilebilmektedir.

Özetle bu çalışmamızda şu sonuca vardık. Türkçe Arapçadaki bu edatları karşılama gücüne sahip bir dildir ve yapılan tercüme çalışmaları da bu tespitimizi teyid etmektedir.

Harfi cerler Arapça'nın en önemli harflerindedir ve konuşmanın da en önemli unsurlarındandır. Çünkü onlar kelimeleri birbirine bağlar ve manaya doğru bir şekilde ulaşmayı kolaylaştırır. Bu konu eski zamanlardan beri nahiv alimlerini meşgul etti ve bizim asrımızda dahi kitaplar ve yazılı eserler bu konuyu ele alır, derinden incelerler.

Harfi cerlerin konuşmada ve nahivde çok büyük bir önemi vardır. Biz günlük hayatımızda da harfi cerleri çokça kullanırız ve çoğu zaman onlarsız ne bir cümle yazabiliriz ne de söyleyebiliriz. Aynı durum Türkçe için de geçerlidir.

Arapça dünyadaki en geniş ve en zengin dillerdendir. O Kurani Kerimin dili ve söz kapsamı olan belagat ve beyan dilidir. Buna tezimizin harfi cerler ve Türkçedeki karşılıkları kısmında dikkat çektik. Harfi cerlerin çok sayıda manalarının olduğunu, eski zamanlardan şimdiye kadar birçok bunlar üzerinde ihtilaf ettiklerini gördük.

Arapça diğer diller gibi – mesela Türkçe- değişmedi ve kültürünü korudu. (Buna rağmen) bazı fer'i meselelerde alimlerin ihtilafa düştüğünü ve Nübüvvet asrında bazı lehçelerin olduğunu inkar edemeyiz. Ama onların hepsi bir kaynaktan beslenirler ve ondan dönmezler. Biz harfi cerlerin şekillerinin değişmediğini ama Türkçe karşılıklarının zamanla değiştiğini gördük.

Aynı şekilde Türkçede aynı harfin ya da edatın cümledeki yeri değişince ya da konuşmasının maksadı değişince anlamı değişir. Ama harfi cer birçok manada aynı konumda kalır ve bu onun kapsamlı olmasındandır.

Nahivciler cer harflerinin anlamlarını güçlendirmek için kurandan ve ayetten deliller getirdiler. Hatta bazı alimler harfler için sadece Kur'an-ı Kerimden ictihatta bulundular.

Her dilin bir tarzı ve bazı özellikleri vardır. Mesela cer harfelirini ve Türkçe karşılıklarını mukayese ederken biz şunları fark ettik:

Bazı cer harfleri Türkçe karşılıklarında sadece asıl anlamıyla kullanılır: ك harfi ve gibi edatı gibi.

Bazı cer harfleri Türkçe karşılıklarında asıl anlamın yanında başka anlamlarıyla da çevirilir: ile edatı ve ب harfi, في harfi ve -de eki gibi.

Bazı harfi cerler Türkçe karşılıklarında Pek çok anlam içerebilir: من harfi ve -den eki, إلى harfi ve -e eki, عن harfi ve -den eki gibi.

Bunların yanında على harfi cerin Türkçede karşılığı asıl anlamında karşılanmaz.

Bazı harfi cerler türkçe karşılıklarının özelliklerini taşır: منذ harfi ve den beri edatı, ربُّ harfi ve belki edatı, خلا عدا حاشا harfi cerler ve -den başka edatı gibi.

Bazı harfi cerlerin bir anlama sahip olduğunu, nahivcilerin ittifak etmediği ve çok az kullanıldığına ama Türkçede karşılıklarının çok fazla anlama geldiğine ve çokca kullanıldığına şahit olduk. كي harfi ve için edatı, متى harfi ve den eki, لعل harfi ve belki edatı gibi.

ل harfi ise alimlerin birbirleriyle ihtilafa düştüğü sadece bu harf için kitaplar bile yazdıkları pek çok anlamı, kendi içerisinde barındıran karmaşık bir harftir. Bununla birlikte anlamlarının çoğunda mülkiyet barındırır. Türkçe karşılığında ise çok fazla anlam ihtiva etmez.

IV.KAYNAKLAR

- ABADİ, Mecdiddin Muhammed b. Yakub, (1996) *Basair Zevi't-Temyiz fi Letaiifi'l-kitabi'l-Aziz*, (Thk: Muhammed Ali Neccar), kahire: Licnet İhya el-Turas el-İslami .
- AKSAN, D. vd. (1983) *Sözcük Türleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları .
- ASİ M. ve YAKUB E. B. , (1987) *el-Mu'cem el-Mufassal fi el-Luğa ve el-Edeb*, Beyrut: Daru'l-İlim Lilmelayyin.
- BİLGEGİL, M. Kaya, (1984) *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul, Dergah Yayınları.
- DENY, J. (2012) *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- EDİSKUN, H. (1985) *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ERGİN, M. (2013) *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım .
- el-FADYİLİ, Abdilhadi, (1980) *el-Lamat*, Beyrut: Daru'l-Kalem .
- el-FERAHİDİ, el-Halil b. Ahmed, (2003) *Kitabu'l-Ayn*, (Thk: Abdulhamid Hindavi), Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .
- el-GALAYYİNİ, Mustafa, (1993) *Camii'd-Durusi'l-Arabiyye*, c. 3, Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .
- GENCAN, T. N. (2001) *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınevi .
- HACIEMİNOĞLU, N. (1984) *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- el-Herevi, Ebi'l-Hasan Ali b. Muhammed, (1980) *Kitabu'l-Lamat*, Kuyyet, Mektebeti'l-Falah .
- el-HİLALİ, Hadi 'Atiyye Matar, (1985) *Neş'et Diraset Hurufi'l-Me'ani ve Tettavuraha*, Bağdad, Daru'l-Hurriyye Liltiba'a .

İBN-İ HİŞAM, Abdullah Cemaliddin b. Yusuf b. Ahmed b. Abdillan, (1991) *Muğni'l-Lebib an Kütübi'l-Earib*, (Thk: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), Beyrut, el-Mektebe el-Asriyye .

İBN-İ MANZUR, Muhammed, (2009) *Lisanu'l-Arab*, (Thk: 'Amir Ahmed Heyder), Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .

İBN-İ ZEKERİYYA, Ebi'l-Huseyn Ahmed b. Faris, (1997) *el-Sahibi*, Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .

el-İRBİLİ, Alauddin b. Ali b. el-İmam bedridin b. Muhammed, (1877) *Cevahiru'l-Edeb fi Ma'rifeti Kelami'l-Arab*, Mısır, Matbaatu vadi'n-Nil .

el-KEFEVİ, Eyub b. Musa el-Huseyni, (1998) *el-Külliyat*, (Thk: 'Adnan Derviş, Muhammed el-Masri), Beyrut, Müessesetu'r-Risale .

KORKMAZ, Z. (2009) *Türkiye Türkçesi Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları .

KUR'AN KERİM

el- Maliki, Ahmed b. Abdinnur, (2002) *Rasfu'l-Mebani fi Şerhi Hurufi'l-Me'ani* (Thk: Ahmed Muhammed el-Harrat), Dimşek, Daru'l-Kalem .

el-MURADİ, Hasan b. Kasım, (1992) *el-Cene'd-Dani fi Hurufi'l-Me'ani*, (Thk: Fahreddin Kabave, Muhammed Nedim Fadıl), Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .

er-RUMMANİ, Ebu'l-Hasan Ali b. İsa, (2005) *Me'ani'l-Huruf*, Beyrut, el-Mektebe'l-Asriyye .

SİBEVEYH, Ebu'l-Bişr 'Amr b. Osman b. Kanber, (1988) *el-Kitab*, (Thk: Abdusselam Muhammed Harun), Kahire, Mektebeti'l-Hanci .

es-SUYUTİ, Celaluddin, (1988) *Mu'teraku'l-Ekran fi İ'cazi'l-Kur'an*, (Thk: Ahmed Şemsuddin), Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .

- es-SUYUTİ, Celaluddin, (2006) *Hem'u'l-Hevami' fi Şerhi Cem'i'l-Cevami'*, (Thk: Ahmed Şemsuddin), Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .
- es-SUYUTİ, Celaluddin, (2008) *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, (Thk: Şuayb el-Erneut), Beyrut, Müessesetu'r-Risale Naşirun.
- eş-ŞERİF, Muhammed Hasan, (1996) *Mu'cemu Hurufi'l-Me'ani fi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Beyrut, Müessesetu'r-Risale .
- el-ÜŞMUNİ, Nuriddin Ali b. Muhammed b. İsa, (1998) *Şerhu'l-Üşumuni 'ale Elfiyyet İbni Malik*, Beyrut, Daru'l-Kütübi'İlmiyye .
- ez-ZEBİDİ, Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzak el-Hüseyni, *Tacu'l-Arus min Cevahri'l-Kamus*, Kahire, Daru'l-Hidaye .
- ez-ZECCACİ, Abdurrahman b. İshak, (1986) *Kitabu Hurufi'l-Me'ani*, (Thk: Ali Tefvik el-Hamad), Ürdün, Daru'l-Emel .
- ez-ZEMAŞERİ, Mahmud b. Ömer, (1990) *el-Mufassal fi ilmi'l-Luğa*, Beyrut, Daru İhyai'l-Ulum .
- ez-ZERKEŞİ, Bedruddin Muhammed b. Abdillah, (1957) *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, (Thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), Beyrut, Daru'l-Marife .
- ZİYAB, Yusuf Nimr, (1982) *Hurufi'l-İdafe fi'l-Esalibi el-Arabiyye*, Bağdad, Daru'l-Hurriyye .